

AS-001450

CSL

2

C

KURUKH FOLK-LORE

IN THE ORIGINAL.

Collected and Transliterated

BY

REVD. FERD. HAHN,

GERMAN EVANGL. LUTH. MISSION, CHOTA NAGPUR.

—

k 3

CALCUTTA :

THE BENGAL SECRETARIAT BOOK DEPOT.

1905.

[Price—Indian Rs. 2 ; English, 3s.]

CSL

398.3

H 12 K

Published at the **BENGAL SECRETARIAT BOOK DEPOT,**
Writers' Buildings, Calcutta.

OFFICIAL AGENTS.

In India—

MESSRS. THACKER, SPINK & Co., Calcutta and
Simla.
MESSRS. NEWMAN & Co., Calcutta.
MESSRS. HIGGINBOTHAM & Co., Madras.
MESSRS. THACKER & Co., L.D., Bombay.
MESSRS. A. J. COMBRIDGE & Co., Bombay.
THE SUPERINTENDENT, AMERICAN BAPTIST
MISSION PRESS, Rangoon.
MRS. RADHABAI ATMARAM SAGOON, Bombay.
MESSRS. R. CAMBRAY & Co., Calcutta.
RAI SAHIB M. GULAB SINGH & SONS, Proprie-
tors of the Mufid-i-Im Press, Lahore, Punjab.
MESSRS. S. K. LAHIRI & Co., Printers and Book-
sellers, College Street, Calcutta.
MESSRS. V. KALYANARAM IYER & Co., Book-
sellers, &c., Madras.
MESSRS. D. B. TARAPOREVALA SONS & Co.,
Book-sellers, Bombay.
MESSRS. G. A. NATHSON & Co., Madras.
MR. N. B. MATHUR, Superintendent, Nazair
Kamrar Band Press, Allahabad.
THE CALCUTTA SCHOOL BOOK SOCIETY.

In England—

MR. E. A. ARNOLD, 41 & 43 Maddox Street,
Bond Street, London, W.
MESSRS. CONSTABLE & Co., 16 James Street,
Haymarket, London, W.
MESSRS. KEGAN PAUL, TRENCH, TRUBNER
& Co., Charing Cross Road, London.
MR. B. ALFRED QUARITCH, 15 Piccadilly,
London.
MESSRS. P. S. KING & SON, 2 & 4 Great Smith
Street, Westminster, London.
MESSRS. H. S. KING & Co., 65 Cornhill, London.
MR. B. H. BLACKWELL, 50-51 Broad Street,
Oxford.
MESSRS. LEIGHTON BELL & Co., Cambridge.

On the Continent—

MESSRS. R. FRIEDLANDER & SOHN, Berlin,
N. W. Carlstrasse, 11.
MR. OTTO HARRASOWITZ, Leipzig.
MR. KARL HIERSEMANN, Leipzig.
MR. ERNEST LEROUX, 25 Rue Bonaparte, Paris.
MR. MARTINUS NIJHOFF, The Hague.

A 1

STAMPED BY

CENTR

Division

Acc. No.

Date of Acng.

Call No.

Processed

Date of Transfer

Indiana

Checked

4012

3 CSL

INTRODUCTORY REMARKS.

DURING more than twenty years' residence at Lohardaga in the midst of an Orāō population the author of the "Kurukh Grammar" and "Kurukh-English Dictionary" has made a collection of about seventy stories, more than one hundred and fifty songs, besides a large number of riddles in use among the Orāōs of that part of Chotā Nāgpur. This collection had to be sifted on account of the ambiguousness of some of the stories, the triviality of many of the riddles and the doubtful morality in most of the songs, before it could be made known to the general public, for whom a translation into English is being made by the author. The present volume contains therefore only a selection of Kurukh folk-lore, which however will be sufficient to answer the purpose of placing into the hands of the student of the Orāō language a text-book, which has been written entirely by members of the people to whom it is the mother-tongue. The transliteration of this "Kurukh Folk-lore in the original" has been made by the author in accordance with the rules laid down in the first four sections of his "Kurukh Grammar." As a text-book this selection of Orāō stories and songs in the original will be found to be most useful for the study of a language which is spoken by more than half-a-million of people; and all who take an interest in them will be thankful to Government or its publication.

PURULIA,

The 7th August 1904.

FERD. HAHN.

CONTENTS.

PART I.

No.	A.—STORIES = KATHĀ.	PAGE
1.	Ort Bankō ālas	1-2
2.	Ontā raṇḍī paccō darā taṅghai laṇḍiā <u>khaddas</u>	2-3
3.	Bidrkā haslī	4
4.	Barotā ohayā ālas	5-6
5.	Khudaṅg dibru raskas	6
6.	Pattāanā lekh'ā mukkā	7
7.	Paogī darā paccō gahi asmā mal mōkhnā	8-9
8.	Bokkhō pāḍes.	9-10
9.	Kīārs darā natias	11
10.	Aghnū kumbhras	11-13
11.	Paegis gane paccō gahi khēenā	13
12.	Irb sagrī nanur	14
13.	Lūr-akhū kukkos	15-16
14.	Mukkā nēkhai <u>khekhā</u> tī sindu occā, āsgahi dim ālī	16-17
B.—TALES = KHĪRĪ.		
15.	Ort kukkos darā āsgahi bandrā	18
16.	Tetēṅā darā lakrā	19
17.	Ort kukkos gahi bachū	19-21
18.	Sirū pādē	21-22
19.	Litī birī chatrī kukkos	22-24
20.	Ort andras darā kubras	24
21.	Ort kuko'e gahi kendrā mannā	24-26
22.	Ort dhiḍhras	26-27
23.	Timbu paccō gahi <u>khēr</u>	27-30
24.	Bāriyā kukos gahi ālī	30-32
25.	Irb <u>khaddar</u> gahi khīrī	32-33

No.		PAGE
26.	Bīrbal	33-34
27.	Onṭa lakṛā darā tetēṅā	34-36
28.	Cigalō	36
29.	Irb bhaiyā bahin	37
30.	Onkhu ālas	37-39
31.	Turā <u>khaddar</u> darā taṅgrī	39-40
32.	Raṇḍī paccō gahi taṅgdas	40-42
33.	Ort kukkos arā lakṛā	42
34.	Ort Babhnas gahi kathā	43-44
35.	Irb bhaiṛ gahi khīri	44-45
36.	Sate bhaiṛ gahi kathā	45-46
37.	Onṭa lakṛā darā bariyas	46-47
38.	Paccō paccī darā cigalō	47-49
39.	Ort cihut ālas	49-50
40.	Onṭa lakṛā darā ālkhadd	50-51
41.	Dānō dāit	52-53

C.—TRADITIONS AND LEGENDS.

42.	Rūidastā Kurukh bēlas	54-55
43.	Cic cēp	55-56
44.	Lodhā darā Asur gahi khīri	56-57
45.	Rūidās tī Kurukhar gahi boṅgnā	57-59
46.	Karmā darā Dharmā	59-60

D.—DESCRIPTIONS OF KURUKH CUSTOMS AND USAGES.

47.	Pacbā ālar	60-61
48.	Karam parb	61-62
49.	Kurukh jātrā	63
50.	Kurukh beūjā	63-66
51.	<u>Khaddi</u> parb	67-68
52.	Kurukhar gahi kuṇḍī	69-70

E.—RIDDLES = AKHNĀ KATHĀ.

1—34	70-73
----------------	-------

5 SL

CONTENTS.

iii

PART II.

No.	SONGS = DANDĪ.	PAGE
1—43.	1. Sarhūl jātrā gahi dandī	74-81
1—69.	2. Chirdī-dandī	81-92
1—25.	3. Karmdandī	93-99
1—12.	4. Beñjā-dandī	99-102
1—19.	5. Jēth-jātrā gahi dandī	102-105
1—25.	6. <u>Khaddar</u> gahi dandī	105-108

KURUKH FOLK-LORE.

PART I.

A.—STORIES = KATHĀ.

1. BANKŌ ĀLAS.

ORT ālas Sasurār ka'alagyas darā onṭā poṭom nū jok asmā hō'ālagyas; kānum kānum taṅghai ēkhan kīrr īryas darā bujhras: "ort nannā ālas ēngane barālas." Ās ēkhan ānyas: "kalā bhāi kir'ā eṅghai sasurār nū kīrā ra'anar, endran cior?" Antile kalā helras. Jok gechā kēras kī oṅghōn kīrr īryas kī ānyas: "Īs asman īryas kī ērā puttdas." Āṭigē onṭan kullyas darā asan uiyas kī kēras. Jok gechā kēras khane ērdas, ās anuhō barālas; anti ānyas: "Īs embā sāras, ātigē malā kīryas." Annē annē nū urnī asman, kīrin darā tempan hō uinutim kēras, onṭā bhagoā nidī baehrki ra'cā; ādin hō munjā nū ḍaherē nū uiyas. Āganem puttyā; khane ērdas, ās malkas. Anti ba'a helras: "Ohrē, onṭā bhagoā gē eṅgan pachrāras." Akkū gā ās thotham ra'as. Khane ārsyas kī collā tarā kaprkas kuddas. Taṅg sās sasuras onḍar mokhar, ā gūṭi ās gahi pāb ērālagyar. Paccō bācā: "Kukos gē ēō gōṭā asmā u'ōn?" Paegis ānyas: "Ēōn uiyoe? onṭā darā kocā uiyai." Ennē ba'anan ās menālagyas. Anti paccō ānyas: "Jaund khadisin ērā kādan" bācas kī collā tarā urkhas. Bankō gahi kaprnan īryas kī bācā: "Nē harō, nē harō?" Ās bācas: "Īnim gā." Taṅg sās ānyā: "Endruā erpā mal kōreakai." Bankos ānyas; "kierī hō malā, ekāsse kāon?" Antilē urmin tiṅgyas. Khane sasuras onṭā kaṛeyan oṭhras kī bāchrā cicas, khane erpā ūlā kōrcas darā kheḍḍ khēkkhan nōrhar kī ukyas, khane taṅg sās asmā ciccā, munjyas khane menjā "Jok ind'rim mōkho'e kā huru?" Ās bācas "Endrā ra'i ēn mōkhon. Īōram gā ra'cā, endr ēn baldan?"

Ī kathātī āṛ aṅgut manjar kī bācar “Īs jōk ind’rim akhdas.” Ās gahi aiṃyā ra’anum bēlas gahi khara baggē chippā lōṭā sanjgi khalb kērā. Āṅge bēlas dēorā bhagtārin ēdā taiyas taṅghai ālon beddāgē. Ā paccō bhakuas gahi bārenū ānyā “Ēng jaundkhadis gā ennē ennen khōb akhdas.” Bēlas cādē āsin ēd’ā taiyas; paikar barcar darā ānyar “guṇā niṅgan bēlas ēdālagdas.”

s bācas “Ēn endran hō baldan babā, malā kāon.” Āṛ malā pattācar, baackam bariyam oocar. Bēlas bhakuāsin bācas “Ēnghai ālō guṭṭhin beddo’e, hole niṅgāgē kharā baggē baksis cion, baackan polkoe beddā, hole garherā cion.” Ās kollam manjas darā ullā nēcas, khane āsin ontā erpānū mucyar kī sathē ullā ciocar; ās khobrār khobrār ānā helras “ābnai nindiyā ab to jītē garherā hoī.” Khalbū ra’acas āsgē Nindiyā nāmē ra’cā. Ās orgas: “Ēron gā īs ekāse dēorai nandas.” Khane geechantī chāohem menā helras. Taṅghai nāmē ho’onan menjas darā ās gusan cūdē kēraskī ānyas “Anā bhai nāmen ambkē teṅgā niṅgā hō cion.” Ās bācas “Eksan eksan uikai ra’adai?” Ās tiṅgyas “pokhārī nū sajikan ra’adan.” Antile ās “tisga’a! tisga’a!” bā’num barnbā’a helras. Khane tisgar; āsin menā helrar; ās ānyas “Kalā pokhārī nū ra’i.” Kērar kī beddā helrar, anti ṭhaukam khakhyar. Bēlas aṅgut manjas darā āsin dewān kamcas.

2. ONTĀ RAṆḌĪ PACCŌ DARĀ TAṅGHAI LANḌĪĀ KHADDAS.

Ontā raṇḌī paccō ra’cā; adigē ontā taṅgdas ra’cas, ās birdō uiyā ka’alagyas pahē endr uiōs? Ās uinan ambas darā ōṛā guṭṭhin piṭdas darā erpā ondrdas bardas. Khane taṅgyō khōb sukhmārā darā bāī “ēngdas uiā hō uidas, ōṛan hō piṭdas, ēn ēngdas gē asman mēkhon arā balī nū asman taṅgon darā uion, holē ēngdas barā khanem ettas darā mōkhō,” bāī darā taṅgdas gahi gōhlā bichrār kī barnā mundim asman mikhī darā balī nū tāngā darā uī ciū. Taṅgdas gōhlā bichirnā bēṛā nū endotā ōṛā piṭyas darā ondras darā bardas arā mund asman ēta’adas kī mōkhdas; annem sagarkhane nanālagyas. Anti bēcnum taṅghai ullan khēpcas. Anutim cākhnā ullā barcā. Khane taṅgyō taṅgdasin ānyā “Akkūgā cālhnā ullā barcā bētā, ormar cākhalagnar guṇā ēn bihin ho’odan, cākhā kāot.” Anti taṅgyō uḍḍū nū

khesan kumyā darā kalā helra; taṅgdas hō ugtan cēdas darā addon khēdnutim kalā helras. Khal heḍḍē ārsyar khane taṅgdas namar gahi usskā khal nū bihinin cākhdas; khane khal urbar mēkhnar: “Emhai khalnū nē cākhdar harō? Emhai khalnū ambā cākḥā” ba’anar. Khane taṅgdas taṅgyon āndas: “Īd khal namhai mallī, ayō; adanū namhai khal ra’ī;” ba’as kī nannā khal gusan kānar darā aiyān cākḥas. Khane ā khal urbar hō mēkhnar “Emhai khal nū nē cākhdar harō? emhai khal nū ambā cākḥā,” ba’anar; khane taṅgdas taṅgyon ānyas “Īd, namhai khal mallī,” bācas darā nannā khal nū cākḥā kērā, arā ā khal nū bihinin cākḥā helras; anutim uḍḍu nū bihinin munjyas. Antile taṅgyō kadrārā darā taṅgdasin conḥā nannā lekḥā ānyā “Ē bētā uḍḍun ḍḥekan pesā darā nindā; anti taṅgdas uḍḍun ḍḥekāti nindas; anti tēta’agē bācā, khane taṅgdas tēta’as cicas; anti taṅgyō ā ḍḥekāti taṅgdasin kūḍnum khēdā helrā; khēdnum khēdnum taṅgdas ḍaṅgrā mūcur gusan ārsā helras, khane taṅgyō mikhyā darā ānyā: “Hūsin dharkē! hūsin dharkē!” bāi; khane ḍaṅgrā mūcur menjar: “Ā mukkā endr bāi, babū,” bācar; khane ās ānyas “hūsgē ḍaṅgrā pottan ciā, bāi,” bācas; khane ār āsgē ḍaṅgrā pottan cicar. Antile ā kukos ā pottan ōcā darā boṅgā helras; boṅgnutim boṅgnutim onṭā puttā gali lātā khakhyas darā ā lātānū kōrcas. Khane taṅgyō ārsyā darā ā lātān ḍaṅgti hārā helrā. Khane taṅgdas taṅgyō gahi ḍaṅg nū pottan lītpitambācas, khane taṅgyō cīkḥā helrā: “Ēn ēṅdas gali pottan othorkan” bācā darā antile cīkhnutim taṅghai erpā kērā. Mākḥabirī kalpārnum taṅghai eūtna piṭrī nū cutyā khandrā kērā. Mākḥā taṅgdas barcas darā mēkḥā helras. “Anai āyaṅg balin tīsg’ae” bācas, khane taṅgyō ānyā: “Eūgāgē khadd kharrā malkar. Onṭā ēṅdas ra’cas, āsin gā bhunḍūnū huduckan darā piṭkankī ēṅdas gahi pottan othorkan, eūgāgē akku khadd kharrā malkar” bācā darā malā cōcā; khane taṅgdas rusī manjas kī nannā rājī kēras arā onṭā barḥias gusan jōkḥi ra’a helras arā āsgusan ra’num taṅghai mundantā dasan bujhras darā nalakh nanā helras. Antile ās taṅgā uḷpurtī puñjī nanjas; antile ās gustī urkhas arā barḥias guyē nalakh nanāgē hēberkas ra’cas, annem nalakh nanā helras. Nalakh nannum nannum tān hō urub manā helras arā jōkḥarin uīā helras; antile karē karē kōḥā khurjī uīyas kī urb manjas darā baggē jōkḥarin uīā helras kī ā hōdentā ālar gahi majhinū belar lekḥā manjas kēras; antile taṅghai heḍḍē heḍḍentā ālar gahi majhinū rājī nanā helras; ālar āsin bēlar lekḥā manā helrar; anti ās aiyam bēl manjas kēras.

3. BIDRKĀ HASLĪ.

Ort urbas ra'cas, ās gahi satte jhanā kukkō khaddar ra'car, ārin ās kundur kâ lekham pālī pālī biñjyas; arā ormartī khōkhā nū sannī taṅgdāsīn biñjyas, ā sannī taṅgskhedō khōkhā mundbhārē gahi khūb bujarū ra'cā. Ād iryā akkugā kirā manjkam kādam, arā kirā mannum mannum khūb kirā manjar kērar; khane ārgē ōnā mōkhāgē hō malā khakhra'alagyā, antile sannī taṅgskhedō ānyā: "Ī rājī nū gā namhai ujjnā malā kālō, ādgē nām ormat akku ī rājintī cō'ōt kālōt darā nannā rājīnū kālōt, hole namhai ujjnā onnā baggē manō." Ī katthā ormargē dau lagyā; khane ār adi gahi ānkā lekha tamhai cirkhī pitrin cōdar darā kālā helrar, pahē kānum kānum onnā mōkhnā munjrā kērā, antile khūb kirā sārā helrar; khane sannī khedō ānyā, "endran hō ambā kharā, endrā endrā nimāgē khakhrō ādinim ondr'ā, nerr, keekā, kā osgā, cottō, kā cigālō khakhrō ādinim ondr'ā, nām ormat mōkhōt darā khe'enantī hacrō'ōt kālōt." Khane ār annem nānālagyar. Undul endr manjā? Bēlas gahi ālī idāto bīrī bakhre ūlā taṅghai haslī pūn gutthīn othra kī kūbī gusan ema' khajralagyā, ābīrī cīl ādi gahi haslīn nerr lekha cannā bunnan iryā darā umpyā kī occā darā kērā. Khane gā ēkēkā gōhār nanjar chorāba'agē, pahē nē hō pollar. Ā cenkhō occā kī ekā tarā abrā kirā ālar ra'car attaram ṭiddār ciccā. Sannīs taṅghai iryā darā haslīn mānkhyā. Antile bēlas ennem bācas kī damuan kōrtācas: "Nōjē ā haslīn beddor kī ondrō'or holē ārgē pañcē gōtaṅ paddā cīōn." Ās gahi ālar caugurdā beddā kērar, pahē pollar beddar. Ond undul ennē manjā, cīō ondrā kērā, ābīrī damuan kūrnān menjā. Khane ālarin menjā: "Endr gahi dumuā kurri'ī?" Ēnne ād menjā. Khane ālar adin tiōgyar. Khane ād bācā: "Ēn bidkan ra'dan." Ābīrim ā ālīn bēlas gusan occar. Bēlas bācas: "Endr nīn eṅghai bīrī gahi haslīn bidd kī ra'dī?" Khane ād bācā: "Ha'ī." Bēlas bācas: "Ēn niṅāgē pañcē gōtaṅ paddā cī'idan eṅghai haslī cī'ai." Ād bācā: "Bēlayō, ēn paddā malā beddan, ēn ontā katthā ne'edan, sohrāī ullā gahi mākhānū nē hō billī ambnar dagnarnēka'ā, aulā ēm eklā dag'om." Bēlas bācas: "Īd gā oththā katthā mallī, ennēdim nan'ai." Sohrāī ullā annem nanjar darā addō gāe mankhā bhāis, ērā, mērhō gutthī ūkhan ērā ērā ekā tarā hō malā kērā pahē adi gahi. billīn ērā ērā sausē rājintā mekkhō ādigahi ērpā nū kōrcā darā ē'undā ādi gahi ērpā nū kērā āondā ād gahidim manjā. Ennem abrā ālar mundantī kōphē urbar manjar darā tamhai ullān khēpā helrar.

4. BĀROTĀ CHAYĀ ĀLAS.

Irb paccō paegī gē khad kharrā malā ra'car, āōgē irbārim kaenakharnum anyar "Ān paegī nām khēr pōs'ōt." Antile khēr pōsā helrar. Khēr pūsum pūsum dhēr baggē barhrā, antile paegis paccōn thakā helras darā anyas "Anai paccō akkū namhai khēr dhēr barhrā akkū nām ontā dundū pōs'ōt." Khane paccō anyā "Eksan irkae ra'dae darā paegī?" "Mahūrang nū gā ra'i paccō. Kubu'i madgī gahi khodorānū gā paccō, nelāti carā ci'ōt paccō." "Endran ci'ōt anti paegī?" "Kōhā gayan pitōt paccō." Iōdānū mākhabirī cūtyar darā bijyā, khane paegis khēran piṭyas darā pudgās kī paccō gē cicās darā anyas: "Bēs irkē paccō, khane hūke! ēn uiyā kādan" khodorā nū khandrāgē kōrcas; antile paccō ahran nagad kunā iriyā kī oca darā anyā "Ondāi dundū ahrā," antile khodorānū uiyā cicā. Antile paegis mokhas darā khodorān ti urkhas kī erpā kēras darā paccōn anyas "Paccō dundūgē ahrā nitkī ciikē ahran bēs irkī ci'ikē paccō, iklam amkē khēkhel erāi." Ēkā guṭī khēr mal munjra ā guṭī ennem nanjas.

Khēr munjra khane paccō khobrārā darā āni: "Ondae dundu," bācā darā khēkhel iryā, antile gā paegisin irnum khobrārā darā rūsi kālage uḍḍūnū ālō guṭṭhin sajjā darā isung guṭṭhin sajjā cicā pahē tēterā pulli. Khane nannārin eḍā kērā; iṭrum nū paegis uḍḍūnū kōrcas kī ukkyas. Antile paccōn ontā ālin eḍḍā darā ād tēterā cicā, antile ād kālā helrā, kānum kānum jokk gecoham kērā darā kānum ra'cā, khane paegis uḍḍūnū umbulas cicās, khane paccō bā'i: "Ohrē mahrānglē isung tundra" bācā kī muṇhī khēkhā khedan khāsā helrā, antile ontā paddā ārsyā ettārcā kī iri gā paegis. Antile paegisin kēbā helrā arā cīkhā helrā; ūṭrum paegis gane pollā kī kiriyā ās gane kālā helrā. Nannā ullā ontā jātrā lagālagyā, khane paegisin āni "ēn hō jātrā ērā kālom," paegis anyas: "Kālā paccō" antile adin kālā cicās kī tām khōkhā nū māk margān hēcas darā pāgan nanjas darā jātrā tām hō kēras darā ekātarā paccō ra'i atrā atrā nāldas arā daṇḍī pārdas: "Paccō mokhā kanjin, paegis mokhās ahran tērem rētem tērem rētem." Antile paegis āndas, "Paccō jātrā kirkī endran irkī?" "Ē paegī ontā paegisin irkan ād kukk nū siṅgār manjkas ra'cas darā enghai mundbhārē nālālagyas darā daṇḍī pāṭālagyas, āsgā niṅg lekham ethrālagyas, ās gahi ontā bāgrkan hō pettkan ondorkan; khane ās bācas "ēnimgā ra'ekan

paccō. “Khanegā alkhā helrā arā bācā “Ēn nīngane pollon paogī nīn bārotā chayā āi taldae.”

5. KHUDANĠ DIBRU BASKAS.

Ās iūndā kōrhē raskā ra'cas; ond mākāhā nū satte paddā bēcālagyas darā taṅghai erpā mākham barālagyas. Bēcā kālālagyas khane khelan hō taṅg gane hō'ālagyas darā akhrānū kālar kī ennē assālagyas: “Dhatuṅ daṅg, khudaṅg dībrū dībrū” idim ās gahi ōr ra'cā. Ī kharkhnan menarkī jōkhar pellar ba'ālagyar “Barcas ko'e khudaṅg dībrus, gucā bēcā kālōt,” arā minjur lekhā jōkhar pellar saprārkā darā urkhālagyar kī bēcālagyar. Bēcnum bēcnum ratyārar kālagyar, khane chāchem nan paddā ka'ālagyas anti ās gahi kānan hō ballālagyar; ār ennē ba'ālagyar “ās ēm saṅgem bēcnum ra'as” darā rij lagāālagyar; bēcā bēcā khardālagyar, antile tamhai tamhai erpā ka'ālagyar; ennem satū paddā nū kālar kī assālagyas darā annem menar saprārar kī bēcā barālagyar, āsin ambar rij malā lagālagyā. Chau thur paddā nū gā khosrā kat'ā malā manālagyā, pahē satoū paddā nū āsgē khosrā kat'ā manālagyā. Khosrā nū “Lau” larāṅg jhapcki ra'cā; khosrā nindālagyā annū hō ā “Lau” larāṅgnum assnum pārnum bēcnum otkhāsīm kaṭṭalagyas; ā paddāntā ālarin hō annem bēcā'ā rijhtaālagyas, ayanti otkhāsīm barālagyas; ennem dhēr ullā gūti rijraṅg manjas; ās gahi nāmē hō caugurdā bindrā kērā. Ōṅghōn enne manjā ōkam dokhār kērar darā ā “Lau” larāṅgan tāryar cicar darā tamhai erpā kērar. Āsgā munduntā lekh'am abrā chau paddānū bīcyas darā bēcācas darā khosrā pakhentā nū kalā helras darā munduntā lekh'am ā “Lau” larāṅg nū argyas kī assnum pārnum jokhnum kālālagyas, pahē majhinū ārsyas kī khacerā kērā, ās am'n num khatras kēras, ād bōhābācā darā jok gecchā ōcā darā mulkhtā cieccā. Nannā ullā khosrā pakhentā jōkhar pellar beddā helrar, “endr manjā ās emhāi paddā malā bareas;” antile beddnum beddnum khosrā gusan kērar darā endr ērnar, larāṅg tārka ra'i; anti ār bācar. “Ēkam mudair dāhē enne nanjar, iyam khattras kēras kō!” Khosrānū beddā helrar kī āsin keekā bidyar kī cādem sattō paddāntā jōkhar pellar gusan tengā kērar, urmi paddāntā jōkhar pellar barcar darā cikhar darā āsin sattō paddāntā pellor gahi bāgrkā tī basyar cicar.

6. PATTA'ANĀ LEKH'Ā MUKKĀ.

Enđ bha'ir ra'acar, ār pardyar khane tām tām salah nanjar ki bācar :
 “Nē mund beñjro'or.” Kōhas ba'as “nīn beñjrā bhayā.” Mundā sannis
 ba'as “mund beñjrā dadā, holē ēkam tarti baron holē mañđi amm nēā
 oṅgōn, mundā niñgāgē gechā gechā mannā manō;” pahē kōhas malā mancas;
khane sannisim beñjras; sannis ēkam tarti bardas hole irbārim kharrā
 khumārnum kachnakharārdarā ra'anar; pahē kōhas sarmār sarmār endrānim
 nēdas darā gecchā gecchā mandas arā taṅgris gahi āli gecchanti endrā'nim ci'i;
 kōhas sannis gahi ālin siba khāreas darā sannisin piṭāgē dahrē beddā helras.
 Uṇḍul taṅgrisin ānyas “ē kō gucā sendrā kālōt.” Khane irbārim jhanārim
 sendrā kērar; kōhas ērtēran ōccas ki mund addē okkā kēras sannisgā nakhnūti
 khēdnum kōhas tarā hō'alagyas darā dhēr māk gutṭhi kērā, pahē annū hō
 malā laudas; khanegā sannis bhartācas darā heddē ārsyas, khane kōhas
 ērtērti laucas ki piṭyas ki khaikā atkhāti jhapeas darā erpā kēras; khane ād
 menjā: “niñḡdis je da ho'e endrgē malā bardas?” Ās bācas “khōkhā tarām
 ra'acas ās bardas kā;” antile adin taṅghai āli nanā beddas; khane ād balin
 mucyā ki ukki; ās bācas “kōlla'e lolā bīri rigi cigi balin, ennegē ēn kūr kīrā
 ammōnkā ti khē'alagdan” ād bācā “dulhas gahi katthāti jiyā sala'i, mundā
 baēnālas gahi katthāti kollam laggī;” anuū hō adin ālin kamā beddas.
Khane ād bācā “ra'a akkun jōk ullā āsin bassōt bhōje nanōt huḍāba'ōt anti
 sagai manōt pahē. Ibrā khōkhānū gā niñghai ra'ādan,” khane mancas
 darā ād ānyā “tikhil dāli darā jōkhārin beddā darā kālōt darā namhai nēgār
 lekha nanōt ci'ōt; hole ās gē hō dau manō darā namāgē hō manō pahē;” anti
 urmī oocar ki kērar darā sārān kamcar; adi mēya kaṅkan bassāgē khopyar darā
 āsin aiya lacear, anti cīc dagāgē beddnar; ād malki, khane ād bācā “jōkhar
 khardkar ra'anar darā ēn hō cāḍē barā pollōn; igē nīnim kālē cāḍē ondrā;”
 anti ās kēras; ā khōkhānū ijjā darā ennē Dharmēs gusan nēcā, khēkhā trū
 kieri gahi nākh gaṇḍdan dharcā ki bācā: “Ē Dharmē cīc ciā; ē Dharmē garā
 gahi mēnā, enghai ālas gē cīc ciā;” ennē nēcā hō nēcā anti cīc lagyā kērā; ād
 āsgē laukā cīcā; anti cikhyā darā tām hō kōrcā, arā ās gane eind manjā
 kērā antile baēnālas barcas darā iṛyas ki kīryas kēras.

7. PACGĪ DARĀ PACCŌ GAHI ASMĀ MAL MŌKHNĀ.

Ontā kōhā paddā ra'acā, aiyantā paddānū ort paccō pacgī ra'ear. Pacgīs ullā ullā tembā kālālagyas. Khess kōdae tikhīlan tembar darā ondrālagyas darā ās gahi paccō erpānū ra'alagyā; pacgis gahi barāgē amm guṭṭhin ondra'alagyā darā kanik guṭṭhin beddarkī uiyālagyā. Anti pacgis tembarkī ondrālagyas adin euījarkī maṇḍin bita'alagyā, anti irbarim nagad sāngem pāṭi pāṭi okkarkī sukhmārnūm onā mōkhālayar. Ā paddānū ontā kōhā bēlas hō ra'acas, ā pacgis bēlas guyā hō nitkī nitkī tembāgē kālālagyas; undlim undlim ā paccō taṅg pacgisin ānyā, “Ē pacgī asmā mōkhā ṭukki, iṭṭgē kalā jok'em ābdā tikhlan tembkē darā ondrkē,” bācā. Khane pacgis taṅg paccōn ānyas: “Ha'ī anti paccō innāgā ābdā tikhil nim jōksari nēonki ondro'on” bācas. Anti nannā ullā hō pacgis pairim tembāgē urkhas darā kēras. Anti sankā sankā erpānū gā koda'en cicar, khesan cicar, guḍulun cicar adin hō oças pahē; timbnum timbnum ontā kōhā erpānū ārsyas. Antile ār gusan nē'āhelras khane ār gā kodaen ci'inar, adin malā ho'odas; khane khesan ci'inar adin hō malā ho'odas; khane ondkā tikhlan ci'inar adin hō malā ho'odas, khane dālin ci'inar, adin hō malā ho'odas, khane dhiban ci'inaradin hō malā ho'odas. Ās ābdā tikhlan bed'das, khane jok ābdā tikhlan onḍ muthī kem cicar. Khane ondras ki erpā barcas; anuntile paccō ā ābdā tikhlan iryā ki kharā sukhmārā, anuntī tikhlan oppā darā gundā kasā helrā, anti opkā tikhlan kasā munjyā anuntī asman mikhyā, khane mund aurkā tikhil gahi asmā mundōtā manjā; asmā mōkhānā gūṭi taṅg pacgis kuddā kēras ra'acas. Paccō taṅghai jiyānū ānī “ēn enḍōtā mōkhon darā pacgisgē ontā ci'on” bā'i, anuntī khōkhānū pacgis barcas. Khane tām tām kachnakra'ā helrar, paccō ānī “Ēn enḍōtā mōkhon pacgī nīn ontā mōkhoe” bā'i. Pacgis āndas “Ēn taman kud'dau ēn enḍōtā mōkhon paccō nīn ontā mōkhoe,” ennem irbargahi maj'hinū khatarnā malā bani'ī. Khane pacgis darā paccō irbārim gachrnakhrar “lagē, irbātim piṭrin bācro'ot ki cūṭōt nē khōkhānū co'or arin enḍōtā asmā mōkhor,” bācnakhrar; anuntī asman uiyar ki cutyar darā bēgar khandrnū hō irbarim cūṭkar ra'anar, ulmūnd guṭi pacgis taṅghai jiyā nā āndas “paccō mund co'ō holē ēn khōkhānū co'on ki enḍōtā asman mōkhon” bā'as ki pacgis mund malā co'odas; anti paccō ānī “pacgis mund co'os

hole ēn khōkhānū co'on kī endōṭā asmā mōk^hon" ba'i kī paccō mund malā oū'i. Ennem ar ērānakhrnūm ulmund gūṭi cūtkārim ra'anar. Khane bēlas a paegisin beddā helras, "oṇṭā ālas nitkī nitkī tembā barālagyas, ās ulmundti endrnā tembā malā bardas, endr manjas kā"; enne bācas kī taṅghai ālarin taiyas ā tembūsin beddāgē; khane bēlas gahi jōk^hhar beddāge kērar, ā paccō paegī gahi erpānū ērnar gā irbārim piṭrin jhaprā darā keekā lekha'ā cūtkar ra'anar; khane gā bēlas gahi ālar akhar "ir irbarim keccar kērar" bācar kī kērar arā bēlasin tiṅgyar: "paccō paegī piṭrin jhaprar kī tamhain erpānū keccar ra'anar. Khane bēlas ānyas "kalar kī ar gahī erpantā kaṅkan, bāsan ujhrā'ar kī sārā kama'ā darā masrā gusan ceḍ'r kī hō'ar darā bassar ci'ā" bācas; khane ar ā paccō paegī gahi erpan ujhrā'car kī sādē kamcar darā irbarinim ceḍḍar kī masrā gusan occar kī kaṅgutṭhin dāran murakyar kī khupyar arā ā kaṅk maīyā paccō paegī irbarinim laccar, cioti utagyar. Khane irbarim cieyārnum cōcar darā ennē ba'āhelrar "Ēn endōṭā mōk^hon" ennē ba'anum irbarim co'āhelrar; khane basāgē kērar ar ileyar kī bongā helrar darā kērar kī bēlasin darā ālarin tiṅgyar: "ar gā irbarim endōṭā mōk^hon ba'anum emtarā bara'ā helrar." Paccō paegī irbarim ālar tarā kānar khane ālar elonar kī bongnar "eman mōk^hon" ba'anar darā. Khane ā paccō paegī irbarim bēlas gaue kērar kī tamhain katthan tiṅgyar. Khane bēlas arin taṅghai cālī balinū uiyas arā ar irbarim bēlas guyā ra'āhelrar.

8. BOKKHŌ PĀDES.

Bokkhō pāde nāmē ort ālas ra'cas, ās gahi paccō hō ra'acā. Paddānū ar kīrā ra'acar. Āsgē lassiyā na'kh malā uchyā. Ās īryas nē likha'ā parh'ā ak^huar ārgē baggē khakhri'i, ar arin ormar majhī majhī nannar. Khane ās hō sikhra'āgē kalā biddyas, darā taṅghai ālin ānyas "Ē paccō oṅgā jok'em tīk^hil darā sattū kama'ae ci'ae ēn sikhra'ā kādan." Paccō tīk^hil dālī sattū urmin musgyā ciccā. Pādes abṛā kharcā gutṭhin ceḍḍas kī keras. Candō ēḍ mund gūṭi nantarām ra'acas, pahē sikhra'ā pollas. Dhērkunā paccā kāgaj gutṭhin ekēsti ekēsti khondas injyas kī erpā kiryas. Bīri putbīri dhūghur manjkautī erpā ārsyas, ā bīri paccō malā ra'acā, ās khaṭi kīj ā ūkhānū cūtkas ra'as. Paccō barcā darā mīkhyā mokkhā. Anti paegisgē hō bāca "oṇṭā darā

kocā uiyon, bar'ōs holē mōkhos, makhle ēn pairi mōkhon" bācā. Ibrān urmin ās chāchēm mendas, ād khandrā khane chāchem urkhas darā mō'hā helras. Ād cōcā billi ūrcā darā kheḍ nōḍhra'āgē amm ciccā, nōḍhras kī ukkyas khane ā asman ciccā, munjyas khane menjā "arā jokendrim mōkhoe kā hurū?" Ās bācas "ōkhō ra'ī anti o'ōe?" ād bujhrā, "parheas kī teyār manjas āūgem akhdas." Aṭīlajgut khusmara'ā helrā.

Irb alar gad'hā beddnum beddnum ṭhaukam ār gusanim kērar. Paccō cāḍē cāḍē tingya "emā pacgis gā sagrī gutthī nanā akhdas." Khane ār āsin menā helrar; "ērā gā atgar nanā gad'hā ekātārā ra'ī." Ās ā gad'han oṇṭā rahri khalnū mennan irkas ra'acas. Tanghai pūthin bēgarnum biridkas kudyas darā ānyas, "pūrb dishā kalā dahrē heddēnum rahri khalnū menālaggi." Ār kērar darā ekāse menjkar ra'acar annem khakhyar. "Ṭhaukam teṅgā ongdas" bācar kī ās gahi ōhmā nanjar. Ānnū annum bēlas gahi sōnā gahi pānbatā khalb kērā, adin bēlas emā kēras darā kūbi gusan pakhnā kiya uiyas kī mōdhras kēras. Adin beddāgē kharā baggē dēorā bhagtārin sagrī nanāgē eddas pahē nēhō pollar teṅgā. Ā paccō tanghai ālas Bhokhō pādēs gahi bārē nū tingyā. Bēlas cāḍē āsin edtācās kī ānyas, "enghai alon beddoe hōle niṅgā kharā baggē annem o'ion." Ās balnāti eleā helras. Kūbi tarā pūp beddāgē kēras. Saiṅtahi pakhnā kiya ṭhaukam iryas, asānum uiyas ciccās, antile gā tanghai pūthin iryas darā achat ghī'in dhūan arā endrā endrā ondrāgē bācas. Ār urmī ondrar. Khane ās barmba'ā helras darā bongkas kēras darā "pakhnā nū ērā" bācas. Ār iryar kī ṭhaukam biddyar. Bēlas ajgut khusmānum darā kharā baggē alō annem ciccās kī tanghai kōhā mantri kamcas. Undul bēlas Bokkhō pādēsīn bācas "gucā sendrā kā'ot, patran ērā gā mak laggō kā malā?" Ās ānyas, "laggō." Saiṅt gahi mākan piṭyar. Erpā kirtō bīri irbarim pāti pāti ghōrōnū barā'alagyar. Bēlas gahi ēōkhnū oṇṭā bokkhō urhyānum kērā darā ukyā. Adin bēlas cāḍem dharcas darā muṭṭheas. Antile Bokkhō pādē mantrīsin menjas, "teṅgā pānbatā pālinū tingkae, akkun enghai muṭṭhinū endrā ra'ī?" Ās akbakkras kēras darā uruṅ chāchem ra'acas kī jīyanū bujhras "āulā gā ekāsem tingkan pahē akkun endr ba'on, akkun enghai katthā jhūth manō," bācas: "ē urbayō ēō ullā niṅgan phasto'on akkūgā Bokkhō pādēs gahi jiyā kālō," "ṭhaukam tingyas" bācas kī bēlas eddas ciccās. Khanegā oṇṭā bokkhō mānim keeki ra'ī. Khane bēlas ā Bokkhō pādē mantrīsin jok endrim kōhā nanjas darā urmī katthā nū āstī salah hō'alagyas.

9. KŪARS DARĀ NAŪAS.

Ort naŭas darā ort kŭārs iyār nanjkar ra'acar. Kŭārs unḍul naŭasin bācas "ana iyār gucā enghai sasurār kalot." Naŭas ānyas "ṭhaukam gucā kalot." Kŭārs taṅghai urmi saprāran attyas darā ghōrōnū argyas kī kēras. Naŭas hō taṅghai pothan taṅgeas. Kānum kānum ḍahrēnū ond addā kŭārsge erkḥā capeā. Aōgē naŭasin bācas, "ana iyār ondā uruṅ ghōron dharā ēn bāhrī urkhā kādan." Taṅg iyāras ghōron dhareas. Kŭāras taṅghai kieri gutṭhin urmin uiyas darā bāhrī urkhā kēras. Khane naŭas taṅg iyāras gahi kieri attyās darā ghōrō nū argyas darā taṅghai pothan asanim ambyas kī kēras. Khōkhānū kŭāras barcas, darā pothan taṅgeas kī khōkhā khōkhā "khokkha'ā iyār, khokkha'ā iyār," ba'anum calras. Naŭas ghōrō nū argkā bārī ārsyas darā ālar jaunkhaddiō bācar kī parchācar kī maṅkhyar. Naŭas bācas "khōkhānū ort ālas barālagdas paghā gutṭhi ās gusan ra'i, ās ārsōs holē ghāsi khoyāgē taikē." Ās ārsyas darā ba'āhelras, "Ēn jaun khaddin, ēn jaun khaddin." Ālar āsin ānyar "kalā naŭa niṅ urbas gahi ghōrōgē ghāsi khōyā." Ās kharā kollam manjas darā ghāsi khōyā kēras. Ās gahi taṅg iyāras asal naŭa ra'acas, erpā ūlā piṭri nū kha'i babū cūtkar ra'anar darā bīri argnā gūti malā co'onar. Kōhāle bīri manjā ā gūti mal co'ouar; khane balin tisgar kī ērnar gā irbar gahi mēd asigkī ra'i, khane dēorā bhagtārin endṭa'āgē eḍdar. Khane ā kŭāras ās pothā gutṭhin taṅgekas ra'acas ānyas, "Ēnim Dharmēs gahi bār cickā bēl ra'adan, hōle ī dēorār gahi lindinū mancī saṭrai kālai" annem manjā; ennē ennem ormar nē dēorai nanā barnar ār gahi ennem manī, khōkhānū ā pothā taṅgeka naŭasinim ānyar, "nīnim ērā endrgē ennē manjā," khane ās bācas, "Ēnim Dharmēs gahi bār cickā bēl ra'adan hole chutrai kālai," khane chutrā kērā, aulantīm ā ujgō kŭārasim jaund khadī manjas darā naŭasin ujnam gar'herā ciccar.

10. AGHNU KUMBHRAS.

Ontā paddānū ort bēlas ra'acas darā ā paddānūm Agnū nāme kumbhras hō ra'acas, āsim bēlas gahi bhandāri ra'acas. Ās gahi ālī ērāgē khōb dau ra'acā. Ā bēlas gahi taṅgdas adi gane rityārkas ra'acas darā jiyānū āndas "ī

kumbhrāsīn ekāse pītācakan hole adin inim uiyor, adi gane rityārkan.” Aghnūs akkhas darā jīyānū ānā helras “iklā’am oṅghai erpānū āsin khakkhon hole piṭā khaccon, darā piṭkantī hō lauta’ācakan hole bēs laggō pahē.” Undul ari gutṭhin bhaṭūrī kudda’ā kēras darā barnum barnum ūkhyā. Aulā bēlas gahi taṅgdāsin taṅghai erpānū ṭhaukam khakkhyas darā lauā helras. Launū launū piṭā khacyas. Ās ā lasan oṇṭā kuiris gahi batgīnū occas darā pacrī hedde nū atrā utrā tempā gaddas ki ijtāckas ki kēras. Kuiris khanjpā gutṭhin khadnar bācas ki mākham batgī tarā kēras āsanum ijjkā iryas darā “khalbar talnar” bācas ki sōṭṭā trū laucas attī khatra’ā khacyas. Lauckanti ērdas gā ās bēlas gahi taṅgdas taldas; khanegā ajgut elcā helras. Antile cādem Aghnū kumbhras gusan kēras darā chāchem urmi katthan tiṅgyas. Aghnū kumbhras ā kuiris gustī dhibā occas ki ānyas “nēkan hō ambkē tengā ēn isin hebrā hō’odan,” bācas ki taṅghai erpā occas. Antile ā keekā ālasin mahal gusan occas darā ekā erpānū birī cūtālagyā āsan kēras darā ā bēl kukkoe gahi cālī “tisga’ā tisga’ā” bācas ki mēkhā helras. Birī mēkhānān menjā pahē bujhrā “īs sagar mākha khildī kasbir gusan ra’acas darā akkun barcas ki mēkhdas” bācā ki malā tisgācā, khane ā kumbhras oṅghon mīkhyas ki ānyas “balin tisga’ā makhle ēn isan taṅgro’ōn ki khōn” bācas ki ā keekā bēl kukkosin khesernū phasrī nanjas ki taṅgecas darā taṅghai erpā kēras. Bijyā khane ērnar gā bēlas gahi taṅgdas mānim taṅgras darā keekas ra’as. Ormar ajgut oīkhā olkhā helrar. Ā birīm kumbhras hō khotorkā ari gutṭhin cēddas ki ari bisnā naṅgū tī barcas darā cīkhānā gutṭhin menjas darā “endr manjā endr manjā?” bācas. Khane tiṅgyar “bēlas gahi taṅgdas taṅgras darā keccas.” Khanegā ā kumbhras hō taṅghai cirkhin kacācas darā oīkhā helras. Antile bēlas ānyas “akkū kalā murdan ho’ā bassar ci’ā; ālas keccāsim eōyō kalpār’or.” Āsin cēddar ki occar darā adhar kaṅkgutṭhin cēda’ā kummā helrar. Ār ganem ā kumbhras hō oīkhā oīkhā kaṅk gutṭhin occas, sarhā kamcar darā āsin aiya laccar ki cioc ūrcar darā ormar jok gechā kērar ki ukkyar. Ā Aghnū kumbhras erpā kānā lekha’ā manjas darā gecham kēras darā astlem khēkhelan tūrā helras darā tūrnum tūrnum ā sarhā guṭī barcar darā ekā birī cioc ālasnū laggālagyā ā birīm mēkhā helras “adhā bēlkhan darā birīm Aghnū kumbhrasgē ci’ikē.” Ār ormar menjar darā ijjarkī sarkha’ā helrar, darā tām tām ānyar “menā gā endr ba’as, nē nē ānnar, jīyā paltā’ra’ālaggi,” oṅghon ās ānyas “adhā belkhan darā birīm Aghnū kumbhrasgē ci’ikē makhle ormar eṅg lekha’am manor.” Antile ās cārē cārē urkhas darā chāchem taṅghai

erpā kēras darā taṅghai nalakh nū bhajṇā kuṛāgē lakkas ra'as. Antle masṛantā urmī nēgjōg nanjar kī santan pettar darā erpā kērar. Bēlasin teṅgā helrar enne enne gā Lālus ānyas. Bēlas ā kumbhrāsīn eda'a taiyas. Ās dhap dhap ra'a korāgē lakkas ra'as, "Gucā bēlas eda'a lagdas, akkugā nīnim bēl mano'e" bācar. Ās mal pattu'ū darā ajgut manur lekha'a taṅgan ēdnum kēras. Bēlas ānyas "adhā rājī nīngāgē ci'idan" barā ēngdas gahi addā nū nīnim bēl manā." Ās bācas "babā ēn ekā ortan anti ēngā rājī khakkhro'o darā calāba'a ongon? Ībaggi devān mōshōḍī ra'anar ārin uiyā." Bēlas ānyas "nīngāgem ēn ci'idan ēngdas tānim sarsā māfyā nīnghai nāme nanjas." Antle kumbhras bēlas gahi taṅgkhēdō ganem ra'a helras.

11. PACGIS GANE PACCŌ GAHI KHE'ENĀ.

Ort pacgis darā paccā ra'acar. Ārgē khaddar malā ra'acar, pahē irbarim taman dabra'alagyar. Pacgis gollar gane biṭṭhī kānum ār gane Gangā Jamunā khār kuṇḍī kālagyas darā ār gahi nēgcār nannan ēralagyas. Undul ālar gahi khē'enan īryas kī bācas "ān paccō ēn khēon hole ēngan ambkē bassā pahē khār nindō hole aiyā bohāba'āke ci'ikē" enné Ag'han cirdī nū bācas. Māghe barcā khane nārfī trū keccas kēras. Paccō ās gahi ānkan jīyānū uiyā, taṅg natti bagārin bācā "anā khaddarō nimbas bācas, ēngan ambkē bassā darā mādā, ēngan khānū dhakkē, endr ba'adar?" Ār bācar, "uiyae" arā uiāgē ād āsin bīrnānū khandā attācā kī aogānū laceā cicoā. Āsārnū cēp possā darā khār khosrā nindyā, khane ād āsin kumyā luisrā luisrā ho'a helrā. Ās gahi khekkha khaiyā kī kōkō manjki ra'cā. Ād ēōkhnū kumyā tamānim gechā occā kī darāngā nū ijjā darā āsin hibrā helrā, hebrō bīri ās gahi khekkha adi gahi khesran tōrcā darā ammnū sāngem tiḍḍā, khane paccō "ujdas" bācā kī anā helrā "bichra'a bichra'a ba'adan malā mendae." Anti sāngem bohārar kērar.

12. IRB SAGRĪ NANUR.

Onṭā ālas mandī gahi sagrī nanus ra'acas arā nannas mukkā gahi sagrī nanus ra'acas. Undul enne manjā ār irbārim iyār nanjar darā rāji ērā kuddāgē urkhar. Kānum kanum kohāle paddānū barcar darā bēlas gahi khatnā erpānū kērar; dērā gahi khāpus khattus ārin menjas" nīmnu endr guṇ ra'i darā ekā gusan kādar." Ār bācar "ēn mukkā catār'ū ra'adan darā is mandī catār'ū ra'adas;" khane urmī gahi sekṛā nanjas kī urbas gusan occas darā tiṅgyas "iōdā ālar ond ser unnur arā iōdā ālar sattū gahi mūkhur arā iōdā ālar arkhrā gahi arā iōdā ālar dūd'hi gahi arā cār annī arā iōdā ālar rupaiyā arā iōdā ālar pāc rupaiyā onnu mūkhur ra'anar;" bēlas bhandārisin pēsa'alagyas darā aulā hō ār gahi sekṛā occas darā bācas "innā irb ālar barekār ra'anar ār nannār nannā tamhai hunar darā mōkhnā gahi rāyan teṅgnar," khane bēlas bācas "kōrēdim ārin eḍa'a ēn ārgē ei'on."

Anti kōrē kōrē mōkhnā onnā amkhī mandī saprātācas darā bita'āgē pēsas khat'ūrin, arā urmī biccā, khane āsin onāgē eḍas darā āsin ānyas "niṅghai mane lekhā mōkhā asman darā iṛkan" khane ās mōkhāgē ukyas; asmā gahi chāhak mū'i nū barcā khane ambyas darā cōcas. Anti bēlas eḍdas darā bācas "urucniṅga'a mōkhuṇḍi mokhkae." Anti ās bācas "malā ennegē masṛā gahi khal ra'i darā adi gahi ciṇḍ darā kuilā andōā darā ātigē malā onḍkan;" khōkhānū ā khess gahi addan eḍtācas, khane mānim annem ra'acā. Iti bēlas bācas "thaukam ra'i niṅghai hunar. Anti nīn mukkā sagrī nanu ra'adae niṅgāgē mane lekhā mukkā malā khakhri?" Anti ās bācas "nēhō eṅgan beṅjā pollō." Khane bēlas ānyas "eṅghai rāji ra'i darā eōdā ālarin beṅjḍan darā annu ēn niṅgan pollon?" Anti āsgē jāt gahi kukkoen bidyas darā urmī kiorī dhibā ciccas darā biṅjyas ciccas; gahbar manjā khane pairi menjas "daule khandrkae?" Anti ās bācas "endr bā'on gamkārnā trū mūi uiyāgē addā malā khakhṛā bijimtā'a; ennegē ērā dud'hi adi gahi bai ti ajgut cā'i." Khane bēlas ānyas, "isin jācnā cahi." Ās adi gahi taṅgyō tamban eḍdas darā menjas "idin ekāse nanjkar darā pardkar?" khane ār tiṅgyar "id lēllē rācā, a biri taṅgyō gē nāri kōrōā khane dud'hi batyā, khane ērā dud'hi trū poskam." Idin menjas kī bēlas irbārin ekā ekā juljiyas, kōhā kōhā nalkhan ārgē ciccas.

13. LŪRAKHŪ KUKKOS.

Onṭa kukkos ra'acas. Ās gahi taṅgyō tambā malā ra'acar. Taṅgji rot'ō ra'aca. Irb ālar ā dāhrē nū barālagyar. Ār tām tām kachnaknar, "kukkosgā khōb calākī ra'as; isin nām thak'ot" bācar kī ār irbārim ās gahi erpā kērar, ās gahi taṅgji andhri ra'acā arā erpānū kērar kī bācar, "em i kukkos gahi taṅg māmū bāgam hikdam." Taṅgji andhri ra'acā khane endran ārin cinhō; undul ulend pāhi ra'acar. Khōkhānū ānyar, "ān ayō akkū em kādam, bhagnāsin erpā ērāgē arā taṅgtāci bagārin ērāgē taikē;" ād manā nanjā, pahē ār malā māncar; khōkhānū ād taiyā. Ās gahi khēkkhā khēser darā khēbdānū sagri sōnā rūpāti jhabrārka ra'acā; paddā hedde gā kōrem āsin oocar, endran hō malā ceḍtācar, pahē paddānti ko'hem gecchā kērar khane āsinim urmī morā jhapiṇ ceḍtācar darā tām khōkhānū dhireṇ kānar arā āsin ānyar, "nīn jhapiṇ iklam hō ambkē tīg'ā, ayā nerr ra'i." Ās cirkhīn ceḍḍas, mund mund kālālagyas. Elkhrnā bēra manjā darā kīrā khōb lagā helrā. Ār khōkhānū dhēr geccham ra'anar, khane ond addā kēras darā jhapiṇ tīg'as kī ērdas gā ayā arkharā gullē ra'i, khane ukyas kī āsanīm kūl ure nīngā'ā mokkhas; urmin munjyas cīccas; khane ār ārsyar darā ārin bācās "māmū nerrgā jhapintī urkhā darā idī puttā gahi latānū kōrōā kērā." Ār ānyar, mokhāe arā eman thagdae, gucā ceḍa'ā anti cōcas kī ceḍḍas kī mund mund kālā helras. Kānum kānum onṭa paddā gusan ārsyar, khane abrā ālar ā kukkosin ānyar, "ē bhagnā kālā i paddānū nīnghai bālān bīsā." Khane ās paddā tarā onṭa erpānū kēras. Khanegā tiliyar addō tī kūlhū natagta'anar, khane ās ānyas, "nīn ekāse ālar hikdar addō tī gā kūlhū malā natagta'anar, ālan gā u'inar." Ār ānyar "eksan āl beddom darā kūlhū natagta'om?" Ā kukkos bācās "ēn irb āl ci'idan khendor?" Ār ānyar "ci'āse endrgē malā khendom." Taṅg māmū baggar āsin bālā bīsāgē taiyar, khane ās ārinīm bīsā helras, mulli salyā kērā, ā khōkhānū ānyas "gucā menāgē, bīsāgē ba'anar kā malā," anti geccham ijar khane ānyas, "ērā māmū irbārim bison kā?" Ār ānyar, "ha'i bīsā." Onghon ānyas "ērā māmū irb janārin bison kā?" Ār ānyar "ha'i; irbārim bīsā." Ennem'kaikōbēr ānyas. Ā khōkhānū rūpāian nēcas. Ārin irbārinīm dhaṭtācas cīccas. Anti tām ekā dāhrēnū kēras ayam paddā kīrā helras. Dāhrēnū toraṅg ra'acā, khane āsgē toraṅg toraṅg barnā manjā. Majhā majhī toraṅgnū onṭa bhālū urkhā darā ās gane

arbānakhra'a helrā darā rūpi'a ās gahi chanhācīt manjā kērā. Ā ḍahrēnum ort ālas ghōrōnū argas darā barālagyas asan ārsyas darā ijas kī ār gahi arbānakharnan ērā helras. Khane ā kukkos bācas “guchrā guchrā, ēn bhālun rupi'a erkhta'ālagdan, ningāgē hō erkhta'ā tukki hole rupi'a enghai khōṇḍ'ā darā gamchānū hēār kī barā ; nīn hō erkhta'ōe.” Ās annēm nanjas, urmī rupi'a khōṇḍas darā gamchānū hēcas cīecas. Ā kukkos oṇṭā rupi'a bhālū gahi erkh cuppinū ghusyācas darā ā ghōrō urbasin dhartācas cīecas. Ās dharcas khane ā kukkos rupi'a dharcas. Anti ās gahi ghōrōnū argyas calā boṅgtācas. Ā āla's dhēr gahrī guṭī ā bhālun igar jigar nanjas. Barētekan nū oṇṭā rupi'a urkhā, khane ās endr ba'a helras, “akkū ēn ghōrō gahi muli ho'om ; pahē tānō laucas darā oṇṭā hō malā urkhā, ā kukkos ḍahrenū barcas darā oṇṭā khār gusan mithā'i mōkhā lagyas. Asanim dhubi'ar hō kicrī nōrālagyar. Ār ās gahi mōkhnan ērālagyar, khane ās ānyas, “endran endran paddānū gā mithā'i gahi lūt maṇjki ra'i,” khane ā dhubi'ar bācar, “anā babū emhai kicrin ērkē, tani emhō kādam.” Ārin kalā cīecas darā nāme tīngkas ra'acās “Cērō dupahar.” Anti ār kērar khane urmī bēs bēs kicrin khōṇḍas kī ghōrōnū argas darā calā oecas. Khōkhānū dhubiar gohār nannar “ērā harō ērā harō emhai kicrin Cērō dupaharas ho'ālagdas.” Ālar ā dhubiarin ānyar, “cērō dupahartā katthan innā nīm gohār nandar?” Ār gahi katthan nēhō malā pat'acar. Hārī kēras kī oṇṭā khār gusan bar'hī chekeā. Ā ganem oṇṭā paccō taṅgnati sastrār ho'ar ci'ālagyā. Bar'hī kātā pollar. Khane ā kukkos ānyas, “ē paccō nīng natin mund kartādan ā khōkhānū nīngan hō kartto'on ;” arā nāmen tīngyas “Erpājaunkhaddis.” Ā paccō ānyā “bēs beṭā karta'a.” Antile kartācas darā boṅgtā'a helras khane ā paccō gohār nanjā, “ērā khaddarō, ērā khaddarō Erpā jaun khaddis eng nattin ho'ālagdas.” Ālar ānyar, “ān paccō, nīng jaun khaddisim janū, annūhō endrgē gohār nandī.” Ādi gahi katthan nēhō malā pattācar. Khōkhānū ās urmī cījan ondras kī taṅgjī gahi erpānū barcas darā urmī hāl ās ma'ā bīcā adin taṅgjin tīngyas darā urmī cījan hō ēdas.

14. MUKKĀ NĒKHAI KHEKHĀ TĪ SINDRĪ OCCĀ, ĀS GAHI DIM ĀLĪ.

Cār jan ālar saṅgī guiyā nanjar. Ortos jātnū sindrī bisus ra'cas. Ortos jolhas, ortos kankohul'us, ortos sonār jatiyas ra'cas. Ār sannī nū bienum

bionum guiyā nanjar. Oṅghon ennē bācar “bhairō nān gucā nannā rāji nalakh nanā kālot.” Ār ennē salhā manjar kī taṅga’ā kamharan dharcar kī urkhar darā dhērīm ullā gahi pāb īkyar darā toraṅg kērar. Ā toraṅgtā mann guṭṭhī kita’ar darā khaikā jhūrī khatarkā ti dhīnkī man-ālagyā. Aiyam oṇd mākḥā khēpnā manjā, khane tām tām ānyar, “isan toraṅg ra’i namā pālī pālī khāpnā ra’ō.” Anti manḍi ondar kī bācar “bha’i kankehul’ū ningā isan ōr nannā ra’i, endrgē nīn hēberkae be’edae.” Khane ās bācas, “cūtā,” ār cūtyar. Ādhā idhī mākḥā manjā khane ās bācas “cō ukkan ra’on;” kisan oocas darā kankan dharcas darā chulnum chulnum āli gahi mūṭhan kameas. Anti ijtācas darā ānyas, “o’ā bha’i sōnār.” Ās cōcas darā khāpā helras, khane atrā itrā innum ā alin īryas khane bācas “id singrāckā malkā ijjkī ra’i ēn ādigē atnā mundhurnā kam’on;” ennē bācas kī ā birim pasrā nanjas, khesēr gē arā khebḍā gē arā khēkkhāgē darā khedgē darā cuttigē, anti attācas ā khōkhānū jolhāsin cōdas. Ās dhērīm gaṛ’hi ukyas kī īryas darā, alin īryas kī bācas ādigē urmī ra’i pahē kierī mallā; cāḍē sarābācas kī hīḍitādeas darā kierī isyas, anti kūrṭācas darā sindrī bīsusin ānyas, “o’ā niṅghai pālī kiryā.” Sindrī bīsus cōcas kī khāpā helras kī attrā raspasarnā menjas kī īryas kī bācas “urmī ra’i pahē kaprēnū sindrī mallā,” idin īryas kī kīyan otthras darā adi gahi kaprēnū ṭṭḍyas; arā ād ujyā. Anti bijyā kērā. Ormar cōcar kī baṛ’hi kukkos āndas “idin ēn uiyon, ēn kamaekan.” Jolhā kukkos ba’ās “ēn kierī iskan kī ciokan idin ēn beñjro’on.” Sonār kukkos ānyas “ēn singār nanjtāckan, ēn beñjron.” Sindrī bīsus āndas “ēn mānim sindrī ṭṭḍkan ēn beñjerkan enghai āli nē ho’ō?” Ennem laggā nakhrnā manjā. Ānum bīrī argyā khane bācar “korēdim ek’am manā necka’ā gucā istē kālot.” Kānum kānum kērar darā oṇṭā muni bhagtāsin khakkhyar āsin raibārī nantācar. Ortos ba’ās “kamaekan,” nannas ba’ās “ēn kūrṭāckan,” nannas ba’ās “ēn attāckan.” Khane ās bācas “nē adi gahi kaprēnū sindrī ciēcā āsim adi gahi ālas taliyas.” Ār bācar “gucā kālot;” uruṅg tarkārim ra’car; khōkhānū oṅghon laggānakhra’ā helrar, “ēn ho’on” ennem mannum hārī kērar kī oṇṭā Dharmes lekḥa’ā khadāsin khakkhyar. Āsin raibārī nantācar, khane ās bācas “āsim adi mētas nekhai khēkkhātī sindrī ocoā, kameas ās tambas, attācas ās bha’is, pūnrtācas ās taṅg kakas taliyas; khane ār ne’okhyar, eindribīsus gahi āli mānjā kērā.

B.—TALES = KHIRĪ.

16. ORT KUKKOS DARĀ ĀSGAHI BANDRĀ.

Ort āli ra'acā ādigē lauehr mannā ullā ārskī ra'acā, annum ād kharrā ondrāgē toraṅg kērā darā kharrān bidyā, tetteram pulli, khanegā mēkhā helrā “barā nik'im ibrāgē ra'adar hole tetta'ar ci'ā, engā kukoe manō hole pos'āgē ci'on, arā kukkō manōs hole mōkhāgē ci'on.” Ā ganem onṭā lakrā barcā darā tētār ciocā.

Āli kharrān ondrā ki barcā. Jok ullā khōkhānū lauehrnā manjā, kukkō khaddim manjā. Nitkī lakrā ērā kalī darā ānī “okhō paccō pardyas kā argas,” ād ānyā “argas akungā bōlō bōlō jagdas.” Anne annem kukkos pardyas darā onṭā bandrā pōsā helras. Lakrāgē bhēṭim malā ci'idās. Lakrā erpā bar'i hole ās ṭonkā kādas bhel ṭonkā kalī hole erpā bardas, uiyā kādas khane hō bandras ho'odas kī kādas. Ekā bīrī lakrā uinā khal kalī hole mundim ātrī gaddī nū cūtdas darā jhaprkas ra'as, khane bandrā candilā nū ukk'i “naū rē tātā rē” bā'i. Annem annem lakrā heddē barcā kī ānī “nīn urbas endr kēras?” Jhunkū bandrā ānyā, “ās erpānū jharā bōrē'e on'ōs kā uiyā bar'os. Hārī mana'a, aḍḍo iloī, makhle usangin iōn kī kaprēn lau'on palakro'ō kalō,” lakrā iloī darā kalī. Undul ās bandran occas darā injō pitā kēras darā tāuā nū ciōc hō occas, injō pitnar darā bandrā ganem kurnar mōkhnar. Aulā hō lakrā kērā darā ās nukhras bandran ānyā, “endran mōkhdae bha'i engā hō ci'ā?” Bandrā ānyā “kierī tarā ambā bar'a mūṭā, maṇḍi guṭṭhi ra'i emsara'a hō ongoe.” Khane lakrā elenāṭi gecchā maṇī darā ānī “engā hō ci'ā lē endran mōkhdae?” Khane ās onṭā choṭekunā cōppō injō ciocā darā bā'i “khannan minkhā darā angla'a.” Lakrā copkārki ra'cā, bandrā gahi katthan pattā'ca darā khannan minkhyā kī angla. Khanegā bandran sārhin dharcā kī ciōcū onṭā kōhale pannā māṇḍkā ra'cā adin otthra kī lakrā gahi bā'i nū gargarra'a sajjā darā tam urbasin ānā helrā, “cō'a, dadā, cō'a dadā mūṭāsin sādhan dadā.” Ā ganem ās cōcas kī lakran mugrā trū passas kī pītyas; enuem Jhunkūrae mūṭas gahi bā'itī tam urbasin bachābācā.

16. TETENGĀ DARĀ LAKRĀ.

Ontā tētēngā darā lakrā iyāri lagābācā darā ēṇḍdim nūkhur nūkhur
bicā kērā; sanni sanni pardkā patrā nū mukunḍī mukunḍī kaparācā;
aiyā tētēngā taṅghai khanān mundhrā; khane lakrā nūkhṛā kērā, pahē
lakrā kōhā hundūle ra'i, khane mukunḍī khopānū ekāse nūkhro'o;
khopā gusan kērā darā mukhlidrā anuntī tētēngā “kokrōe cōe” bācā kī
kērā darā lakrā gahi khebdānim dharcā darā ānyā: “bidkan gā iyār” bācā,
khane lakrā ānyā “onghon nūkhurnā r'āi iyār” bācā pārmünd nūkhṛāgē
cājkar ra'acar āḍgē tētēngā khanan mundhrā, khane lakrā kaprā kērā kī
mukunḍī khopā gusan nūkhṛā anti tētēngā “kokrōe cōe” bācā darā kērā kī
lakrā gahi khebdānim dharcā; ennem pārmünd lakrā nūkhṛā khane tētēngā
bidyā; anuntī lakrā taṅghai khan mundhrā khane tētēngā nūkhṛā kērā pahē
tētēngā paksānū nūkhṛā khane lakrā paksā gahi kharkhnan menjā arā
“kokrōe cōe” bācā kī kērā darā paksānū kap iryā, khane ṭhaukem bidyā;
khōkhānū lakrā onghon khan mundhrā, khane tētēngā kērā kī tombānū
argyā, anti lakrā kērā kī paksānū kapā kudi, lakrā tētēngā tarā ḍikkān nanjā
khane tētēngā lakrā gahi ḍikkānū kōrcā kērā, khane lakrā khōb bongā helra;
orot laṅgras ra'cas bongā pollas khane ās gusan kērā kī ḍikkāntī tētēngan
othortācā.

17. ORT KUKKOS GAHI BACHU.

Ontā lipī orā ra'acā ādi gahi nākh oteng khadd ra'acā; mündtā lakrā
ēṇḍtā nerr; mundtā bachu, nākhṭā ālās; urmi khadd pardyā khanem taṅgyō
lakran ānyā “nīn patrānū urmī lakrā gahi bēlmanā kalaē”; nerran ānyā “nīn
pokhāri nū urmī nerr gahi bēl manāgē kalaē”; bachu darā ālāsīn ānyā “nīm
irbarim eksan kālōr asānim nimhai jīnā calro'o nīm iklam hō ambkē chīḍr'a.”
Taṅgyō gahi ānkā lekḥā ibrā urmī kērā; ālās bachun oēcās kī kalā helras;
kānum kānum ontā bāndh ārsyas ayā bēl khaddar emālagyar, adānim ijjas kī
ērā helras; bēl khaddar ānyar “ēṇḍran ērdāe bachu khāpū?” Ās ānyas
“nimhai emnā mulkhnan ērdan.” Ār ānyar “nīn hō sāṅgē bēcoe?” “Ha'i
bēcon” anti ānyar “em mulukhdan nīn eman beddā, bed'oe hole em nīngāgē

ingrin eion, pahē ningan bed'om, hole niŋghai bachun ho'om; anti ār mulkhā helrar; ārin ās cō bē mulkhyar āō bēr biddyas; antile ās mulkhyas, khane ās gahi bachū amm onnā lekha manjā ki āsin amm nū uglācā, khane ās amm ūlā ūlā kēras ki nantārā urkhas, ennem kaiko bēr manjā; ār āsin beddā pollar. Hārcar ki erpā kērar darā khatṭintū cūtyar darā amm maṇḍiṇ ambyar ciccar, taṅgyō tambā ārin menjar “nīm endrgē maṇḍi amm malā ōndar mōkhdar?” Ār ānyar “em bachū khāpus gusan ingrin gachbrekam adin eior hole ōnom;” taṅgyō tambas ānyar “cō'ā bētā, ōnā adigē jok tiḥā malā, ekām kukoen singrot ki hō'ot darā ās gane beṇjot ciot.” Beṇjā ullā oṇṭā nannā kukoen gahnā girā ti jhabrācar dhēr dāu kierin atācar darā taṅgdan gullē guṭṭhin khassar ki marakh kā kicin kūrṭācar darā irbārin bachū khāpus gusan ondrā helrar; taṅgdā māyā tinglī bhankārī darā ā nannā kukoen caurtī dhuknū ti ondrā helrar; bachū taṅghai khāpusin ānkī ra'acā “nīk mēyā tinglī bhankārō darā marakh kā kicrī ra'ō ādi gahi khekkhā nīm dharkē”; antile ās annem nanjas, idin iryar ki ār kollam manā helrar darā taṅgrī gahi conhātī tām gusanim uiyā helrar. Bēlas taṅghai debānar gusan salah ho'ā helras ekāse i bachū khāpusin piṭā oṅgon? Ār āsin bācar “patrānū lakṛā gahi dud'hin ondrāgē taiyā hole lakṛā āsin mōkhō namhai khadd bachro'ō.” Bēlas dēorar gahi ānkā lekha bachu khāpusin lakṛā dud'hin ondrāgē ṭoraṅg taiyas, ās tharan oas ki kēras darā ārsyas ki endran ērdas kharā baggē lakṛā pancait nanāgē khondorkī ra'ī arā āsin iryā ki mōkhāgē lamcomrā helrā; anti ās gahi kōhā dadā lakṛā ra'acā ād āsin iryā ki khōb khus manjā dhēr ulānū ingris gane mulakāt manjā kōrē kōrem urmī menjā ki āsin ānyā “bhaia nīn endr barekae,” ās ānyas “dādā nīngā sukh nū ra'adar emāgē khōb dukh manī, bēlas eṅgan lakṛā dud'hin beddā taiyas, adin eksan khakkrō,” ād ānyā “sannikā jok tiḥā ambkē nanā, ēn niṅgāgē cō baggē cār manō āō eion,” arā urmī khadmākhō lakṛā gahi dud'hin bintācā darā oṇṭā lakṛan ceṭṭācā darā oṇṭā nū ārgā ki bēlas gusan taiyā ciccar. Ād mahal gusan āreyā ki garjārā ati paddāntā ormar ajgut manjar ki lakṛan iryar ki asrā helrar darā ānyar “gecham ra'ā ci'ā niṅgāgē adhā rājī dahēj ciom,” antile āstem lakṛan kirtācā ciccas. Dhēr ullā gahi khōkhā nū āsin oṅghon bēlas debānar gahi ānkāti pokhārintā puṇḍrī pūp ondrā taiyas ekayā kōhā kōhā nerr ra'acā, ās cikḥnum cikḥnum kēras darā endran ērdas ajar ajar nerr bedrā hedrā'ari'ī arā mōkhāgē lamcomr'ī, pahē heddē ārsyas ki iryas taṅg dadas hō aiyam ra'as; taṅg dādās nerr ās gahi kōrē kōrem menā helrā anti khōkhā nū ās ānyas “niṅgā

dādā sukhē ra'adar emāgē khōb dukh nū ra'i bēlas eūgan pūp ondrā gē taiyas," anti tang dādas ānyas "choṭkā jok tihā ambā nanā ēbaggi ningā gē pūp gahi eā lagō ā baggē ēn ondrō'on ei'on," anti nerr gutṭhin pūp ondrāgē taiyas darā khonḍos kī onṭā nerr pūp eedḍā arā onṭā nerr tān ārgyas kī erpā barcas, mahal gusan barcas khane ālar īryar kī kharā eloā helrar darā āsin ānyar "em niṅāgē adhā rājī dahēj ciom" ās ānyas "onḍ chaṭkā lauā īryar kī ciā hole endr hō malā manō, ās gahi ānkā lekḥā īryarkī chītear ciccar darā nerr petṭā mokkhā kī taṅgā addā nū kērā, antile bēlas hārcas darā ēkam or tī āsin piṭā pollas; khane tihā nanjas is gahi bachūnum urmī bhēḍ ra'i, āūgē ādin piṭōt bācas kī ānyar "niṅhai bachun darā hāthin laṭō'ot," ās oīkhnum barcas kī bachun tiṅgyas, bachū ānyā: "ambā eloā bhayā ēn jīto'on"; laṭnā ullā hāthinsingrācar kī ondrār. Laṭnum laṭnum bachū enne kūlan kussyā attī hāthī gahi kūl bidig'rā kērā; ālar īrya kī ajgut manjar. Dhēr ullā gahi khōkhānū āsin ānyar "niṅhai bachūgē pannatī laṭnā manō," khane ās alkhnum barcas kī tiṅgyas, khane bachū ānyā "bhaiā akkugā eūgā khe'ēnā manō, āūge nūn akkuntim punā aṛi punā dabnā beddar uiyā darā ēn khēōn hole urmī khēson' aḥṛan khocolan abṛā nū sajkē kī utkē ci'ikē." Ās bachū gahi ānkā lekḥā urmī nanjas. Bachū laṭnum laṭnum pannā nū iōḍā bajrārā ātī adi gahi kukk bidigrā darā kērā khanegā ālar ajgut riryārā helrā, baakan ās oīkhā oīkhā khēson aḥṛan darā khocolan mocā mocā abṛā aṛi gutṭhinū sajas kī mundhyas. Abṛā bhītrē bhītrē urmī bhaūrō dumbā darā tinī manjā; jok ullā khōkhānū bēl kukkoen bacohā gē dhēr baggē paikar jumrar kī barcar, khane ās abṛā aṛin calkḥas ciccas, khane kharā baggē bhaūrī gutṭhi dumbā tinī gutṭhī urkhar darā ār gahi mēḍ nū nindyā darā ajgut utgā helrā, khanegā ormar ās gahi khēḍ nū khatrā khatrā anā helrar "manāba'a bachū khāpū manāba'a niṅāgem bēl kukoen ciom darā nīnim saūsē rājī gahi bēl ra'oe." Khane ās urmin manābācar darā aulantim ās saūsē rājī gahi bēl manjas.

18. SIRU PAḌE.

Ort ālas addō khendā pēṭh kēras. Khindyas kī kīrālagyas, dahreṇum bīrī putṭyā kēra, khane ās ba'a helras "punā addō ra'i bīrī putṭyā ēn mund bhāre onṭā tōlā nū bhar mākhā ra'on; bijjō hole ka'on," ās addon onṭā kulhū nū kḥuṭcas darā tān ā chaprīnū cūtkas ra'acas. Pairī bīrī kālāg-

addon kollālagyas, ā ganem kulhū urbas iryas kī ānā helras, “ānā bhai endr-
 nā addon koldae?” Ās ānyas “bhai cērō pēṭhnū khindkan, puttyā āṭgē
 isanum ra’ackan.” Ās ānyas, “ānā hō luceā ī addōgā enghai tali, ī kulhū
 dim dhanbāca.” Addō ālas ānyas “malā, ēn cērō khindkan.” Kulhu urbas
 ānyas, “malā enghai kulhū dim dhanbāca paddantā ālarin menā se.” Addō
 urbas paddantārin panc badcas, ār ormar ānyar malā īs gahi kulhūdim
 dhanbāca,” ās khōkhānū toraṅgnū kēras panc baddāgē, beddnum beddnum
 Siru pādēn khakkhyas darā taṅghai urmī katthan tīngyas. Siru pādē ānyā
 “hā nīm sendrā bardar kī engan lihā lihā bādar, kalā ēn malā kādan.”
khōkhānū khōb nihorā nanjas; khane Siru pādē ānyā “kalā phalnā ullā
 ālarin khonḍko’e ra’akē ēn kāon kī taṅgon cion.” Ās barcas kī idkā ullā
 nū kharā baggē pancarin khondas, ār ormar Siru pādē gahi pāb ērā helrar.
 Dhēr gahri nū Siru pādē jhalāṅ jhulungrā jhulur nūti barī. Adin iryas kī
 kulhū urbas ānyas “lagē pādē sāheb ābīrintim niṅgan ērdam nīm baram malā
 bardae.” Siru pādē ānyā, “ē harō barālakkan, oṅṭā pokhāri nū ciccō lagyā
 injō uliā adinim pesā pesā mokhkan”; kulhū urbas ānyas, “ērā bhairō menā
 endr iklam pokhārinū ciccō lakkan īrkar kā menjkar ra’adar?” Siru pādē
 āganem ānyā “menā bhairō iklam kulhū gahi addō dhanbāckan īrkar kā
 menjkar ra’adar?” Addō urbasin ānyā, “kalā niṅghai addōn kollar kī ho’ā,
 bhalā ēn ērdan nē niṅgan chēkoe.” Āganem ās addōn kulyas kī ho’ā helras
 arā ormar aṅgal aṅgal ērā helrar, baakan nēhō āsin rokā chēkā pollar.

19. LITĪ BĪRĪ CHATRĪ KUKKOS.

Ort paccō ra’acā, adi gahi taṅgdas gē Litī bīrī chatrī nāme ra’acā
 ās āiyā kādas darā gohlā pundas kī bhunḍī ōran piṭāgē sagar khane khēde-
 kas kuddas. Bīrī manī khane bardas darā taṅgyō kōhālē ṭhēthra lēkhā
 asmā mikhī darā balī gusan taṅgac kī ra’i. Ās bardas khane bā’i, “hairē
 oṅgdas uiyā hōuidas arā bhunḍin hō piṭdas” bācā kī khōb khusmārī, annem
 annenum cākhnā ullā barcā taṅgyō hō bihnin occā kī kērā. Ekā khal khōb
 uskā ra’i adin āndas “īd namhai khal ayō,” khal urbar ānnar “anākō
 anākō Litībīrī chatrī emhai khal nū cākhdāe?” Khanegā nannān āndas
 “īd mallī gō ahai ād namhai;” anne annem bihnin munjyas ciccās.
Khanegā taṅgyō kadrārā darā āsin daṅgtī khēdā helrā. Boṅnum boṅnum

ond addā daṅgrā mocā lagyar ārin ānyā “dharā khaddarō! dharā khaddarō!”
khane ār āsin menjar niṅgan endrnā khidi; ās ānyas “pottan umbalkhon ciā.”
Khane ār āsgē umbalkhon darā pottan ciccār. Ās kānum kānum oṅtā
cigālō gahi mandā nū kōrcas. Taṅgyō dāṅgti handrā helrā khane ās ā
pottan darā umbalkhon dāṅgnū lerbherambācas. Antile taṅgyō ānyā
“akkūgā eṅgdāsin piṭkan” darā taṅghai erpā kērā. Mākḥā bīri ās barcas darā
“ayō ayō” bācas. Ād ānyā “ekā ortar mēkhdar? Eṅgdāsin gā piṭkan.”
Khane ās kānum kānum Birindāban khakhaṇḍapur ṭoraṅgnū kēras darā aiyam
ra’ā helras. Asan mankhā kharā baggē ra’acā. Mankhā menā mōkhā kālī
khane ās khaddan nōrdas mūjdas darā man gahi dhodhrō nū kōrcas ra’as.
Mankhā gutthi barcā darā nūrkan iryā kī ānyā “anā bēṭā nē niman emtācā
mūjyā.” Khadd gutthi ānyā “em āsin teṅgom hole gā nīm āsin kussā kussā
piṭor.” Mankhā ānyā “malā piṭom bēṭā teṅgā.” Pisā khadd gutthi kiriyā
mankhtāca darā ānyā, “i man nū ort khaddas ra’as āsim eman sēbā nandas.”
Mankhā āsin mannanti ettāgē ānyā darā āsin cuākhā ṭāṭā helrā. Antile
ās nitkī dud’hi binā binā mōkhā helras darā khōb sauangyā manjas; ās gahi
cutti hō sōnā lekhā bilcā helrā. Mankhā āsgē tiriyō biddya ciccā, darā
menā mōkhā kālī, hole ā tiriyō tim enne ba’ā ba’ā mēkhālagyas: “Dāṅgē
dāṅgē baṇḍi bhaīsā sing lage ḍar ṭūṭe khūrī khūnde pathal phūṭe.” Khane
bhaīs menā menā barālagyā. Undul khār nū emā kēras darā khajro’o bīri
oṅtā cutti caḍrā kērā khane ās ādin atkhānū ṭipeas darā khār nū ambyas
ciccās. Kiyā tarā bēl kukoe khaddar emālagyar, ār ādin iryar darā ānā
helrar “ahae khadiyō endrā barālagī barē ādin dharot.” Antile atkhan
dharear darā kollyar kī ērnar gā oṅtā sōnā gahi cutti, ār ādin ondrar ānyar,
“i cutti gahi ālasin beddor, hole em maṇḍi amm ōnom makhle malā.” Bēlas
caugurḍi beddāgē taiyas pahē nēhō pollar beddā. Khōkhānū oṅtā khākhā
bacā “ēn beddon.” Ār kharā baggē lauan iriyar ciccār, ādin pettā mokkhā
darā Birindāban khakhaṇḍapur ṭoraṅg kērā kī ās gahi dūdhi bhaṇḍānū
ukkyā. Ās “kahū rē” bācas darā taṅghai tiriyon libdācas. Khākhā cādem ā
tiriyon pettā darā hāḍi kērā kī ukkyā; ās khēdā kēras khane hāḍi occā; annē
annenum mahalnū ondrā darā tiḍḍā darā ciccā. Khane belas gahi ālar
pettar, ās kōrcas kī tiriyon nēcas. Khane ār ānyar “iyam ra’ā, bēl kukoen
niṅgā ciom.” Ās bācas “eṅghai kharā baggē mankhā ra’i, ādin ekāse
ambon.” Ār ānyar “abran hō isanum ondrā,” ās ānyas “eksan mankho’on?”
Khane ār ajar kōhā addā nū kurkhī hēcar, antile ās tiriyon nēcas darā

ūrāhelras “daṅgē daṅgē baṇḍi bhaṣi siṅg lagē dār tūtē khūri khūnde pathal phūte.” Khane adin menā menā khadd darā buḍhī urmī duyārā darā sāesōerā barā helrā.

20. ORT ANDHRAS DARĀ KUBRĀS.

Ort andhras arā ort kubrās ra’acas. Kubras oṇṭa hō ēkā pollālagyas, andhras oṇṭa hō ērā pollālagyas, kubras ānyas “ēṅgan ghōrō argā hole ēn dahrē ēd’oṇ.” Andhras khus manjas. Annem kuḍḍā kuḍḍā ujjālagyar.” Undul tembnum tembnum oṇṭā bēlas gahi mahal gusan kērar. Asan endran ērnar, bēlas gahi oṇṭā taṅgdā ra’acā ādi gahi mūd tḥor chattī rāi, “endrgē ennē manjā” bācas ki bēlas paṇḍit guṭhiyarin eḍḍas darā menjas. Ār ānyar “id bēs malli idin piṭar oī’ā makhlē nin khē’oe.” Bēlas conhāti malā pityas backan ānyas “idin nikim hō’or.” Backan nēhō hō’ā malā biddyar. Khōkhānū andhras darā kubras gē oiceas; ār occar ki kērar oṇḍ aḍḍā toraṅg nū dērā nanjar darā khaṭā helrā. Bēl kukoe darā kubras ukkar ra’acar, andhras cieo ūrālagyas. Ūrum ūrum mojkha khan nū kōrō darā ās khannan niṅgrā helras, āganem ās gahi khannantā jalā khacrārā, ās ērā helras; khanegā andhrā bācas “akkugā i kukoyen ēn otkhānum uiyon isin piṭon,” bācas darā kubrāsīn lauā korā helras. Lauṇum lauṇum kubrā gusan ennē latthoas ekdanti ās gahi kubrā uḡgārā kērā; idin iriya, bēl kukoe, “hae kubrā hae kubrā” ba’anum ēōkhān korā helrā; āganem ādi gahi oṇṭā chatī kōrō kērā. Antile gā iriyar ormat kōre manjkat khane bēlas gusan kirriyar ki tamhai urmī katthan tiṅgyar. Bēlas ajgut manjas ki andhras gē nantarti khai biddyas darā ārinum khadd lekḥā uiyas darā saṭisē rājin ārgē ambyas.

21. ORT KUKO'E GAHI KENDRĀ MANNĀ.

Oṇṭā paddā nū chau bhair ra’acar; ormartī sannī ort kukoe ra’acā; ādin ār kharrā conhā nanālagyar. Ondul ād amkhi irt’āgē arkḥā mocālagyā, khane taṅghai aṅglin mocarā darā bācā “i khēsōn eksan cīro’oṇ, ēṅgdā baggar ēror, hole endr khēsō bāor. Enne malā, ēn arkḥā num cīro’oṇ;” arā ād arkḥā num cīrā. Ā amkhin taṅgdā baggar mokhar khanegā ajgut embālagyā āṅgē ādin menā helrar, “ān koe innā amkhi nū endrā sajjki?” Ād ānyā

endran hō gā malā.” Pīsā malam pattā’anar khane tīngyā ciccā anglin mocorkan khane arkhānūm cōirkan. Ār bujhrā helrar : “bhairō, idi gahi khēsō i kōrhē embā laggi hole gā ahṛā adkā kōrhem laggō.” Antle ormar thag-carkī ādin toraṅg tarā occar, asan oṅṭā macā kamear darā punā kierin kūrṭacar kī macā nū ādin okṭacar; ormar gechantī adin oretcār tī injū’a helrar. Kōghar ormar salah nanjar darā bariyam nantarā cenkear ekāse cōkhor nakarkar ra’acar anne annem injar; khōkhānū sannis gahi palī manjā, khane ānā helrar, “bēs lau’ā kārā, makhle nīngānim lauom kī piṭom.” Ās elonāti mānim injā’a helras, mund i daṇḍin pāriyas, “Sāmbhar sāmbhar bainī koe lesār lūgā, bainī koe lesār lūgā.” “Bindhū bindhū dādā tōr ekan bairī dādā, tōr ekan bairī,” ennē taṅgdi ānā helrā; ennem pāriyas darā cāran injas, ād ādi gahi majhī khōkhānū lagyā, ād keccā kērā; khanegā taṅg dādā baggar ānā helrar “kalā kārā mōcā, nīn janū piṭkae,” khane mucyas antle ānyas “kaṅk mallā dādā bagārō.” Ār bācār “nīn janū piṭkae kādae kā,” bēgar ēp āsin kaṅk oṇḍrā taiyar, kaṅkan biddyas kī cīkhḍas, ā ganem oṅṭā nerr barcā kī menjā, “endrnā cīkhḍae?” Ās urmī tīngyas, khane nerr ānyā “ēn nīnghai kanknū pojordan eṅgan ho’okē darā alghem uikē cī’ikē.” Ās annem nanjas; antle iriyār gā amm malā ra’acā, khane arin satte uddū nanjar kī taiyar, tūsā gusan kēras kī cīkhā helras, mūkhā menā helrā “edrnā cīkhḍae?” Ās taṅghai urmī kattthan tīngyas, mūkhā ānyā, “injō darā kakrō piṭā,” āspityas darā mūkhā bācā : “arī gahi ṭokānūrēn okdan ho’okē darā alghem uikē cī’ikē. Ār ahṛā mōkhor hole nīn injon mōkhkē darā khocolan mōkhor hole kakron mōkhkē,” ās urmin irryas khattyas, ār ahṛā mōkhmar khane injon mōkhḍas, khocolan cābṇar, khane kakron cābḍas darā taṅghai bakhrā ahṛan darā khocolan oṅṭā puttā nū sajjas. Ā puttāntī bās kundyā. Ā ujgom oṅṭā jugiyas tembā kālālagyas darā asan erkḥā ukkyas. Bās ānyā “Ambā erkḥā, ambā erkḥā; idgā bhaiyas gahi idkā bās.” Antile jugiyas cōcas kī ānyas “idgā kendrā bēs banō.” Ās tāryas kī kendrā gah daṇḍi kameas. Antile kōhas gahi erpānum tembā kēras. Kendrā kharkḥā helrā : “Āmbae kharkḥae ambae kharkḥae kendrā idgā dokhas gāni erpā talī.” Anne annem kōghar gahi ormar gahi erpā nū bācā. Khōkhānū sannis gahi erpā nū kēras khane bā’i : “Kharkḥae, kharkḥae kendrā, idgā bhaiyas gahi idkā bās.” Khane sannis menjas kī jugiyasgē arkḥī jharā ciccās kī uniktācas. Anti ākendran nuḍaskī nannā kendran āsgē ciccās darā ās gahi kendran ek’am birī asedas khane taṅgdidim gottam urkhī. Jok ullā

khōkhānū ās cākhāgē taṅg dadā baggar gahi gōhlan nēcas. Ār āsin ānyar “kāla kārā maṇḍi bita’a ekā gūṭi uiom.” Ās bācas “hā’i dādābaggarō bīto’on,” taṅgdīdim ūlā ūlā bita’a lagyā, gōhlā bicehrar ki barcar khane nōdhrar ki ukkyar; ād ūlā tarā khollā khollā uī’i, ās ārgē ho’a ho’a ci’idas. Antile tām hō ukkyas ād jhakmakrā bile nutim birkhā’agē urkhā, ār iryar ki ajgut manjar darā utān khatrar helrar. Antlē ormar sāngem ra’a helrar darā khōb urb manjar kērar.

22. ORT DHIDHRAS.

Ort ālas ajgut urb ra’acas. Ās ullā mākhā arkhi jharā nū mulk^hkas ra’-
ālagyas. Taṅghai āli jōkharti nalakh nanta’a lagyā. Ekā ortos eṅdas adin
hō modhras ēḍdan arkhi jharā nū ra’acas. Taṅghai āli undul jharā laceā
darā ormā jōkhārin onta’ālagyā. Taṅghai ālāsin ānyā “ekā ortas niṅdas
sahī akhdae hole ī sarkhin pesce kī niṅdas gē ci’oe.” Sarkhin pettas darā
tarkutintim ērā helras, pahē cinha’a pollas. Khōkhānū ā āli taṅgdāsin
ānyā “ērā bēṭā nimbasgē sarkhin pesar ci’a.” Ās ciccās. Ā urbas iryas eṅdas
jōkh manjas khane taṅdas gē khai beddā kēras. Ās onṭā gunjan dharcas,
ledrā jhapras darā kharā baggē rupiyā occas kī onḍ adḍā tūsā ḍahare nū
ukkas ra’as, kukoe khaddar amm hō’a barnar, khane gunjan ēddas darā kukoe
khaddarin ēddas. Ort kukoe thaukam gunj gane tulngacā. Ādi gahi khōkhā
kēras darā ukyas. Ār āsin timbus ba’anar kī malā kaenakhrnar, pīsā ārin
ānyas “ana māi nīm janū kaenakhra’a barekan.” Ār ānyar “endr nīm emāgē
dalī ci’a oṅgoe?” Ās bācas “ci’ōn.” Ār onṭā kēṭaran ciccār darā ānyar “ondā
kōran ninda’a.” Ās bācas “kēṭaran endr ci’īdar baugin sē ci’a;” bācas kī
tundyas; ond kēṭer nindā khacyā, iryar kī ār ajgut manjar. Pīsā khed
amm ciccār, ondar mokhar kī ās calras. Ḍahrenū ācākā kecas kēras, dhēr
ullā nū mendrā “nimbas ḍahrenū kecas,” khane ās urmī dhan khurjīn mulkhtā-
cas kī nīkim gusan jōkh ra’a calras. Erpā erpā kuddas darā āndas “eṅgan
jōkh uiyor?” Ār ānyar “ī dhidhras endr nalakh nanos,” anne annem ās taṅgā
pāhī nanjkā ra’aoā ā erpānū kēras. Ā dhidhrasin ār khēr khēdāgē uiyar.
Jōkhar uinā khaltī bar’ōbīrī “guchrā, ḍaharentī dhidhrā” ba’anar kī lathnum
kōrṇar urkhnar. Khōkhānū dhidhras tām urbāsin ānyas “eṅgā hō eka’anum
khal gachrar ci’a.” Ās bācas “nīn endr uiyā oṅgoe dhidhrā,” ās ba’as “uyon,”

khane ond addā ajgut kōhā marcan gachras ciccas. Ās nitkī ond gōhlā baggē laṇḍī laṇḍī addon ho'odas darā kādas. Daharē nū oṇṭā kūtā gaddas darā ānyas "ēngāgē nē maṇḍī ondror, ārim mund ī kūtā ṭhokkē antlē ho'okē." Urbas gahi ānkā lekḥā taṅgdādim nitkī maṇḍī hu'ī, undul malā ṭhokcā geohantī irī ajgar baggē jōkhar uyāgē lakkar ra'anar. Sōnā gahi diluānū jhukurdas. Ād khōkhā kiryā kī kūtān ṭhokcā khane ormarin gohlā kuḍḍin ugtā pagsin nunkhyas darā otkhāsim uidas. Maṇḍī occā darā idin nēkan hō malā tiṅgyā, urbas undul dhidhras gahi khallan ērā kēras, ērdas gā khal gurgurrā usskā khottkā ra'ī; barcas kī taṅghai jōkharin kēbā helras, "ās otkhāsim ekā lekḥā'a khallan ussas, nīm ekāse uidar?" Khane ār kōphē āsin kadrārā'a helrar. Ā kukoe ā dhidhras gahi bheddan akhā darā taṅgyō tambas gusan ānā helrā, "ēn dhidhras gusan ra'on." Ār ānyar "ān bēṭī ās gusan endr irrkī ra'oe? niṅāgē bēs sobhā jaundkhaddi beddom ciom." Ād malā pattācā backan ānyā, "ēn ās gusanum ra'on." Khane dhidhras ganem beṇjyar ciccar. Ār irbārim tamhai khall tarām geoham ra'alagyar. Undul ās jōkharin uglācas darā tān sōnā gahi diluānū jhukra'a lagyas aulā ās gahi khai bongkī kērā darā āsin khimciyā, khane ās pollas nunkhā, ād ānyā "ēo ullā nīn niṅgan dhidhrā ēd'oe? akkū ambā dhidhrā manā." Aulantin jōkharim nitkī uyā khosā helrar darā irbārim bēlar lekḥā hāthī nū argā helrar, nē nē mund āsin sadha'a lagyā ās ārin sadha'a helras darā khōb biṭhī nanta'a helras.

23. TIMBU PACCŌ GAHI KHĒR.

Oṇṭā raṇḍī paccō ra'acā ād nitkī tembā kālāgyā. Undul enne manjā oṇṭā erpānū tembāgē kērā. Ā erpantā ālargē ci'āgē endrā hō malā ra'acā; anuhō ā paccō malam pattā'ī. Khane ā erpantā ālī ānyā "endrā hō malā paccō endran ci'on." Anuhō ā paccō ni'idim ni'ī khane erpantā ālī ānyā "oṇṭā khēr bi gā ra'ī paccō jok endrā hō malā"; khane paccō ānyā "adinim oṅgā gē ciā'e," antile erpā urbanī ā bī dim ciā; khane paccō occā kī kērā darā bācā "innā malā mōkhon nēlā mōkhon" bācā kī uiyā ciā, khane bīyanti khērkhadd urkhā darā, "ciū ciū" bāi; khane paccō "endrā cīkhī" bācā kī irī hole khērkhadd rai. Khane "adin pōs'on" bācā kī ādin pōsā helrā; tembā tembā undrī darā adar gutṭhin khēr khaddāgē ci'ī. Ennem khēr khadd pardyā kī cīkhālagyā "Kokrōe cōe" ba'alāgyā. Undul ā khēr paccōn ānyā "ēn

innā lassā kādan” bācā, khane paccō ā khēran ānyā “i khēr ekāse lassō;” khēr ānyā “ēn janū ekāsem lasson” bācā kī kērā. Khal urbāsin ānī “ēngan khoyāgē helāba’ot” bā’i khane ār ānyar; “i khēr buid ekāse khoyō idin helāba’ot,” ennem minnum minnum oṇṭā kōhā urbas gahi khal gusan kērā darā ānyā “ēngan khoyāgē helāba’or?” bācā, khane ār hō ba’anar “i khēr buyā ekāse khoyō darā idin helāba’ot” ba’anar khane khēr bā’i “ēn janū khoyon nimāgē nalakh cār rāi kā?” bācā khane ādin khoyāgē helābācar kī tām mandī onāgē erpā kērar; ār gahi onar barāgē ād khossā kī khalinū argā kī man maiṇyā ukī rāi. Antile bācar ērnargā khoyā gahi munjrā darā argāgē hō munjrā. Antile ā khēran ānyar, “nābom aulā mullī hō’ā barkē.” Khane khēr ā paccō gahi erpā kērā. Ā paccō khēran bā’i “lassā kādan bāckae okhoe mullin ondrkae?” Khēr ānyā “nābom aulā mullī hoā barkē bācar.” Ār nābyar khane khērgē hāl taiyar “mullī hōāge barā.” Antile khēr mullī ondrāgē kērā, khane ār ba’anar “okho khēr endran hō malā ondrkae, endrnū ho’oe?” Ād ānyā “ciā to ēn janū ekāsem hō’on.” Ār ānyar “ēō baggē ho’oe?” Ād ānyā “ēō baggē ci’or ābaggē ho’on.” Khane ār oṇṭā dhēr kōhā khes kud’hān edar cicar. Khēr ānyā “hu kudhantā khessan enghai khebdānū sajār ci’ā, ēōdā enghai khebdānū samō aūdim ho’on” bācā; khane ār adi gahi khebdānū sajā helrar, anti khalintī khess munjā laggi pahē adi gahi khebdā malā nindī. Anti khalintā khess munjrā, khane khēr ā paccō gahi erpānū kērā darā khebdantā khessan otthrā. Anti ā paccō gahi erpā khess trū nindyā kērā. Anti paccō ānyā “khēr engdas nalakh nanjas, akkugā khēr engdāsin ēn beñjon cion,” bācā kī kanyā beddāgē kērā darā ānā kuddī “khēr engdāsgē kanyā ci’or?” Khane ālar ānnar “hāḍī paccō khēr khaddgē ekāse kanyā cior ād ekāse engdan pos’ō.” Enne ba’anar kī nēhō malā ci’inar. Paccō hārcā kī erpā kiryā. Khane khēr ānyā “ekhō paccō kanyā beddāgē kirkī biḍḍki?” Paccō ānyā “nēhō malā ci’inar khēr bēṭā.” Khane khēr ānyā “kalai paccō nīn polloe beddā, akku ēnim beddā kādan” bācā kī khēr kālā heirā; kānum kānum ond gusan eigālō khakhrā darā ānyā, “endr kādao iyār?” Khēr ānyā sasrār kādan iyār, gucā nīn kādae hole. Eigālō bācā “kālon bādan iyār pahē endr nū kālon.” Khēr ānyā “barā iyār enghai khebdānū kōrā darā gucā enghai sasrārnū bes bes onā mōkhāgē khakhro’ō.” Khane eigālō khēr gahi khebdānū kōrōā. Kānum kānum ond gusan lakrā khakhrā darā khēran ānyā “endr kādao iyār?” Khēr ānyā “sasrār kādan iyār, gucā kādae hole, enghai sasrārnū dau dau onā mōkhāgē khakhro’ō.”

Lakrā anyā “kālāgē ka'on pahē iyār endrnū ka'on?” Khēr anyā “iyār kănan jhakhdāe enghai khebdānū kōrā” khane lakrā khēr gahi khebdānū kōrcā. Kālā helrā, kănum kănum onđ gusan tīnī darā bhaūrō khakhrā. Āđ hō khēran anyā “endr kădae iyār?” Khēr anyā “sasrār kădan iyār gucā ninhō kădae hole.” Tīnī darā bhaūrō anyā “kālāgā beddan iyār pahē endrnū ka'on.” “Barā iyār enghai khebdānū kōrā.” Khane tīnī darā bhaūrō hō khēr gahi khebdānū kōrcā. Antile kālā helrā, kănum kănum onđ gusan cīc darā amm khakhrā, khane anyā “endr kădae iyār khēr?” Khēr anyā “sasrār kădan iyār gucā kăloe.” “Anā iyār kălāgā beddan pahē endrnū kălon?” Khane khēr anyā “barā iyār enghai khebdānū kōrā enghai sasrār nū bēs bēs onā mōkhāgē khakhro'o.” Amm darā cīc hō khēr gahi khebdānū kōrcā. Anti khēr kālā helrā, kănum kănum onđā bēlas gahi paddānū ārsyā darā onđā kōhale simbāli man gahi argā nū ukyā kī ba'a helrā, “kokrōe oōe, belas khaddātīm cī'idās kă eng gane arbā nakhardas?” bā'i, idin bēlas menjas kī taŋghai sipāhirin ānyas “kālā, hu khēran dhara'ar kī gullē gahi dilāngīnū sajār cī'a, latpatrā'ar khēānekā'a.” Khane sipāhir kērār kī dharcār kī ondrār darā gullē gahi dīlīngīnū sajār cīcār. Khane khēr tīnī darā bhaūrō guṭṭhīn anyā, “urkhā iyār onā mōkhāgē īdigem gā ondrkan. Khōb mōkhā onā sē.” Bhaūrō tīnī dumbā guṭṭhī urkhā kī urmī gullen mōkhā cīcā darā ādhā gullē dhekka manjā kērā. Pairī bīrī belas ānyas “ērāto harō, khēr latpatrā kī keccā kă argī.” Antile ērnargā khēr ujjā darā gullēgā dīlīngīnū malkī, arā jok jok ra'acā āđ hō dhekka manjā kērā. Antile belasīn tīngyar “khērgā ujjā darā gullēgā dīlīngīnū malkī, jok ra'i āđ dhekka lekhā manjā.” Antile belas nannā ullā anyā “bhāis kōrnā gōēsālī sajār cī'a; bhāis guṭṭhī bhar mākhanū tirkhō kī pītō cī'o.” Khane sipāhir bhāis gahi gōēsālīnū sajār cīcār. Khane khēr anyā “urkhā iyār lakrā onā mōkhāgē enne gem gā nīngan ondrkan.” Khane lakrā urkhā darā urmī bhāisan pītā darā adi gahi khēson cīppyā. Pairī bīrī belas ānyas “ērāto khēr keccā kă malā.” Khane ērnargā urmī bhāis kīckī ra'i. Antile ānyas “innā ērā gōēsālīnū sajār cī'a ērā tirkhar kī pīṭa'annekā'a.” Khane ērā erpānū sajār cīcār. Khane khēr cīgālon anyā, “urkhā iyār onā mōkhāgē ennegem gā ondrkan.” Khane cīgālō urkhā kī urmī ērān dharcā dharcā pītā darā urmī khēsan cīppyā. Pairī bīrī belas ānyas “ērāto khēr keccā kă malā.” Anti ērnargā urmī ērā kīckī ra'i, bāckan khēr ujnām ra'i. Khane bēlas ānyas “mesgānū khuta'ar kī jurtār cī'a.” Khane mesgānū

khutcar ki jurtācar cicar. Khane khēr ānyā “urkhā iyār cie onā mōkhāgē, ennegem gā ondrkan.” Khane cie urkhā darā erpānū lagyā anti erpan bassyā. Khane khēr uḥyārā ki simbālē man mēyā ukyā darā ānyā “bēlas enngane arbānakhardas kā lardas kā taṅgdān ci'idas?” Khane bēlas āndas “ambr ciā khēr enṅdan ciom.” Khane barcas darā taṅghai khebdantā amman othras, khane cie tēbrā kērā. Antile bēlas onṭā maṅdbā patāl khūtā nanjas ki taṅgdān biṅjyas cicas. Khane khēras bēl kuko'en ondras ki ā timbū paccō guyā barcas. Antile paccō iryā ki khusmārā helrā ki ānyā “enṅdas khēras gā kanyā biddyas” bācā. Antile ār ā paccō gahi erpānū ra'a helrar.

24. BĀRIYĀ KUKOS GAHI ĀLĪ.

Onṭā bāriyas gahi onṭā taṅgdas ra'acas. Āsin tambas beṅjā bidyas khane taṅgdas ānyas “nē enṅan co'obirī hō okkōbiri hō lauā ci'ō adinim ēn beṅjro'on, nē malā lauā ci'ō adin ēn malā beṅjro'on” bācas; antile tambas eksan eksan taṅghai arbā parbar ra'acar aiyā hāl taiyas; khane hāl mennar ki nēhō ci'a malā beddnar, nīkim ci'a hō beddnar, onṭā ālī ād āsinti kōrhe akhū rāacā adi gusan hāl kērā khane ād ānyā “ēn ās gusan kālon” bācā; khane cādē cādē samā jorā nanjar ki adin ās gane biṅjyar ciccar, khane ās barāt tarti kiryas ki okkā bidyas ā birim lauāgē jūtan othras, khane ād bācā “ra'a khōkhā gā lauōim pahē onṭā katthā menā, niṅghai arjāckā maṅdī ōnon aulā laukē, akkugā paccō paogir gahin onālagdan.” Khane ās pairim cōcas ki addōnū ālō gutṭhin lādcas darā nalakh nanāgē kālā helras. Kānum, Kānum onṭā bēlas gahi rāji nū ārsyas khane endran ērdas khaikā khārnū dōngā kāli barī; adin iryas ki ajgut manā helras ki katyas ki kēras; endran ērdas onṭā bhetāgō khoppā darā adi gahi khanjkā bhetāgō ond bita'a darā adi gahi goṭā sauā hāth ra'i, idin hō iryas ki ajgut manjas darā kēras; ēkā paddā nū ā rājintā bēlas ra'acas aiyām taṅghai addōn khutcas khane ā paddantā bēlas taṅghai sipāhirin paddā gahi caugurdā ērāgē taiyas “ēra to namhai paddā nū ēkā'am tarti nikim barcar ki dērā nanjkar ra'anar kā malā;” khane sipāhir ērāgē kērar; khane endran ērnar, onṭā ālas gahi dhēr ladnī addō darā ās gahi muddi guthyar ra'anar ās gahi onṭā ghōrō ra'i ās sōnā rūpātrū jhabrāckā ra'i; ār kērar ki bēlasin tiṅgyar ciccar khane bēlas ānyas, “kalā āsin ērāgē pāhī ci'a” bācas; khane sipāhir kērar ki ā bāryāsin ānyar

“bēlas guiyā innā oṇṭā tamāsā manō bēlas ormārin pāhi cicas enghai rājīnū jetkā alar, tamāsā ērāgē barnarneka’a ; nē malā ērā bednar ār akkunim enghai rājīnti urkhurneka’a ” ba’ās, khāne ā bāryās ānyas “ bēs ēnhō kal’on ; bēlas māyāti ēddas khane endrnā malā kalon ” bācas ; antile mākhā bīri tamāsā nanāgē ōr nanjas khane alar khōb baggē khondrar darā tamāsā manjā ; ā khōkhānū ormar gorgorā bēlas gane ukyar, khane bēlas ā bāryāsīn ānā helras : “ ē bhāi ēngā ekā tarā hō rājī malā kuddkan ra’adan, ātūgē ēn nannā rājīn baldan adi gahi cālan hō baldan endr endr ālō ra’i adin hō baldan nīngā bisukhīndu alay nīngā urmī rājīn aiyāntā nēgeār darā urmī ālō gutthin akhdae adin tēngā,” khane ās ānyas “ ēnhō baldan pahē nīnghai rājīnum barekan khane enḍotaṅg ajgut katthan irkan,” khane bēlas ānyas “ endran irkae ” khane bāryās ānyas “ oṇṭā khārnū khaikā calkurnū ḍongā ēknā irkan ; hīri barekan khane irkan oṇṭā khanjkā bhetāgō ond bittā arā adi gahi gotā sauā hāth gahi ra’acā adin irkan kī ajgut manjkan ” ; khane bēlas ānā helras “ ērato īs gahi katthan nīkim patto’ō khaikā calkurnū ḍongā gahi kānan arā ond bittā bhetāgō gahi sauā hāth gotān nē patto’ō.” Khane ormar ānā helrar “ īs pūrus taldas khaikā calkurnū ekāsē ḍongā ēkō, ond bittā bhētāgō gahi gotā ekāsē sauā hāth manō ” ba’āhelrar. Antile bēlas āsīn ānyas “ ībrā katthan enghan ēdo’e hole ēn enghai urmī rājīn darā enghai erpānū endrim ālō ra’i arā enḡdā bagārin ēn enghan hō nīngāgē bison cion, makhle polkoe ēda’a hole ēn nīnghai aḍḍon nīnghai jōkhārin darā urmī nīnglai ālon ekdā aḍḍonū barekī ra’i nīngan darā nīnghai ghōṇon urmī khakhon ” bācas kī hārā jītā manjnakhrar, antile ērā kalā helrar. Mund bhetāgō gusan kērar khane endran ērnar bhetāgō khanjkā gā ra’i pahē sauā hāth gahi gotā mallā, khane bāryas īryas kī markhiyas kēras anti, ār ba’ānar “ akkugā isan polkae ēda’a akku gucā khārnū eksan khaikā calkurnū ḍongā ik’i adin eman ēda’a ” anti khār gusan kērar, khanegā ērnar khār niṇdkā rāi amm sōysōyri’i ḍongā kalī bar’i, khane ā bāryās hārcas kēras ; khane bēlas kiryas kī ās gahi urmī oījan darā āsīn darā ās gahi ghōṇon darā ālon hō taṅguyā ocas darā ā bāryāsīn kulhū pikhta’a lagyas. Khane ās erpā malam kirdas khane ā bāryas gahi taṅgkhai taṅghai jiyā nū ānyā, īsīn nīkim thakcas ātūgem malā bardas, bāckī ād hō oṇṭā ghōrōnū argyā kī taṅghai ālāsīn beddāgē kērā, khane dahrenū irya oṇṭā khār nū khaikā calkurnū ḍongā kalī barī, khane ād ḍongan dharcā kī ānyā “ enghai barnā guṭi ennem ra’oe kā malā ” khane ḍongā ānyā “ ennem ra’on,” khane ād ānyā “ ennem

malā ra'oe hole ēn bar'on ki tōngātī palkon darā cienū basson" bāca kihārī kērā ki īr'i ontā ond bittā gahi bhetāgō nū sauā hāth gahi gotā pañjkā. Khane ā bhetāgon ānyā "ēnghai kīrnā guṭiennem ra'oe kā malā," khane ād ānyā "ennem ra'on." Bāryās gahi āli ānyā "ennem malā ra'oe hole kīrzon ki niṅgan kaṅkur ra'ā caḍ'on" bācā darā kērā darā eksan taṅghai ālas dērā nanjkas ra'acās asānim dērā nanjā. Khane ā rājintā bēlas adim hō tamāsā ērāgē pāhi nanjas khane ād hō tamāsā ērāgē kērā; ormar tamāsā ērāgē khondrar darā gōgōr'ā ukkyār, khane bēlas ā bāryās gahi ālin ānyas "ānā bhāi niṅgā rājī rājī kuddae āugē urmī rājintā anthan ākhdae darā ērdāe ēngau hō teṅgā" khane ād bācā "ēn hō baggē rājī malā kuddkan ra'adan, pahē niṅghai rājīnū barēkan, khane khaikā calkurnū doṅgā ēk'i darā ond bittā gahi bhetāgō adi gahi gotā sauā hāth īrkan darā ajgut manjkan" khane bēlas ānyas "ērāto harō is gahi katthan nīk'im patto'or?" khane ormar ba'ā helrar īsgā pūrū ālar lekḥā kacḥnakhardas." Antile bēlas ānyas "ībrā katthan ēngan ēdar oī'ā hole ēn ēnghai rājīn darā urmī khurjīn niṅgāgē oī'on" bācās khane hārā jītā manjar ki bhetāgon darā doṅgan ērāgē kalā helrar; bhetāgō gusan kērar kī ērnargā ond bittā gahi bhetāgo darā sauā hāth gahi gotā; antile bēlas hārcas; khār gusan kērar darā asan hō ērnargā khaikā calkurnū doṅgā kalī bar'i; antile bēlas hārcas kēras; anti ā bāryās gahi kha'ikiryā kī bēlas gahi ērpānū kōrcā darā taṅghai urmī cījan othrā darā taṅghai jōkhārīn adḍōnū ladtācā darā ērin othrā arā kiryā kī taṅghai ālāsīn kulhū pīkhnā ērpantī heresā'ānā natigyā kī othrā darā ormārīn ondrā'ā helrā; antile daharē nū ukkyār khane bāryās taṅg khain lauā bīdyas, baēkan ād ānyā "niṅghai arjācā māḍīn ōnon hole gā lau'oe, gachrkat be'edat, akkugā urmī ālō niṅghai ra'acā, ēnghai dim manjkī ra'ī, nīn ekāse lauoe?" khane ās malā lauās darā īrbarim conḥā tule ra'ā helrar kī ujjan khēpālagyar.

25. IRB KHADDAR GAHI KHĪRĪ.

Irb tūar khaddar bhāiyā bahīn ra'acar. Taṅg da'i ekestim aurkā ond khess beddar kī ondrā'alagyā. Adin taṅgḍīs khā'edō bīrī khāpālagyas. Undul īrbarīm khēs kha'ednā gusan ra'acar, aulā khākhā gutṭhī kīndā pañjkan ondrā darā ār gahi khess ārtācā gusan ṭīdḍā cīcā. Taṅgḍī

iryas darā endr ālō bācas ki pettas. Anti khatrnakhṛā mokkhar khane daule embā lagyā. Antle khākhan menā helrar. “Katai dūrē rē kauā kind pakelā, kauā kind pakelā,” khane khākhā bā’i, “satō tungri pār baini kind pakelā, baini kind pakelā.” Enne ba’anum pārnum eō goṭā tuṅgri kaṭtnar āō pārnum kānar. Antle satō tuṅgrin kaṭṭyar ki ṛnar gā kharā kōrhē panjkā dim ra’i. Irbārim argyar darā kṛl ūrueningā’ā mokhar. Antle taṅgdisgē ammōnkā lagyā, khane taṅg dayan ānyas, “amm ōnkā laggi dai.” Ād satte goṭā aurkan cōkkhā darā caugurdī lebdāca darā taṅgdisin oṇṭā dhodhrōnū nuddā ki ekātarā amm kharkhyā attram kērā. Ā khōkhānū sāt sai bandrā kindā mōkhā barcā. Abra urmī argyā ki mōkhā helrā; oṇṭā jok kārā ra’acā ād pollā argā, ād āsin iryā darā abrā bandran ānī “ci’ā se harō ēn oṇṭā jātilō oṇṭā āl khadd irkan ra’adan.” Abṛā ānyā “endr jātilō kārā,” urmī oṇṭā oṇṭā tiḍḍā. Ād pettā mokkhā darā ā kukkosin ēdā ciōā. Urmī bandrā jummrā āsin carriyā mokkhā, captan asānum ambyā ki kērā. Ā captan ort jūgyas occas darā ēktārā aḍcas darā kuddā kuddā tembā helras. Ās gahi taṅgdai amm ondrā kirkī ra’acā ayam bēlas gahi ālar emālagyar. Ād asan bīrī lekhā ethra’ā helrā. Ār adin bācar, “gucae niṅgan bēlas ēdā lagdas,” ād ānyā, “bēgar punā kieri darā bēgar sindrinū ekāse kā’on.” Khane kieri darā isung sindri ondrar. Antle ānyā “bēgar dūli jahāj nū ekāse kā’on,” khāne dūli, jahāj, ciō laḥṭi endran endran ānyā, urmin ondrar. Khane bēlas gusan kērā ki ra’ā helrā. Jūgyas tembnum tembnum ā bēlas gahi mahal kēras darā balinū ukkyas ki assā pārā helras. “Ṭimki ṭikir timki ṭikir, pānī āne gele, didi rājā rānī bhelē, sāto sai bandrā didi, ciō khālai didi phār khālai.” Ā kukkos gahi taṅgdai ā mahalnū ra’acā ād urkhā darā ās gahi assnā pārnum menjā darā ṭhaukam yād nanjā, arā bujhur bujhur cikhā helrā. Antle ā kendran ās gustī khindyā ki patkācā, khane ayan tim jhakmakrā taṅgdīs urkhas; ād āsin cikhā ṭātā helrā, cikhā taṅgdīs gahi katthan bēlas guyan tiṅgyā darā ās hō teṅgā helras. Bēlas mayā manjas darā āsgē rājīnū pēskā oiccas.

26. BĪRBAL.

Birbal nāme ort ālas ra’acas. Ās gahi enne bān ra’acā, ekā bīrī ās alkhdas khane cēp possālagyā; ond cān ās iklam hō malā alkhdas āṭṭi cēp hō

malā possā. Āsin alkhta'āgē bēlas rakam rakam gahi tamāsā nantācas annuhō malā alkhyas. Khōkhānū bēlas āsin tanghai belkhanti othras cīcas. Kānum kānum ond addā oṇṭā maṭhnū qērā nanjas darā ond kōrānū oṭkas ra'acas. Uruṅ manjā khane ort kusāri bisus pēthenti kīrālagyas. Ās hō oṇṭā kōrānū oṭyas, uruṅ manjā khane irb andhrā andhri tembnūm tembnūm barcar darā ā maṭhnūm ond kōrānū ra'acar. Khōkhānū ort ālas taṅghai gadhan beddnum beddnum barcas, ās hō oṇṭā kōrānū ra'acas. Ā maṭhnū cāriyō kōrānū oār rakam ālar ra'anar; adin tām nēhō balnar, ormar bujhrnar ēnim thaūkā ra'adan. Adhā idhi mākhā bīri andhras taṅghai paccen gottha'ā nandas darā alkhdas. Abirim paccō ānyā “akkun ekāse laggi paagi,” as bācas “ē paccō akkungā tinō tīrlōk ēṭthri'i.” Ennē bācas ā ganem gadhā biddus ejjas darā ānyas, “tinō tīrlōk ēṭthri'i hole ērāto eṅghai gadhā ekā tarā ra'i?” Idin menjā kī paccō bācā, “cō'ā paagi, cō'ā paagi natgā, natgā,” ā ganem kusāri bisus ejjas darā bācas, “khabardār ra'ā, eṅghai kusārin nēhō ambkē natgā urmi ganaokā ra'i.” Ibrā urmi katthan Bīrbal menā lagyas darā ā ganem alkhyas, khane ajgut possā darā bijjyā; khane ērnargā kōrā kōrā nū ālar ra'anar ormar tanga'ā katthan teṅgā helrar ekāse ekāse nū isan barckam. Bīrbal hō taṅghain tiogyas “mal alkhnāgē eṅgan bēlas othras cīcas darā alkhta'āgē rakam rakam gahi tamāsā hō nantācas pahē mal alkkan; pahē innā nīm eṅgan alkhtāckar.” Antle ormar tanga'ā tanga'ā ḍahrēnū kērar.

27. OṆṬA LAKRĀ DARĀ TĒTĒNGĀ.

Ort urbas gahi kharā baggē gurḍi addō ra'acā. Khāpāgē ort kukkosin jōkh uikas ra'acas. Ā kukkos ullā ullā tōraṅ tarā menta'ā ho'alagyas. Aune annem oṇṭā sikrā khadd biddkas ra'acas. Idin pōs'on bācas kī erpā occas darā addō khāpnā tarti sagarkhane ādigē carā beddā beddā ondrdas. Undul oṇṭā tēteṅgan bajhābācas darā pitā biddyas, ā ganem tēteṅgā bācā “eṅgan amba'ā, ēn nīngusan jōkh ra'on.” Ās bācas “nīn endr nalakh nanā oṅgōe?” Tēteṅgā bācā “ninghai gāy addōn khāpon.” Khane ās malā pītyas. Nannā ullā oṅghon tōraṅ tarā occas darā oṇṭā khoppānū kaprkas ra'acas, khane ērā helras tēteṅgā gāy addōn ekāse khāpō. Tēteṅgā oṇṭā sakhuā mannū argyā kī attrā ittrā ērā kuddi; gāy addōgā menā lakki ra'i. Ā ganem oṇṭā lakrā barcā darā addō gutṭhin dhara'āgē habrāckī kuddi. Tēteṅgā

lakran iryā darā ānā helrā, “ēnghai addōn endrgē elktā’ādae hō mutā, akkun kērkān hole kukkon khotton.” Lakrā menjā darā attrā ittrā erā kuddi darā bā’i “nē hō mal ethernar darā nē ēngan mikhī.” Anne annenum oūghon thaukam iryā, tētēngā mann māiyā ra’i “adim ēngan mikhī idin elcōn” bācā ki oūghon harbrār’ā helrā. Tētēngā bācā “endr hō mutā ānkan malā mendae? akkun ittkan hole pitā khaccōn.” Lakrā ānyā “barā tō ettā, ēnghai ontā pall gē hō malā khakkhro’oe.” Tētēngā gārkhā guṭi ittyā darā ijjā. Lakrā “elektō’on” bācā ki angalkī ra’i. Āganem tētēngā lakrā gahi ba’inum dēgoā. Lakrā “cābo’on” bācā pahē cāba’ā hō pollā. Tētēngā kūl tarā boṅg kōroā darā pottā guṭṭhin parmā helrā. Lakrā ufrārā’ā helrā ki bai mūiyan nīrgirki kuddā helrā. Idin iryas ki ā kukkos ajgut alkhā helras. Lakrā āsin iryā darā ānyā, “ēngan bachāba’ā bha’i niūghai jōkhāsin manāba’ā, endrā beddoe ādinim niūgā ci’ōn.” Pisā ā kukkos bācas “anglā’ā,” ād anglā, khane tētēngā bai tarti boṅgkī urkhā darā mannū argyā. Aulantim lakrā ullā ullā ontā ontā māk pitā pitā undri ci’i. Antī ānyā “tētēngā gahi katthan nē gusan hō ambkē tēngā, makhlē lajjābāor ki ālar bā’or sannī kunā tētēngā kōhā lakran ekāse pitā oṅgā. Iklā nīk’im gusan tēngoe aulam niūgan piṭōn ki mōkhon ēn sagarkhane sarkha’ā kālon.” Antle annem nanālagyā. Ālar māk guṭṭhin hō erā erā ajgut manā helrar. Īs ekestī innelā ennē māk piṭdas. Ās lakrā gahi piṭnā ci’īnān malā tēngdas, backan āndas “khāpnā tarā beddā beddā inim piṭdan.” Undul erpānū tētēngā darā lakran bujhur bujhur ajgut alkhā helras. Khane ālar ānnar “īahrāmōkhū endrnā alkhdas?” Ās āndas, “nimhai katthā guṭṭhinum menā menā alkhdan.” Dhēr gahrī honnem alkhnum ra’as. Khane bācar “tēngā se hō, endranā bīrīmtim ijga’ā alkhdae?” Pisā ās ānyas “ēnghai alkhnan tēngon hole innam ēnghai jiyā kālō;” ār bācar “nē niūgan endr nanō, kā endrā mōkhō, tēngā niūgan gā em kūl ūlā nūrukam ra’om.” Khane ās tiūgyas; “ontā tētēngā ontā lakran piṭā lagyā, ādinum alkhdan.” Ār ānyar “idīgēm mal tēngdae?” Ās bācas “tēngoe hole piṭon ki mōkhon bā’i lakrā āūgē malā tēngālakkan.” Ār bācar “niūgan majhī nū innā kīd’ōn darā balin ūd’om darā adhā jōhom, ekāse lakrā isan barō.” Lakrā gā ullā ullā collā tarā sarkha’ā kālā lagyā, tiūgyas aulā thaukam menjā darā kadrārā. Ālar āsin majhī nū khati nū kīdar tiṇā debbā kiya hō cūtyar. Adhā mākhā bīrī ormar khandrar khane lakrā bareā darā alghē ormārin kūṭi nanjā ki khati bārī cōdā ki oṭhrā darā kummyā ki boṅgā kerā, jōk geochā occā khane ond addā thaukam ejras. Ās akkhas ki elcā helras,

khōkhānū jīyan dhith nanjas darā jīyā jīyā ānā helras, “mōkhō tā mōkhō tanī tamku to san’ōn kī mōkhon.” Ā ganem lakrā bācā, “akkū eksan bongoe, ambkē tēngā bāckan khane tingkae.” Ā birim cunnā othro’ō birī cunautī kharkhlyā, khane lakrā ānyā, “akkūn mōkhōn ba’adan khane endran kharkhdae?” ās bācas “endran kharkho’on aulantā tētēngā dim janu ra’i.” Lakrā ajgut ileyā darā okkrā kī ānyā, “ra’ā bhai akkun ambkē othra’ā, ambkē othra’ā, engan jok gecchā bongā ci’ā.” Khane ās astlem erpā kiryas, ormārin tiāgyas kī ekāsēnū bachrkan khane ormar ājgut manā helrar.

28. CIGALŌ.

End thaur cigālō ra’aca, mukkā cigālō tanghai ālasin ānyā, “anā paegī akkugā kōrem bedddat mōkhdat, khaddar manor hole ekāse pōs’ōt, kalā mahtos gusan bēs kunā ghātī ra’anā khallan gachrkē. Ā cigālō kērā darā mahtosin ollagyā darā ānyā, “gōr’laggī dādā.” Mahtos ānyas “bhāiyā kōrem ra’akē, innāgā endr barekae, sannis gahi erpā tarā kōrem ra’anar?” Cigālō ānyā, “dādā jīyā badēgā kōrem ra’adam pahē niing bāynālī gahi ullā ārskī ra’i āūgē ānyā khaddar manor hole ekāse pos’ōt igē dādas gusan kalā jōk’em gadḍī ābō khallan gachra’ā āūgē gā barekan.” Mahtos ānyas “bhāiyā īgali ēkā khallan ci’on, ra’ā niingri bagar gane bujurnakhrā ci’ā, kalā nēl benjā guṭī barkē.” Cigālō aulā kirryā. Mund ullā cigālō bareā darā mahtosin ānyā “okho dādā khaddar ciāgē bācar?” Ās ānyas “anā kō mōdharkan choṭkā nēlā barko.” Nannā ullā mahtos naib kōhā kōhā allāguṭṭhin ocas, abrā gahi nāme Caūrā, Bhaūrā, Tilkā darā Lodhā ra’acā. Abran kieri tī jhaprā cicas. Cigālō oṅghon bareā darā gecchantī menā helrā. “Khaddar darā nāsgō āulantā katthā gahin endr bācar dādā?” “Hiri barā kō innā menjkan ra’adan;” cigālō hedde bareā darā ukkyā ā ganem “dēkh re, Caūrā, Bhaūrā, Tilkā, Lodhā” bācas kī kierin calkhas cicas, abrā allā khēda’ā helrā. Cigālō umlā erkḥā pītā chernum bongā helrā, bachrā kī mandānū kōrō. Khanegā cigālō ānyā, “endr manjā hō? endr manjā hō!” Mēt cigālō ānyā “niingyō gahi pōṭṭā, id engan khal gachra’ā tai’i, enghai jīyā ka’alagyā, khallan ne’ēdan khanegā allan ondras kī lilyācas.” Ad ānyā “ehō paegī ennem nē akha’ā kērā, ekāsem jīyā bachrā ambā kalā, ekāsem pos’ōt.”

29. IRB BHAIYĀ BAHIN.

Ort bēlas gahi satte jēn bīrīr ra'acar, ār gahi majhinū nēkāgo hō khaddar malā ra'acar. Khōkhānū sannigē osrā khaddar manjar, eklā nibbyā aulam abrā bīrīr khaddarin kumb'hār gaddī nū hibryar darā khatinū oṇṭā lūrhīn darā calkin kīdkar ra'anar. Antle bēlasin tiṅgyar "idigā khadd calki darā lūrhī ra'i." Ās khisāras darā saṇṇī bīrīn mal bēs nanā helras. Abrā khaddarin ort kumb'hāras ara paccō taṅgkhai ra'acar ār occar darā posa'a helrar ; jōk pardyar khane kumbhras ā kukkosgē kaṅk gahi ghōron darā kukkō khadd gē kaṅk gahi oṇṭā khindyas kī eicas. Bēl mukkar pokhārī ema'a kālagyar, khane abrā khaddar hō bēnum bēnum pokhārī taram kālagyar, kukkos āndas "Enghai ghōrō amm onae," kukoe ānī "enghai kērkētā khaddā amm onae." Bēl mukkar ānnar "endr kaṅk ghōrō amm ōnō kā, kērkētā khaddā amm ōnō?" Ār ānyar "endr ālar lūrhī kā calki khadd pākna?" Abrā mukkar bujhrar "īrgā mānim abrā khaddarin talnar, bēlas akh'os gā naman piṭos." Ātūge ār ormar ārin piṭagē amm mandīn ambyar eicear darā bēlasin ānyar "abrā khaddar gahi khēsō khappom hole kōrē manom." Bēlas cādem piṭācas darā khēsō ei'itācas. Ā kumbhras ār gahi mēdan pokhārī pindī nū mandyas khane ayātīm oṇṭā laraṅg urkhā darā daule pardyā. Bēl mukkar mejhra'agē sībā khārar darā tōkkhā kērar, khanegā astelem oṇṭā ḍandī mendrā, "Bainī gē bainī muddai māgē phūl, lahas caṇhbē bainī kēōrā phūl, bainī kēōrā phūl." Ār ārsam polnar. Khōkhānū bēlas barcas darā emeas kī lēther ukyas, khane gā oṅghon ī ḍandī mendrā, "Bainī gē bainī babā māgē phūl lahas utār bainī kēōrā phūl, bainī kēōrā phūl." Enne ba'anum ār ittyar darā ās tambas gahi tinā darā ād debbā khōsgā nū ujnā manjar kī ukyar. Bēlas bujhras ibrā engdā bāgārim talnar, cikhā helras. Anti abrā mukkarin ormārin piṭācas.

30. UNKHŪ ĀLAS.

Ort kuṛukhas ra'acas, ullā ullā unkhālagyas. Oṇṭā ālas gē satte khaddar ra'acar. Ormārim biṅjyas. Kōhā khedō gahi khēkkhānū baugī ra'acā, adi gahi manjkātī mōkhnā onnā arjācar. Paogis ullā ullā jhārā onā

tikhil gahi arkhī onā lagyas, mandī onā pollālagyas; khane onā bambhnas baroas, tunkī nū dēvtan dharcas ki tembā lagyas, khane paegis bācas “ēngdā ēngāgē amm mandī malā irtī” idin menjas ki bācas, “nīn niōghai kōhā khedon othra’ar ci’ā, ād bisahī rāi,” khane ormā khaddarin oktācas darā tīngyas. Khane ār bācar “othra’ā ci’ā.” Anti kōhas ānyās “ēōdā ho’āgē ungdi āudā khess tikhil ho’āe.” Ād ond baugi dhibā bākya māyā ārkō ābdā tikhil sajjā darā ād erpanti urkhā, kōhas dahrē ēd’ā kā ārstā naihar kalā helras; khane kānum kānum, dhēr’im gecchā kērar, chindra’ā polnā tī ukyar, khane ad pēn ērā helrā, khōkhānū ād kūgā helrā, anti ās gahi tōlongan kajyā kī cūtyā, khane ās jurōntā kantō tī adin mūcyas kī astile guchras darā erpā baroas. Khōkhānū ād ejrā darā ērā ērā oikhī. Anti oikhnum ulukhnum nantarā kalā helrā, annum bīrī puttyā; khane pattrā heddē onā kōhā mannan iryā ki asan cūtāgē kērā; ā mann nū ōrā khākhā oūtālagyā. Ādhā mākḥā manjā khane ōrā ejrā kī tēngernakra’ā helrā “ekā tarā beddā mōkhā cērō kērkār?” Khane khākhā ānyā “uttar rāji nū onā paddā rāi aiya onā bēlas ra’as, ās gahi khebdā khurpī, aiya poegō pueyā ād urkhī udin pet pet mōkham” anti ōrā ānyā “ekāse kōpē manō ās gahi khādi?” Khākhā bācā “nīd’im namhai pikan hō’or kī ās gahi khebdānū saj’or hole ās gahi khebdā kōrē manō.” Idin ā āli menjā darā cōcā kī ond sōrā guhārin bākya darā sōrā nū tīpōā darā baugi nū uiyā; bīrī argyā khane ā paddā tarā kalā helrā; kānum kānum ārsyā eksan pōkhārī ra’acā asan kōg’bar sannir emālagyar ār tām tām kacnakhrā lagyar, bēlas innā khē’os kā ujjos; idin menjā kī ād bācā “endr katthan kacnakhrdar,” khane ār tīngyar, adin bācar “ān paccō, endr nalakh nandī bauginū endrā rāi?” Ād bācā “biccōi mandar,” khane ār bācar “paccō mandar akhdi, gucā’ā ēng bēlāsin ērā” khane ād kērā darā bēlāsin iryā poegon otthra kī, ā guhārin kassār kī khebdānū tapa’ā nanjā, khane urmī khōrop khēs khaiyā; ond bīrīnū ās cōcas kī mandī mokhas ondas; ā paccōn “baid āyang” bācas darā erpā ciccās, ād ra’ā helrā. Urmī ālon ās ci’ā helras.

Agalim tang sasrus kīrā manjas darā lēttē mandī arkhā cōkkel hō malā khakhra’ā helrā, khane khakhdārkas mōkhā onā helras. Urmī munjra khane kank bisā ā paddā sato bha’ir sānge ho’ar kalā lagyar, onā dhibā, dhibā enḍ trū bisālagyar. Undulnum enne manjā kōhas adi gahi cālinū ondras ā bīrī ād cūhoā, ās gahi kankan khindyā darā menjā, “anā paegi kohondā mōkhoe, “ci’āyang” bācas ād kohondā gahi dhidhrā gahi kiyā mūcyā kī onā

mōhar sajjā, ultā darā ciccā. Ās oecas kī kālagyas khane ort baniyas menjas “ēō dhibā kohondā gahi?” “Mund dhibā gahi bācas,” khane ās ciccās, taṅghai erpā kēras, nannā ullā oṅhon kank ondras, khane ād bācā, “anā hō niṅghai āli ra’i?” Ās bācas “nīn malā kadrāroe hole ēn teṅgon.” Ad bācā “teṅgā mudhū.” Ās bācas “nīnim gā taldī” ā birim isuṅg darā bālkā darā kicri darā amm othrā kī khajyā. Anti emtācar darā mandī ciccā. Bēlas gusan hāl taiyā, “eṅghai ālas barcas,” khane bēlas monjrā manāgē barcas. Urmī kōrē gaṇḍan menjas kī āsin bācas, “nīm āyaṅg baṅg talḍar, em khaddam, emhai nanjkan onā ra’akē.” Anti ās taṅgyon bhairin tambāsin hō ondras darā adi gahi baugī ti kōrem ujjyar ukkyar.

31. TURĀ KHADDAR DARĀ TAṅGRĪ.

Pāce jen turā khaddar ra’acar, ort kukoe ra’acā, abrār khal ukhrī gahi tihānim ballālagyar. Ār sendrā kalā kalā ahrā mōkhālagyar darā endrādim manō annū hō ondīm tihā malā lagyā. Undul ād bācā, “dādā bagārō eṅgāgē ādhē pauā ci’ā, hudim nīm khata’ar mōkhā” anti ār annem nanjar darā undul enne manjā sannis luku’i luru’i pūpan menjhras kī erpā bardas. Khane ormar bācar “ambā ho’ā maiyā ērī hole nam gane bara’ā beddō.”

Pahē ās malā ambyas, ondras khane īryā darā ānā helrā, “idi gahi man eksan ra’i?” Ās bācas “eksan ōrā khākhā malā kā’i darā ālar malā kānar asan.” Khane ād bācā “ēn hō asan kālon” darā nannā ullā pairim cōcar khane ād hō tussā bekkhā lagyā. Annum kōg’har sarābācar kī mund bhāre kērar darā ās adi gahi kirta’ānānū tīryas kēras darā kānum kānum enne khadyar ekati ād taṅghai pafran darā balan darā muddī bichiyā hasli pūn darā khebdantā bickani darā mūf gahi bulāki darā kaprentā paṭbasī ho’āgē pullī, khane taṅgris ceḍdas darā okoe ṭoraṅnū bīrī putyā. Kōg’har malā khakhrar khane ṭoraṅg kandā arkhyas darā irbārim adinum mōkhālagyar; khōkhānū ās ārin beddāgē urkhas darā ekā ekā geechā kēras.

Aulam saītnū oṅtā bēlas ā ḍahre num bejras kī kīrrālagyas khane bācas asan ērā isan hukā onta’ā. Ā bīrī attrā ittrā ērālagyar khane ortos bācas, “ahai thu’ithu’ira’ā mojkhā oū’i.” Antle kērar darā ānā helrar “nē ra’adar? Cio ci’ā,” khane ād ci’i. Khane ār nirkhnar tuppā tuppā darā ānnar “khēkkhānū

oi'ae." Khōkhānū khekkhānū ciā. Khane khapmār dharcar darā ād ciā helrā. Khane ambyar darā ciccan occar ki kērar darā bēlasin ānyar "ort āli isan ra'i, ād bīrinti kor'hem sug'har eth'ri'i." Khane bēlas tānim kēras darā mundtār lekha cio nēcas; ād ās gē hō hebrā hebrā ci'i, khane ās hō tēbdas ci'idās darā ās khekkhānū nēcas ki adi gahi khekkhan dharcas darā adin occas khane ād taŋghai kicrin khandā khandā tirirki kērā.

Antle sannis barcas darā orma bha'ir darā ānā helras "ond bhayā jarabjurub kanda ūlā maŋkkhae" darā pāce so'iye ānyas, khōkhānū balin tiŋgas ki ērdas urmī ra'i. Pahē āli malki darā ormar bācar "guoā beddā kalot" darā urkhar darā jok gecchā kērar khane adi gahi kicri khatrki ra'i, ledrā manjkā khane adi gahin cincā cincā petkas kēras darā ā paddā ārsyas khane ās taŋghai ohayan badlācas ki māk manjas darā gohom khalnū kōrcas, idin iryar ki, bēlas darā paddan tā ālar piŋagē gandās darā ballū darā tarri darā barchā darā urmī piŋnā cījan dharcar ki urkhar darā ād erpā maīyā argyā darā ānālagyā, "boŋgā dadā;" ās āndas "kiyā khed mūkhya darā maīyā marag thekā, eksan boŋgom?" darā khōkhānū piŋyar darā ahran khatrār darā bēlasgē irtāgē occar; khane ād ānā darā irtā helrā "ho'o babū duro ālar gahi ahran irdan" ā bīri bēlas menjas darā bācas "nīn ender ba'ādī" anti ād tiŋgyā darā bācā "ēng dadas māk manjas ki barcas ās gahi khēs ahrā tali," idin menā taprem urmī bitāckā ahrā darā khēs ra'acā adin nēcas darā khupy-as darā kicri jhapeas, ā bīrim uŋyas darā tangrī gahi dhibā occas ki ra'acās aiyam.

33. RANDĪ PACCŌ GAHI TAŊGDAS.

Ort randī paccō ra'acā ād bēlas gahi erpānū pellō ra'acā. Dāli gahi mōc gutthī arā adar gutthīn ho'ār ho'ār mōkhā ōnālagyā. Bīrir gutthīar gē pūp malkō bīri ārgē adin tōkkhā tōkkhā ondor ondor ci'ālagyā. Undul enne manjā bēlasgē sakhin mocā lagyar, khane mukkan bācar "id malā bi'io ambā mocā." Anti paccō iryā darā bācā "innā ēngāgē mo'e cuni ambē ci'ē pahē idin ci'ē," khane ār ciccar darā khane erpā ondrā ki irtāgē lār cārrā darā malā mocyā darā malā amkhī irtyā; pance ullā manjā khane lajjen khōkhyā ki bācā "ēngdā bagārō ēn aulā nēc'ān darā sakhin kukk ocean pahē tikhil goŋtā malkāti malā mukkin rā'en." Anti menjar ki ār jokendrīn

bakhrā adigē ond ārkō tikhil ciccar. Ād ondrā darā ā sakhin gahi kukkan mocāgē basgā helrā, khane kukk ānālagyā, “ān paccō mendī kā, engā menjh’oe tanī tanī basag’ai”; ād ānyā “nē ba’ānai” bācā ulti bahrī boṅgkī boṅgkī urkhā; khōkhā kiryā darā basgī, khane annem minī; antilē basagyā dim palkā helrā, khane ād ānā helrā, “ān paccō mendī kā, maj’hinum palak maj’hinum palak” idin menjā kī maj’hinum palkyā darā endran irī, oṇṭā kukō khadd ēkā ēkā sobhdas; khōkhā nū āsin ānā helrā “ēn betrā’on hōlegā ālar engan ānor id eksan khadd bidyā” ba’or kī alkhor, ennē bācā kī āsin erpā ulti malā othrā.

Ās erpā ūlā ra’a ra’a pairī sannī ra’adas darā kukk cappō bīrī jōkh darā put bīrī paogī mandas darā; ād lasskā khessan khaida’agē āsin dāngan ci’i darā kā’i darā ēkā ēkā manjā; khane undul cēp poēnā ūllānū adār manjkī ra’acā, adin khāp’agē ānyā kī kērā; khane khākhā gutthī barcā darā alkhran darā adran hō mōkkhā, khane paccō barcā kī keppā, khane ās aulā “ekāse rāji ra’i” ba’cas kī erpanti urkhas kī dāhrenū ukkyas kī bāgra’a lagyas; arā ās gahi cuttī dig’hā ra’acā.

Ās gahi nāmen taṅgyō Sārū kūār pinjyā darā landī luhārī manjā khane bēlas gahi taṅgdā ema’agē kālagyā, khane āsin īryā darā khatrā darā mund-bhāre kālāgē malā biddyā pahē khōkhā tarā kiryā darā erpā kōrcā kī cūtyā darā nārī kacchyā darā mandī amkhī bichrā; bēlas onāgē ukkyas adin beddā helras “kukoe okhō ra’i?” darā bīrī tīngyā endrgē ād onā malā biddī. Anti khūb menjar darā rōgen ēr’ār. Anti ād bācā “Sārū kukkosin eng gane beñjor hōlegā mandī ōnon” bācā.

Khōkhānū ā paccōn edarkī adin ānyar “ningdāsin ci’ae,” ād ciccā darā rāe lekhhā beñjā manjā. Ār gar’he ūlam ra’ālagyar darā khadd kharrā manjar. A khōkhā khasrā manjas darā ender hō nanā poldas, khane taṅgyō khaddā-rin ānī “kālā ning māmus gusan darā ning ājas gusan darā māk abrā ne’ār ondrā’a, hōlegā, irtōn ci’ōn.” Khane ār kērar darā undul bācar” innā hūsin hō sendrā ho’a darā ās gē oṇṭā liōi ghoron ciccar meccā partā argyar darā mund kālā māk gahi mūin darā margan darā orkhan mockas kēras; khōkhantā ālār “ēn piṭkan ēn piṭkan” bācar darā cōdkar kērar; ne’okhrā, khane bācar “amm onkā laggi” darā urmī mākan khondar darā āsin keppar; khane ās urmī mūi margan ēdas. Antle ekā gusan amm onā kānar asānim sansanra’a khā’i, khane khōkhānū oṇṭā gadḍī pokhārī nū kērar, ād hō khaiyā, khane bēlas ānā helras “cī pokhārī amm ēn mankhā ci’ōn, ēn

merhō darē ci'on." Anti nannas anyas "ēn khēr ci'on," darā ormar bācar. Khōkhānū ās ghōrō argkā bārī ānā helras, khane ās gahi ghōrō gahi khed mulkā helrā darā anti mukā anti karmā anti kūr anti cōkh; enne mannum mannum urmī mulkhiyā khane amm urkhā darā ormā ālar ondar darā erpā kālā helrar; mund bēlas ūsyas khane taṅgdā ānā helrā "okhō baṅg sārūs" darā ormā nātā ālārin menjā, khōkhānū taṅgris tiṅgyas; khane āsin beddāgē kālā helrā darā kānum kānum āsin mulkhkā pokhārī gusan kērā darā ānā helrā "okhō enghai Sārū kūr rā'ādae"? khane āsin nād pokhārī ultī urkhā malā ci'i; ād ās gē mōkhā onāgē ci'ālagyā. Anti ās undul bācas urmī mōkhtācā, pahē sannī injō malā mōkhtācā, khane ās injō beddā helrā. A bīrī ād nū ac hiṅgyās, ās cāre urkhas darā irbārim bācar kī kōrem rā'ā helras.

33. ORT KUKKOS ARĀ LAKRĀ.

Onā ālas gahi ort rot'ō taṅdas ra'acas darā ās kundras ā mākhām lūr uiyur asan bācar, khane tambas menjas, "ī khaddas gahi ekāse ekāse ullā kā'ō." Khane lūruiyur paṇḍit gutthiyar bācar "isgā jok ullā gē iyām barcas, ennegē ekā ullā is gahi beñjā manō aulam lakrā ho'ō." Idin menjas kī tambas darā taṅgyō sendrā kālā malā ciccar darā tōraṅg aḍḍānū otkham malā ambyar.

Pardyas, anti beñjā gē kharā baggē ālon khondyar. Naumahlā kamtācas kī barāt occas darā ekā kōr'hē ōhmā gane kēras darā beñjā manjā darā aulam rokka bidā manjas. Barnāti darā dāhrenū ās jahāj ūlam bācas, "innā gem anyar lūr akh'ur enḡan lakrā dharo'ō, pahē kōrem urmī manjā kērā darā daule kālagdat;" khane ād bācā "takhlē gā nīn lakrāti kharā elodae hātā?" Ās bācas "ēkāse muṭhan trū ād ra'i adin ērā hō argan." Anti ād bācā "ēroe?" Khane ād bālkā asmā khaskā gahi enḡarkā u'ikā ra'acā adin dharcā kī dōlī ūlam kamcā kī ēdā darā ciccā. Ād ā ganem ujnā manjā kī āsin dharcā kī dōlintī urkhā darā āsin occā darā tōraṅg kōrō; muntā ānkā lekha manjā.

34. BABHNAS GAHI KATHĀ.

Ontā babhnas ra'acas, ās ullā ullā tembā tembā taṅghai kūlan urdālagyas. Undul ās tembāgē ontā paddānū kā'lagyas. Āsgē dāhrenū ontā ekkā khakhrā, ās bujhras innāgā bēs tembon kī ahrā mōkhon. Annem ba'anum ba'anum ās ontā khār gusan ārsyas. Khane ā ekkā ānyā, "ana babhnā'oe ī khār gusan engan u'iār ci'ā hole khār nū barhī nindō hole ēn arg'on kī kattā'on ci'on." Khane ā babhnas bujhras, bēsīm bā'i "ēn gā ullā ullā tembāgē bardan," enne bujhras kī asanim u'iyas ciccās. Pardyā khane undul barhī nind'ā khane ekkān eḍḍas, anti ekkā barcā darā babhnasīn argā kī hō'ā helrā; majhā majhinū kērā kī ā babhnasīn ānyā "ana babhnā'oe aulāgā mōkhā beddālakkāe innā endr, innā mulkhto'on ci'on." Babhnas ānyas "ṭhaukam mulkhta'ā pahē tanī hū manan menā endr bā'i. Anti mulkhta'āgē bā'ō hole mulkhtoe ci'oe." Manan menāgē kērar khane man ānyā "mulkha'ar ci'ā." A dāhrenū ontā Sirūpāḍes barālagyas. Anti babhnas bācas "ṭhaukam mulkhtoe gā mulkhtoe, pahē Sirūpāḍesīn menā anti ek'am nanoe." Sirūpāḍes ā babhnasīn bachābā'agē tihā nanjā. Ekkā menjā "endr Sirūpāḍē ī babhnasīn mulkhto'on, aulā engan mōkhā beddālagyas." Sirūpāḍē menjas anūhō bēgar menjkā manjas kī ekkā sin ānyas "tānī kūṭī nū ondrā endr ba'adae, kathā mal mendrī'i." Anti ekkā onghon tanik kūṭī nū barcā kī menjā. "Endr ī babhnasīn mulkhto'on, undul engan mōkhā beddālagyas." Sirūpāḍes ānyas, "tanik kūṭī nū barar kī anā hole mendro'ō." Ennem Sirūpāḍē ṭhaknum ṭhaknum ekkān kūṭī nū eḍḍas. Anti kūṭī nū barcā khane babhnasīn Sirūpāḍē ānyā "dēgha'ā babhnā'oe endran ērdae." Babhnas cāḍem dēghoas ciccās. Anti ekkā Sirūpāḍen dhirābā'ā helras darā ānyā "amm onā kāloe hole ēn asan niṅgan dhar'on." Sirūpāḍē amm onā kērā khane ekkā adi gahi khedḍnim dharcā darā ānyā, "dharckan eksan kāloe?" Sirūpāḍē ānyā "dhara'āgā polkae; pōroe jaran gā dharackae." Khane ekkā cāḍe cāḍe khedḍan ambyā darā pōroe jaran dharcā. Anti Sirūpāḍē boṅgā kērā. Antle ekkā bācā "ērke nīn dhēkārī sekra kāloe asan niṅgan dhar'on." Antle Sirūpāḍē dhēkārī sekra'ā kērā, asan ānyā, "hō dinkī ī aḍḍā okkā okkā bā'i pahē innāgā endr hō malā bā'i." Khane ekkā asan barackī ra'acā, adīm ba'āhelrā, "okkā okkā." Anti Sirūpāḍē bācā, "ha'i asanim ra'adae." Sirūpāḍē asti boṅgā. Ekkā ek'am ōr ti Sirūpāḍen pollā dhara'ā. Antle endr bahānā nanjā, taṅgdā bagārin ānyā, "kalā babū sirūpāḍesīn

ānkē, gucā ingyō keccā māḍāgē gucā.” Ekkā gahi khadd taṅgyō gahi ānkā lekḥā sirūpādē gusan kērā darā ānyā, “gucā ingyō gā keccā kērā.” Eṅgdā bagārin sikhābāckī ra’acā, “nīm māḍā hō’ō birī kukk tarā dharta’akē hole ēn āsin dhar’on.” Sirūpādē ānyā, “endr māni keccā?” Abr’a ānyā “ha’i māni keccā;” hole gā Sirūpādē barcā kī kukk tarā malā dharcā, pahē taṅgdā bagārinim dhartācā. Anti māḍā hō’ō birī bācā “mār rē keckā gā khanan andrā’i, idgā minkhkī ra’i.” Anti ēkkā menjā kī khhanan andrā’a helrā. Anti Sirūpādē uiyāgē bācā, uiyā darā kōhāle pakḥnan cōdas darā adi gahi kukkū kacācas. Ekkā keccā darā kērā. Ad adin ekam ṛti dhara’a pollā.

35. IRB BHAIR GAHI KHĪRĪ.

Kānā darā Kujā [irb bhair ra’acar. Kānāsin ērā khāpta’alagyar darā Kujāsin khadd bēstta’alagyar. Erpantā ālar nalakh nanā kānar ā birī Kujāsin ānyar, “bābūs erkhos hole pakra’akē” darā Kānāsin ānyar “nīn ēran māsi khalnū ghāsi ra’i ayam menta’a hō’okē.” Khane Kānās māsi khalnū ēran menta’a ocas. Khane aiyā māsi guṭṭhī cankārkī ra’acā, khane Kānās māsin cājdas mōkḥhdas, khane ērā hō māsinim katarkuṭurā pesi mūkhī, khane Kānās ānyas, “ērā eūgan bēsta’a” bācar kī urmī ēran pita’as erpā kēras. Khane endran ērdas Kujas? Lēllēs irkha’as, khane pakhrācas kī thelthelambācas kī jhattā nū artācas ciccās. Kujas menjas “ekḥō Kānā ērā hō” khane Kānā ānyas “ēn māsi mōkḥdan khane bhēsri’i, khane urmin pitkan cickan.” Kānās menjas, “anā hō khaddas jē hō,” ēhō irkha’as khane pakhrācan darā jhattānū artācan ra’adan.” Anti Kānās bācas “anā Kujae niṅgan kicin pakhra’agē bācar khane khaddasin pakhrāckae, niṅgan lauor erpantā ālar baro’or hole.” Khane Kujas ānyas, “anā hō niṅgan ērā ment’a taiyar khane pitkae; niṅgan hō janu lauor; gucā hō boṅ’ot hō.” Khane Kānās ānyas, “anā hō boṅ’ot hole endran onot hō?” Khane Kujas ānyas “gucā hō pitkae abrā ēran ho’ot kī abrānim mōkhot.” Khane onṭā ēran occar kī toraṅ tarā kērar. Anti ēran mōkhō birī pollar mōkhā khane ānyar “barā harō heddē nū nīkim ra’adar hole ahra mōkhā.” Anti lakrā barcā, ādigē mōkhā cicar. Mokḥā khane adin ānyar, “lagēhō ajjō khīri teṅgā.” Khane ad ānyā “lagē natī nīm teṅgā;” abrar ānyar, “lagē ajjō nīnim teṅgā.” Khane lakrā ānyā “Kānā kē karāb kaluā, Kujā kē karāb

biyāri.” Antī ārin ānyar “akkū lagē nīm teṅgā natti,” khane ār bācar, “Kānā dharī kangōjā, Kujā dharī pūne; mār sār kē” bācar khane lakṛā boṅgā darā kālā helrā khane ār ānyar, “boṅga hō ajjō khār boṅgoe holegā cambi malā ethro’ō dara pakhnā pakhnā boṅgoe hole cambi ethro’ō, hole ēō gecchā boṅgoe em khēd’om,” lakran khēda’a helrar, backan ād maṇḍā nū kōrcā, khane pollar; ār ā poṭṭan saṅgem occar kī khēda’alagyar. Khōkhānū mākhā manjā khane oṇṭa mann nū argyar darā endr manjā, ā mann gusanīm ort bēlas beṇjṛā kālagyas dērā nanjas. Ormar khandrar darā bēlas gahi khattī ṭhaukam ajgom atkā ra’acā, ekā ajgō Kānā Kujā aragkar ra’acar. Ormar khandrar, khane Kānā Kujasin ānyas, “anā dadā poṭṭan tiḍ’on ?” Kujas bācas “ambā hō, lauor.” Anuhō Kānās tiḍas ciecas, darā ṭhaukam bēlas gahi kūlnum khatṛā, pahē adin nēhō balnar. Mākhām ortos ejras kī bēlas gahi poṭṭa urkhā īryas; anti ormar cōcar darā urmin ambā boṅgar. Khane ār ityar darā Kānās dharcas dhulkin darā Kujas dharcas ḍhāl tarī darā kālālagyar, kānum kānum dahrenū jētkā dumbā darā bhaurō khakhṛō adin Kānā taṅghai dhulki nu sajjas darā mundeas. Kānum kānum oṇṭa bēlas gane launenaknā manjā darā ā bēlas gahi dhēr baggī paikar rāanar. Īr Kānā darā Kujā īrb rot’ō. Kānas khōb dhulkin asdas darā Kujas ḍhāl tarī trū uehlār uehlār nāldas. Ekā birī ār maī’a khōb banduk gahi guli hebra’alagya ā birī Kānas taṅghai dhulkin umpyas khane anthannum dhēr baggī dumbā bhaurō ār tarā kēra darā ārin parmā utgā helrā. Khane ār bācar “ērā Kānā Kujā eman bachābā’a, em nīmāgē rāji oi’om” khane Kānās gahi tīnī bhaurō dumbā bareā darā dhulki nū kōrcā darā ārgē kaikō gōṭaṅg paddā khakhṛā darā ār paddā trū ujja okkā helrā.

36. SATE BHAIR GAHI KATHĀ.

Sāt bhair ra’acar, sāt jan nū chau jan beṇjṛkar ra’acar darā sannis ḍindam ra’acas. Sannis laṇḍī ra’acas. Ās iklam nalakh nanā malā kālagyas, pahē taṅgnāsgō bagar gane erpā nū ra’alagyas; khanem khhanem ōnālagyas darā cūtkam ra’alagyas. Ās gahi bhair īryar kī khisāralagyar pahē endrhō pollā nannā lagyar. Anti undul enne bācar “gucā īsin ujnā bārī kūbī sajōt darā māḍot oi’ot” darā ār annem nanjar darā ās umpyas kī urkhas darā ārtī mund erpānū barcas ra’as. “Mār rē īsin māḍkat ekasti barcas.”

Anti bácar “gucā undul tōraṅg kálot darā lakrāti isin dharta’ōt” darā āsin otkhāsinim ambyar darā tām ond cōkh manjar darā āsin ambyar ciecar. Anti āsin ontā lakrā dhara’agē barca, khane ās bácas “ontā lakrā endrgē barokī; kalai sau mund barkē hole enḡan mōkhā oṅgor.” Khane dhēr ekan lakrā barca darā āsin mōkhā beddā lagyā darā ās urmi lakrānū ontā ontā ugtan laucas darā abrar saṅgem tām hō erpā ondras kī barcas, ālar darā taṅghai bhair īryar kī elcā ſhelrar pahē ās ugtan ettācas darā urmi lakrān ambyas darā ciecas darā abra taṅgā aḍḍānū kērā. Dhēr ullā khōkhānū endr manjā, ār oṅhon tōraṅg kērar bās ondra’agē darā kūm kama’agē. Ar kērarkī āsin ambyar darā cāḍe cāḍe khardyar darā kērar, ās otkhāsim tōraṅg nū ambras kēras darā tōraṅg nū bās khoppā gusan kādas darā ennē ba’adas “hīrā bajhaba’ā oṅgoe.” Bās ennem bācā “sausē tōraṅg nū kalār darā menkē” ās kudyas, khōkhā ontā bās gacchra, khane tāryas kī ondras darā kūm kamecas, ār āsin eksan hō īcā’ā mālā ci’inar tām injō bajharnā khal nū ionar. Khane ās ond aḍḍā eksan khūrītā amm itti āsan iccas; khane ār injō khettā khettā ondrnar darā ās gahi nū ontā hō malā bajhra’ā lagyā. Baggē ullā khōkhānū ās gahi kūm nū ontā hīrā bajhra’ā kērā; injō bisā bisā dhibā khonḍar darā ormar mēlā kērar ghōrō khendā darā dahrenū ontā sāt pursā gahi dāg ijtācar darā tām tām salah nanjar idin dēghnā lekh’ā ghōrō khendot darā mēlānū ārsyar; ār gā kōhā kōhā ghōron khendāge ērā kudnar, pahē ās urmi ghōron kāl’ā kāl’ā menjas, “endr ghōrō sāt pursā gahi dāgan dēgh’ā oṅgoe?” ekdā hō malā gacchra’ā. Khōkhānū ontā tiṭṭa ghōrō gacchra’ā darā bācā “ēn dēgh’on.” Anti ās adinim khindyas. Dahrenū dāg gusan ārsyar kī ormar tanga’ā tanga’ā ghōron dēghṭa’ā helrar pahē nēkhai ghōrō hō pollā dēgh’ā. Khōkhānū khardya darā ormar gahi ghōrō gahi kheḍḍ esrā darā keccā darā ālar hō asanim keccar kērar. Anti khōkhānū ā tiṭṭu ghōrō dēghḍā helrā darā kaikō bēr dēghcā kērā darā ās kōrem kōrem erpānū ārsyas darā taṅg nāsgō bagarin tiṅgyas darā khōkhānū ormārīn tānim pōsas.

37. ONTĀ LAKRĀ DARĀ BARIYAS.

Ontā lakrā ontā kūbī gusan amm ōnāgē kērā, khane ād ek’am ōrtī kūbī nū khattrā kērā darā kūbī ūlam ra’ī. Ā kūbīnū ontā bariyas amm ninda’agē

kēras darā lakrā āsin iryā darā nēa helrā, “ana bariyas engan otthr’ā ci’ā;” khane ās menjas “ekāse otthr’on?” Khane lakrā bācā, “kāla ninghai githyan ondrkē hole ēn aiyā kōr’on hole natag’oe.” Ās kēras darā githyan ondras darā kiyā ettācas darā ciccās. Lakrā githyānū kōrcā, khane ās natagyas darā māiyā othras darā khōkhānū endr manjā? lakrā ‘ā bariyasin mōkhāgē igir jigir nanī. Khane ās bācas “ēn ottharkan darā engā nīn mōkhā beddī?” Ar irbārim addon panc badcar. Addō lakran bāca “mōkhāe ci’āe bariyasin eman sagar khane dik nandas mēdnū laddas darā khesērti hō natagta’as.” Anti khōkhānū tatkhā manan panc badcar khane tatkhā mann bācā “mōkhāe ci’āe lākrā bariyasin engan dik nannar, khanjon annū hō onṭan gā enghai khanjan mōkhnar onṭon gā lebda’anar.” Khōkhānū onṭa sirūpāḍen badcar. Sirūpāḍē barcā kī ānyā, “nīm kōre kōre taṅg’ā taṅg’ā katthan teṅgā, hole bā’on.” Khane ār taṅgā’ā taṅg’ā urmi katthan tiṅgyar ciccār. Anti sirūpāḍē lakran bācā, “ekāse kōrcē khane niṅgan otthras?” Khane lakran githyānū kōrcā kī ēd’ālagyā, khane bariyasin bhirtācā ciccā; arā ās lauā darā pityas ciccās.

38. PACCŌ PACGĪ DARĀ CĪGALŌ.

Onṭa erpānū paccō darā paegis ra’acar. Paegis nitkī pār Gaṅgā u’iyā kālagyas darā paccō nitkī khīrī mandī ho’ar ci’ā lagyā; undul onṭa Sirūpāḍes khakkhyas darā menjas “endr kādī paccō?” “Ana babū paegisgē mandī ho’odan ci’īdan.” Sirūpāḍes bācas, “ē paccō, paccō ālī hikdī darā khārū baggē amn ra’ī anti ekāse kāloe, bār ēn kārtāa’dan ci’īdan” arā ānyā “ān paccō mandin ēn kumēn nīn khōkhānū kholan dhar’āe;” ennem nanjā, khanegā kaṭnum kaṭnum mandin adhā ondā ciccā. Nannā ullā hō ennem nanjā darā ullā ullā ā paccō khīrī mandin ho’ālagyā. Anti paegis menjas, “an paccō endrgē nitkī kōc’ā nandī kī mandī ondardī?” paccō ānyā, “ē paegī onṭa cīgalō janū dāhrenū ṭhak’ī darā ūnī.” Khane paegis ānyas, “ē paccō lagē nēlā ēnim erpānū ra’adan” annem nanjar. Paegis erpānū ra’acas darā paccō toṅkā kērā, luhārī bēranū paegis kukkan bāgras darā kicrin kūryasonṭā khollā kanton cakcas darā mandin kumyaskī kā’lagyas. Dāhrenū Sirūpāḍē khār gusan khakkhyas darā menjas, “endr kādī paccō,” paegis bācas, “ē babū paegisgē mandī ho’odan ci’īdan.” Sirū pāḍē bācas “khār nū

amm baggē ra'i, ekāse kaṭoe ēn kumon mandin, nīn kholan dharas" darā mund lekha'a mandin onā lagyā; ās kanton otthras darā kholanīm mucyas ciccās, khane sirupādē kīrr uryā kī cinheā paegis hēkdas darā ānyā, "ra'a paegī niṅghai ugtā pagī nū corgon." Paegis pannā gahi khutī kamtācas darā ugtā pagī nū thōkeas ciccās, khane sirupādē corgā kērā, curgī khanegā lindīnim hotrācā, khane Sirupādē bācā, "ra'a paegī thaka'ekae, niṅghai khēran ēn khay'on." Undul dhēr cīgalon oceā darā khēr khara'a kērā. Mund paegis khēran guchābācas darā tāttran dhareas darā kuslī gusan ukyas, mund nannā nannā cīgalō kērā khane paegis abrān tanī tanī thōthēas khane abrā ba'a helrā "anā harō ajgar kōhā gayā ra'i, ajgut jōr ti thōth'i." Urminti khōkhānū banrā cīgalō kērā khane gā adin jōrti thōthēas darā ciccās khane ād ba'a helrā, "khēr ba'adar paegis ukkas ra'as kā harō." Anti ād ba'a helrā "ra'a paegī niṅghai kohdan kharon," khane ā paegis urmī kohdan cōkkhas darā cindan khassas darā mesgānū nuḍarkas ra'as. Cīgalō saṅgī oceā darā kohdā khara'a kērā ekdā mesgānū argī adinīm tukdas cī'idas, khane cīgalō gutthī ba'a helrā, "anā harō paegis gahi kohdā gā ajgar kussī" anti khōkhānū banrā kērā khane adin kōr'hēm tukyas ciccās. Anti ba'a helrā "nīn ba'adae paegis gahi kohdā kussī ba'adar, paegis hikdas kā harō." Anti paegis hō eklam'ōrtī cīgalon pitā pollas darā cīgalō hō ās gahi'ndran hō khara'a pollā. Anti khōkhānū ba'a helrar, paccō paegī "ekāse cīgalon thak'ot, anti endr ōr othrōt?" Paccō ba'a helrā "paegis keccas kēras ekāse nanon?" Cīgalō ānyā, "bhōjē nanae" darā ānyā, "an paccō bhōjē onāgē ed'oe kā malā?" Paccō ānyā "endrgē malā ēdon natti?" Paccō endr nanjā dhēr baggē gōthā khonḍā darā pakhnā darā undul paegīsīn nuṇḍā; cīgalō gutthīn urmin bhōjē onāgē eddā, khane ādi gahi edkā lekha'a cīgalō gutthī bācā. Anti paccō endr nanjā gōthā kudhā nanjā kī adin dagtā ciccā darā pakhnā oceā; khane othar othar amm nū saj'a, khane choyē gōrgor bā'i, hole abrā cīgalō bā'i "ēngā cī ajjī ēngā cī ajjī," paccō bāi, "ra'a natti bi'a cī'or hole janū ormargē manō hole khatton." Ennem kaikō bēn nanjā darā dhēr gahrī manjā khane bācā "barā natti bagārō akkū biccā"; abrā barōā khane endr ba'a helrā "ē natti bagārō annem ra'or hologā nīm baecānakro'r kā arbānakro'r āṭgē barā ormārim pāghātī khūt'on" darā urmī cīgalon pāghātī khutēā; baekan banran sikritī khutēā darā pātī pātī oktācā darā mēkhā helrā. "Pannā kotogā cōḍē barkē janū paegī hō hō!" Cīgalō gutthī bā'i "endr ba'adi paccō?" Paccō bācā "ē natti ēkh janū

mikhkan," ennem mund mikhya; mundtagē eksan paogis kaparkas ra'acas asanti kōhale mugaron otthras kī barcas kī urmī eigalon tarkūtintī lauā helras darā urmintī khōkhānū baṇṇā gusan ārsyas darā adin laucas khane sikrin esā dara urmī eigalō pāghaṇ natga'a darā khacā khacā ekātarā ekātarā bongā.

39. ORT CIHUT ALAS.

"Dahre ekōe hole saṅge ēkkē, eksa'anim okko'e, hole kapkr kī okkō, nanna gui'a kālō'e, hole cihut tī ra'ake."

Ī ānkan parkhāgē oṇṭā ālas urkhas. Ās ghōrōnū argyas darā kālā helras. Kānum kānum ond addā ās amm ōnāgē kēras darā amm ondā khōkhānū dōbhānū oṇṭā kakrō iryas darā ānyas "ānkā ra'i dahre ekō bīri saṅgē saṅgē ēkkē" darā eṅghai saṅgē gā nēhō malkar āūgē ās ā kakrānim pettas darā taṅghai kuk hē'enā nū gusyācas darā jōk gechā kēras darā oṇṭā mann gusan ghōron khutcas darā tān ond addā cūtyas darā khandras kēras; khandras khane oṇṭā ajgar nerr asānim ra'acā āsin nunkhāgē bara'a helrā; ekannē ekannē heddē bara'alagyā annēm annēm ba'iyān kōhā ānglālagyā, ā ālas gā khandrālagyas darā ās gahi saṅgē nēhō malā ra'acar; ā kakrō kuknū ghusiyāckā ra'acā, ād iryā darā nerr ekannē ekannē heddē bara'a lagyā annem annem kakrō, pagāntī urkhā darā taṅghai bakkān ānglā helrā darā nerr bācā "āsin parmōn" bācā ā ganem kakrō nerr gahi phēnim parmyā, khane nerr ajgut ufrār ufrār asanim keccā kerā, ā khōkhānū ās ejrās darā iryas ajgut manjas darā kakrō gahi nalkhan bujhras, darā kakrō eksan ra'acā asanim uiyas cicoas, khane ās ī katthan parkhācas, "dahre ekōe, hole saṅgē saṅgē ēkkē" darā ās mund bhārē kālā helras. Kānum kānum ond addā dhēr ekan ṭhakbar ukkar ra'accar. Ār dahre ikū ālarin phasta'alagyār, asanim ās hō ārsyas; ṭhakrū āsin hō asan okkāgē ēḍar. Ār endr nanjkar ra'acar, oṇṭā kūbin patgālī trū aḍar darā ā māiyā piṭṭi aty'ar darā tām kūṭi kūṭi nū ukkar ra'acar darā nik'im bar'or hole ārin majhinū okta'alagyār darā ār kūbi nū mulkhar kālālagyār darā ār gahi latti patti jetkā ra'i adin hō'alagyār; khane ās ārsyas khane okkāgē ēḍdar darā ānyar "nīn majhinū okkā." Ās ond kuṭi nū dharcas darā cōcas khane ormar kūbi nū khatrar kērar. Khane ās iryas, "eksa'anim okkōe hole kap'erkē kī okkē" darā. Ās asteki hāri kēras darā oṇṭā paddā ārsyas khane bīri putyā

kērā, khane ās ā paddānum dērā nanjas darā kumbhrār gu'iyā khattū tauā ne'agē kēras, endran ērdas kumbhras gu'iyā cikhnār olkhnar darā āsin bācar "innāgā em gu'iyā kattū tauā malā innā emhai kukos gahi jiyā kālō." "Ekāsenū" menjas khane ās tīngyas "ontā belas gahi taṅgdā ra'i ad rakas ra'i adi gane ontā kukkos gane pāti pālī bhar tōlantā ālar gane beñjā manī darā ad bhar mākḥā piṭī darā ci'i darā innā emhai kukkos gane beñjrnā gahi pālī ra'i. Innā enḡdas gahi jiyā kālō āṭḡē em cikhdam olkḥdam." Anti ās bācas, "enḡ niṅdas gahi badlā bēl kukoe gane beñjrā kālō, enḡagē ci'ā." Ā kumbhras khus manjas kī enḡdas gahi jiyā bachr'ō darā ās gē ēōdā cār lagyā āṡḡē ciccās darā ontācas mōkhtācas, ūkhyā khane beñjrāgē barāt urkhā. Kumbhras ā nannāsinim saprācas kī occas darā ās ganem beñjā manjā darā biñjyar darā ontā erpānū kidar ciccār. Adhā idhī mākḥā birī adi gahi mu'iti enḡotā nāḡ nerr urkhālagya, adin ās ērdas darā, kukkan othrā khane ās kainciti kukkan khaṇdyas ciccās darā nerr ufrārā darā urkhā kērā darā, ad niman manjā kērā darā mund lekhā āsin mōkhā pollā. Pairim ālar khonḍrar nitkī gahi manjkā lekh'ā māṇan othra'agē pahē ar nicōt khandra'ālagyar. Ormar ajgut manjar innā endrgē malā tīsgī; urkhar khanegā irbārim urkhar. Anti khōkhānū ās idin īryas "nannar gu'iyā kālōe hole cihut ti ra'akē" darā adin ondras darā taṅghai erpā barcas.

40. ONTĀ LAKRĀ DARĀ ĀLKHADD.

Ort āli ṭoraṅg kērā kharrā ondra'a, kharrā hō bēsīm baggē khakkhrā kērā, ad baggēm mūcyā darā tetrā hō pollā, khane ontā lakrā asanim ra'acā adin ā āli ānyā "ē babu bara'a tēt'a" lakrā bācā "endrā ci'oe darā pacoō" ā āli bācā, "ana babū endrā ci'on idīgā othā ēkh ra'i, kukoe manō holegā beñjon ci'on darā kukkō manos hole saṅgī jōrtōn." Anti lakrā tēttā ciccā. Jok ullā kērā, khane lakrā ontā khākhan menāḡē taiyā endr lēllē manjā, āli gusan barcā khane tīngyā "kukoe dim manjā." Baggē ullā kirkī ra'acā, khane lakrā ontā khākhan ērā taiyā, ē'ō kōhā pardyā. Khākḥā īryā darā tīngyā, "akku tanī tanī amm guṭhī undrī" darā. Onghon ērāḡē taiyā, khanegā khākḥā īryā darā tengr cicca "akkū kanyā manjā." Anti lakrā tānim kērā darā beñjrā darā ondrā helrā; ondornum ondornum ond aḍḍā maiyā darā dippā darā

kiyā gaddi ra'acā, asan lakrā ā kukō'e'n endr bācā "lagē nīn isan kaḍarkā nanao darā ēn attrā bahri urkhā kā'adan" darā ād mūhi mūjhra'alakki ā birim adi gahi khan ba'i nū sagri umblā ciccā, khane ād andhri manjā kērā; khane lakrā asanim adin mokhā. Anti taṅghai sasrār nū kērā darā taṅg sāsān ṭhak'a helrā "An ayō ningdā gēgā kalā khanemti khan nunjnā manjā urmi nalakh ukyā kērā, jok ullā khatri sannī enṅsārīn susar nanāgē taiyā'e." Adi gahi ānkā lekhā sannī taṅg sārīn taiyā ciccā darā kalō biri ḍahrēnū dhicuā ōrā ḍandī pāri "Boṅō'e kō'ē coṅō'e kōe hudin eṭṭā lekh'a khōlā, guṅgū lekh'a kukk." Ā kukō'e lakran menjā, "hudā bhaṭu hu ōrā endr bā'i bhaṭū?" Ad bācā "endr bā'i, mai guca'e"; ennem kaikō bēr ā ōrā pāralagya. Eksan adin mokkhā ā aḍḍānū ārsyā darā ā kuko'en kaḍarkā nanāgē bācā darā tān māiyā tarā kērā; mūhi mūjhra'a lagya, ā birim māiyā tarti umblā cicca khane ād hō andhri manjā kērā darā lakrā ityā darā mokhā ciccā. Khane ād sasrār nū kirrā darā taṅg sāsān bācā, "ē ayō majhli hō kērā ki adigē nārīti unguṭ hō ausāndim malā, āṭigē sannī maiyan taiyāe ār gahi susār nanō." Taṅg sās pattācā darā taiyā ciccā. Ḍahrēnū kalō biri dhicuā ōrā ḍandī pāri, "Boṅōe kō'ē coṅō'e koe, hudin eṭṭā lekh'a khōlā, guṅgū lekh'a kukk." Taṅg sārī menjā, "hudā bhaṭū endr bā'i hū ōrā bhaṭū?" Ād bācā "endr bā'o mai guca'e," kērā ki ā aḍḍā nū eksan īrbārim ukki ra'acā asan adin hō kaḍarkā nanāgē ānyā darā tān kērā bahri urkhā darā mūhi mūjhrō biri barcā darā umblā ciccā khane ād andhri manjā, khane adin hō mokkhā ciccā. Anti ās sasrār kiryā darā taṅg sāsān bācā sannigē hō kūl nunjāti ufrārā ki kuddi, kōhā dādāsin taiyā'e malā ra'os ēros ki baros." Adi gahi ānkā ād kōhāsin hō taiyā ciccā. Ās ḍahrē khisārnum kālālagyas darā dhicuā gahi ḍandī pānan menjas darā urmi katthan bujhras darā sōttan cēdas darā kērā darā ād ānyā, "lagē dādā nīn isan kaḍarkā nanā'ēn bahri urkhā kādan darā ās chāchem darāṅgā hēddenū kaparkas ra'eas darā ekā biri barcā ki umblā lagya ā birim kukknim passas; ād keccā kērā darā khōkhānū āsan mūhi mūjhra'a helras, khane taṅgri bagar gahi punan īryas darā kollam manjas darā taṅgyon urmi kathan tiṅgyas ciccās.

41. DĀNO DA'IT.

Onṭā bēlas ra'a'cas, ās gahi mahal ṭōraṅg ūlā ra'acā. Undul onṭā Dāno da'it barcā kī ā bēlasin darā bīrin irbārimim mokkhā ciccā. Ār gahi irb khaddar ra'acar, onṭā kukos darā sannī kuko'e. Irbārim bahri urkhar darā cikhnar. Ghōrō menjā “endrgē cikhdar?” Abrā khaddar tiṅgyar ciccār “Dāno dāit embāsin darā iṅyon mōkhā laggī darā khōkhāntū eman hō mōkhā biddī.” Khane ghōrō bācā, “ēṅan kollā darā irbārim ēṅ maīya argā” bācā; khane ār adi gahi ānkā lekḥ'a nanjar, khane ghōrō ārin occā darā bongā helrā. Dāno dāit ārin mukḥa copyā darā abrā khaddarin khēda'a helrā; khednum khednum ārsā helrā khane onṭā bassar gahi jhundnū enne ba'anum kōrcar “Bassar khoppā hikdī hōlēgā eman bachāba'oe.” Bassar dhēr kōhā addā nū ra'acā darā Dāno da'it ārsyā khane addā mundhrā kērā. Anti bassar khoppā ūlā kōr'agē addā beddā kudyā; pollā beddā khane bāsnim kattā helrā darā taryā darā ārin ārsyā; khane ghōrō urkhā darā arin bongta'a helrā; bongnum ond addā lau laraṅg ra'acā āsan ghusyārar; khane Dāno da'it beddā pollā, baakan dhēr gahrinū khakhyā. Khane ghōrō onghon ārin bongta'a helrā pahē āsan lau laraṅg argāgē manālagyā; Dāno da'it argā lagyā khane laraṅg khacrā kērā darā ād ārin khēda'a pollā. Ghōrō bongnum bongnum ond addā dhakarkāti khattra darā keccā kērā. Khane ār ghōrō gahi khebdan darā adi gahi kheddan occar darā kheddan ēret darā khebdan dhāl kamcar darā ār ā ṭōraṅgnum ra'a helrar, ra'anum ra'anum māk gutṭhin lauc lauc mōkhā lagyar darā undul ā rājintā bēlas sendrā bēcā kēras, ṭōraṅgnū ās gusan cicc ghatrā kērā, khane taṅghai ālarin cicc beddā taiyas darā ār mann nū argyar kī ērā helrar eksan cicc gahi mojkhā oū'i. Ār ond addā nū cicc gahi mojkhā o'o'onan iryar darā āsan ondra'a kērar darā ayā abrā bhaiyā bahin gahi ērpā ra'acā darā kērar kī cicc nēcar khane cicc ci'agē bāhri urkhā khane ār adin iryar darā tamhai urbāsin barcar kī tiṅgyar, “niṅghai tatkhā hō adī lekḥā malā jumro'o;” khane ās adigē taṅg dādāsin eddas darā ās gusti taṅgrin nēcas khane ās malā ciccās. Khane ās āsin piṭa'agē tiḥā nanjas āsin piṭ'on darā taṅgrin u'iyon, darā āsin bācas “ēṅhai rājinū ujdac kalā engāgē māk piṭā ondra'a.” Khane ās māk piṭā'a kēras. Taṅghai ā ghōrō khedd ēretan occas darā ekā bīri onṭā māk maīyā ēreṭ calābalagyas ā bīri onṭā halmān maīti ās gahi ēreṭ gahi ṭōpinū umblā ciccā khane

ĕret gahi sĕernā hĕ malā minri darā māk boṅgā darā calā kĕrā. Anti ās annem hĕ ā halmānan ĕret tī tukāckās kuddas, khane halmān bācā “endr lauā beddae nīn bā’oe ā lekham nanon, engā ambā lauā.” Ās bācas engan bēlas māk lauā taiyas khane nīn enghai ĕret nū umbulkī ciekī.” Khane ād bācā, “guā anti ĕnim bēlas gusan kādan” bācā ās gusan kĕrā. Ārsnā bĕrānū bācā “enghai khessĕr nū pāgā lagāba’ā darā bēlas gusan ho’ā” darā ās ghisyār nūtim kālālagyā; kĕras kī bācas “idīn engan māk lauā malā ciocā;” khane ās ĩrbārinim ambyas darā ā kukkosin bācas “kalā darā lakrān lauar ondrā’ā, “lakrā āsin mĕkhĕ hole adin ĕn u’iyon” ās halmānan bācas “akkū endr nanon?” Halmān bācā, “engāgĕ nau man gahi onġā mugrā kama’ā darā guā lakrān lauĕt.” Sarnān tāiyas darā mugran kameas darā halmān saṅgĕ kĕrā. Ā tĕraṅgtī nannā tĕraṅg kĕras darā tĕhauk’am ārin Dāno daġt khakkhyā darā āsin mĕkhāgĕ kĕrā; dharcā khane halmān taṅghai mugrantī ond mugrā laucā. Khane ‘Dāno daġt’ “ambā lauā, bā’or endrim bā’or ĕn nanon ci’on;” halmān bācā, “lakrā lauāgĕ mugran kam’āe.” Ādi gahi ānkā lekĥ’ā mugran kameā darā lakrān laucar darā bēlas gusan ondrār. Anti bēlas ek’am ōr tī āsin piġ’ā pollas darā taṅgrīn hĕ occa pollas. Khane bēlas ās gane lara’āgĕ tĕancas darā āsin ānyas “lagĕ enghai darā nīnghai majhinū larā’i nanot.” Ās gā otokĥ ālas darā ās gahi phaud hĕ malā ra’acā, darā ās halmānan menjas “ekāse nanāgĕ manĕ?” Halmān āsin bācā, “ĕn phaud khonda’ā kādan” bācā darā ā Dāno daġt gusan kĕrā darā ānyā “jetkā nīnghai sanger ra’anar ārin khondā’e!” Dhĕr ekam Dāno da’ġt gutġġhin khondā darā onġā tuṅgrī nū larā’i nanāgĕ kĕrā darā urmī Dāno daġt gutġġhin ġjtāca darā halmān bācā “ekātarā hĕ ambkĕ kalā enghai bĕgar ānkāti” darā tān onġā khoppā kĕreā darā tamāsā ĩrī darā kukkos khebda gahi dhālan dharcas. Maj’hī nū ġkas ra’as, ātūda baggĕ cār calābācar pahĕ onġā hĕ āsin malā lagyā. Ā khĕkhānū tām tām kacanakhra’ā helrā “ġ baggĕ cār munjrā laggi pahĕ āsin onġā hĕ malā lagyā,” adin halmānan menjā. Anti Dāno da’ġt gutġġhin ānyā “innā ĕ’ĕ baggĕ mĕkhā onġdar ā baggĕ innā mĕkhā.” Anti urmī Dāno da’ġt gutġġhī phaud tarā kĕrā darā jetkā alarin dharcā dharcā carrā carrā mĕkhā ciocā. Anti ā kukkos ā rāji gahi bĕl manjas darā ā rājinū rāji nanā helras.

C.—TRADITIONS AND LEGENDS.

42. RŪIDĀS TĀ KURUKH BĒLAS.

Ort bēlas arā bīri ra'acā, ārgē onṭā eklā taṅgdas ra'acas. Ā bēlas bhagat ra'acas darā nēt nēg uiyū darā andhrā laṅgrā ṭhuthā guthiargē ciū khattū ra'acas. Ekam ortar tembā barālagyar, hole ārin nīdī khekhā malā kīrrā ciālagyas; nīk'im onṭā dhibā nēālagyar, hole dhibā end ciālagyas, nīk'im onḍ ānā nēālagyar, hole ārgē cār ānā ci'ālagyas; nīkim pance aurkā khes nēālagyar, hole ārgē dasse aurkā ci'ālagyas. Nēkhain hō baccā puccā malā nanālagyas, muhin ērā ērā raibārī hō malā nanālagyas, baccā puccā kaenakhrā hō malā ciālagyas; ās emar darā ullā ullā pairī bīri ciā khattālagyas. Undul enne manjā Dharmes tembū ālār gahi mūṭhan dharcas kī bēlas gahi garhē gusan kēras darā bālī gusan ijjas kī tembā helras. Khane bēlas uruṅg menjas darā urkhas darā bācas, "endrā bēddae je ēn nīngāgē ci'on?" Ās bācas "Ānā bēlāyō ēn tēngāgē carmārdan endr ākhōe ci'ā ongoe kā polloe." Ās bācas "ēn pollōn ci'ā darā nē ci'ā ongō enghai gā urmi ra'i; anti dhēr tembū ālargē cioccan hole nīngā ciā pollōn? Neā akkun ēn nīngāgē ci'on." Khane tembūs ennē baggē dhibā nēcas ās ci'ā hō pollā helras. Khane gā endr nanjas, taṅghai erpā addō mekhō mankhā bhaisā hāthī ghōrō gutṭhin urmin bīsyas; anū hō ci'āgē malā manī, khane munjā nū taṅghai ālin khaddāsin Tilli erpānū bīsyas darā tān onṭā dōmas guyā bīstras darā tembūs gē dhibā ciocas. Ā bīri nīk'im khēālagyar, hole dōmārin bassālagyar. Ā ullā nū ī nēgdim ra'acā, ār dhēr gecchā gecchā bīsīrkar ra'acar; āōgē ērānakhrā hō pollālagyar. Bīsīrkā gahi dhēr ullā khōkhānū undul enne manjā bēlasgē taṅgdas bēmar manjas kī keccas darā kēras mākhām mākhādīm keccas. Mākhām dōmar gusan bassāgē cōdor kī hō'ā helrar. Ā bīri bīri khōkhā cīkhnutī kalā helrā. Adhā idhī mākhā dōmas gahi erpā ārsyar darā mēkhā helrar khane urb dōmas cōcas darā adi gusan dhibā nēcas, khane adigahi bakhrānū taṅghai urbar ciocar; ās dhiban occas darā ā bēl jōkhāsinim dōmas bassāgē cōdas. Ās ciocan dharcas kī ārgane masrā kalā helras. Dahrēnū adi gahi cīkhnan menjas kī āsē sōggē lagyā darā adin menā helras, ennēgē ās adin lakhā pollas, bīsīrkā ullanti

ērāhō mal nakhrkar ra'acar arā Tilliyār lekham adi gahi kieri hō marakhkam ra'alagyā; ād āhō cikhnāti lakhā pollā, ās hō hēbdērka ālar lekha ethralagyas, āōge ās menjas khane ād hō cikhā cikhā urmī katthan ōrenti tīngyā; ās menjas kī tān hō cikhā helras darā cikhnum cikhnum bācas, "ēnim ra'adan." Khane irbārim khūb cikhā kalpārā helrar. Ā birim onghon. Dharmēs timbū ālar gahi muthan dharcas kī ityas dāra ār gusan kēras kī bācas, "nim enḡan khūb lōla nanjdar kī mānkar, āōgē ēn hō nimāgē dau ci'īdan" bācas kī keckā khaddasin ujjtācas darā ānyas "kāla i Rūīdasin hōar kī nimhai dim rāji manō." Antile ayang baḡ guthyar khaddāsin occar kī kērar darā taḡdas gahi nāmetī Rūīdās nāme oṇṭa punā gaḡhen kamear ekdā innā gūṭi rai; antile qhēr ullā rāji nanjar darā kōrim keccar.

48. CIC CĒP.

Hullō birī oṇṭā kōhā nād ra'acā, ād ālar gahi kānā barnā dahrē nū aḡlki ra'alagyā. Ād kōhā tuṅgrī lekha kōhā ra'acā; adin ballālagyar āūgē adi gahi bai nū kōralagyar; ēōdā ālar ā dahrē nū kālagyar āūdā ālar malā kirralagyar. Khane Dharmēs ānyas "i dahrē nū qhēr ālarin nitki nitki kānā ērdan anti oṇṭā hō kirnā malā ērdan." Antile Dharmēs ārin beddāgē ityas. Khane kōhā mudda'in iryas ēōdā ālar ā dahrē nū kānar ār ormar ā nād gahi kūl num kōrnar. Khane Dharmēs ālar gahi muthā nū manjas darā oṇṭa kōhā addō nū nau nau man gahi ēṇḡ balaman laccas kī kēras; ād ērsā helrā, khane; "arē baṇḡā addō" bācā; antile ā nād gahi kūl ulā kēra kī oṇṭā balaman kiya jobcā darā oṇṭan maiyā jobcā; khane ā nād keccā kēra; kittā helrā khane adi gahi gamkārnā merkhā gūṭi ārsyā. Khane Dharmēs ānyas "idin cic trū malā bass'on khane qhēr ullā gūṭi gamkāro" bācas kī cic taiyas, cic tainanti mund halmānan ānyas "ana bhagnā ēn nād bassāgē cic cēp taiyon, ād ōlō darā cic sagrō, adrā lagā helro'ō hole damuān qhokkē hole ēn cican tēbo'on." Antile Dharmēs cic cēp taiyas darā ā nād ulliyā darā urmī khēkhēl nū adrā laggā helrā. Halmāns oṇṭā tēlā man nū khōb tēlā paṇjki ra'acā adinim mōkhānū lōbhras kēras, damuān thoka'āgē mōdhras kēras; cic adrā lagnum urmī khēkhēl biṇḡrā kēra. Halmān gahi mochā endrā jholrā kēra. Khane halmān taḡhai mochan tēlā mannuū nirgrā khane tēlā man mōkhārō manjā darā innā gūṭi ennem lakkā bāri ra'i. Ānti satise rāji darā satise rājinta ālar darā urmī ālō ullyā; ā birim bhayā bahini

sirāsītā nāl nū kakrō latā nū kōrcar kī cīcanti baehrar, khōkhānū Dharmēs “caūra” “bhaūra” “tilkā” “lodhā” allan oas kī sirāsītā nāl nū kuddā kēras, endrā hō malā khakhrā urmi ullyā kērā; ekā aḍḍānū bhayā bahin ra’acar, ā aḍḍānū allā gutṭhi bārnum bārnum ārsā helrā, khane abrā khaddar kakrō latā nū kōrāgē kālalagyar. Dharmēs iryas kī ānyās “ambā eloā, ambā eloā” bācas khane latānū malā kōrcar. Anti Dharmēs ārgē bihini cīcas darā ānyās “akugā bihni khakhrā i latānūm nim ra’ake” bāca’s anti Dharmēs tām kēras; aulantim dinkī dinkī Dharmēs ār gusan kālā barā lagyas. Antile abrā khaddar jok jok pardyar khane Dharmēs oṇṭā dhiṅgran ār gusan oas kī ā kukosin ānyās “idi babū ort dhiṅgran tī i pakhe oṭkē ort ā pakhe oṭkē, nin dhiṅgran tī ā pakhe ambkē kalā” bācas kī Dharmēs kēras. Khane abrā khaddar Dharmēs gahi ānkā lekhā dhiṅgrā gahi ā pakhe ort i pakhe ort oṭā lagyar. Anti khōb kōhā manjar khane undul ā kukos dhiṅgran katyas khane ā kukoe ekh manjā darā ār gahi khaddarin saṭise khēkhēl nū nindyar ār gahi bārenū oṇṭā ḍaṇḍi paṇar : “Bhayābahin purukhār koe; sirāsītā nālenū ra’anar, kakrō latā erpā koe : sirāsītā nāle nū ra’anar.”

44. LODHĀ DARĀ ASSUR GAHI KHĪRĪ.

Bārā bhāi Lodhā tērā bhāi Assur ond ullānū kūṭi dhukālagyar, khane mojkhā merkhā nū argyā. Adin Dharmēs sah’ā pollas darā dhicuan manā nanā taiyas; khane ār adi gahi ānkān malā pattācar kī ā dhicuan ānyar, “i sār dhicua manā nanā barcā” bācar kī adi gahi kholan sārīsī tī dharcar, ā birim dhicua gahi khola khambhā lekhā manjā darā innā gūṭi annem ra’i, ā khōkhānū baklān taiyās, khane adi gahi khēsrān sārīsī tī dharcar kī natagyar khane baklān gahi khēser dighā manjā darā innā gūṭi dighām ra’i; annu hō ār malā pattācar; ā khōkhānū kerkeṭān taiyas; ād barcā darā manā nanā helrā, adi gahi katthan hō malā menjar, baekan adi gahi nartīn sārīsī pēdkhar aulantim kerkeṭa gahi nartī gusan mokhārō manjā darā innāgūṭi mokhārim ra’i. Antile Dharmēs manā nanā hārcas darā tānim khaṣrā khudrū kukos lekh’ā manjas kī barcas darā ār gahi kūṭi dhuknā gusan kēras khanegā endran ērḍas bārā bhāi Lodhār darā tērā bhāi Assurar mukkar bārī kūṭin dhuka’āgē lakkar ra’anar, khane khaṣrā khudrā kukos ārin ānyās “nim ekāse kūṭin dhukdar darā pannā cāre malā bi’i, engan kūṭi

ulā kōrā ci'ā" bācas kī kōreās. Kōrnānti mund ānkas ra'acas, "cie khōb handkārō'ō hole punnā āri nū khēnā amman ondarkē darā eohkē" bāckas ra'acas. Khane eican darā kuilān kūtinū sajjar kī khōb dhuka'ā helrar arā cie khōb handkārā helrā, khane punnā āri nū khēnā amman ondrar kī echa'ā helrar kī dhukā lagyar. Annem annem urmī kuilā ōlā ōlā cind manjā; khane kūtin calkhar khane Dharmēs khasrā khudrū manjas kī kūti nū kōrckas ra'acas ās sōnā rūpā trū khōb jhabrāras kī urkhas darā ārin anā helras, "ērā gā nīm ekāse poldar dhukā, ērā ēn akkun bēs bēs ālon bidkan kī jhabrārkan darā urkhkan. Akkun nīm hō khakhdar, hole lagē kūti nū ormar kōr'ā nīmhai mukkar dhukōr" bācas khane abrā bārā bhāi Lodhā darā tērā bhāir Assurar hō ormārim kūti nū kōrcar. Khane ār gahi mukkar kūti nū kuilan darā eican nindar kī dhuka'ā helrar, cie handkārā helrā khane ār ōlā helrar darā ulā ulā kair kōēr manā helrar darā uparārā kaerār'ā helrar, khane Dharmēs āndas "khōb dhuka'ā akkun ār kaenakhra'ā lagnar baggē bagge hō'āgē," khane ār gahi mukkar khōb dhuknar ēōdā ār uparārnar āūdā adkō capuān dhuknar. Khōkhānū urmī kuilā ullyā kī cind manjā, khane kūtin calkhar darā ērnar gā ormar ullyar kī cind manjar; khane ār gahi mukkar āsin dharcar kī malam kālā ci'inar darā ānnar "nīn emhai mētārin thakackae darā kūtinū dhuktackae darā eman nīngāgē pōsnā manō; akkū nīngan em malā kālā ci'om" ba'anar kī āsin mallam ambnar; antile Dharmēs hāreās darā abrā mukkarin ānyas "akkū nīm torāng nū kālār kī kaisaigō khopā manā, hole nīmāgē onāgē khakhro'ō" bācas kī pēsās; khane abrā mukkarim torāng nū kirkī darā kaisaigō khopā manjar; āūgem akkū guṭī ālar torāng kānar hole kaisaigō khopānū arjhārnar; ād ār gahi kheddan khāsi kī khēs urkh'i. Dharmēs bār cickas ra'ādas āūgem ālar karam ullā kaisaigō khopān darā tēlā khopan saūgem garṇar darā gar'ō bīri arkhin bhel mūnō jhāran adi māiyā tundnar kī kabsi khal nū garṇar kā rō'ā khal nū garṇar.

45. KURUKHAR GAHI RUIDĀS TĪ BONGNA.

Hullō bīrī Kurukhar Ajab garhnū ra'acar aiyaṅtī bongar kī Hardiban barear; ēō ullā guṭī ayā ra'acar, ānun tī bongar kī Pipripāt barear. Aiya ra'acar; aiyaṅtī bongar kī Ruhidās nū ra'alagyar darā kōrem kōrem onālagyar.

sirāsītā nāl nū kakrō latā nū kōrcar kī cīcanti bachrar, khōkhānū Dharmēs “caṭīra” “bhaṭīra” “tīlkā” “lodhā” allan ocaṣ kī sirāsītā nāl nū kuddā kēras, endrā hō malā khakhrā urmi ullyā kērā; ekā aḍḍānū bhayā bahin ra’acar, ā aḍḍānū allā gutṭhī bārnum bārnum ārsā helrā, khane aḇrā khaddar kakrō latā nū kōrāgē kālalagyar. Dharmēs iryas kī ānyās “ambā elcā, ambā elcā” bācas khane latānū malā kōrcar. Anti Dharmēs ārgē bihini cīcas darā ānyās “akugā bihni khakhrā ī latānūm nim ra’ake” bāca’s anti Dharmēs tān kēras; aulantim dīkī dīkī Dharmēs ār gusan kālā barā lagyas. Antile aḇrā khaddar jok jok pardyar khane Dharmēs oṇṭā dhiṅgran ār gusan ocaṣ kī ā kukosin ānyās “īdī babū ort dhiṅgran tī ī pakhe cūtkē ort ā pakhe cūtkē, nin dhiṅgran tī ā pakhe ambkē kalā” bācas kī Dharmēs kēras. Khane aḇrā khaddar Dharmēs gahi ānkā lekhā dhiṅgrā gahi ā pakhe ort ī pakhe ort cūtā lagyar. Anti khōb kōhā manjar khane undul ā kukos dhiṅgran kaṭyas khane ā kukoe ēkh manjā darā ār gahi khaddarin saṭise khēkhēl nū nīndyar ār gahi bārenū oṇṭā ḍaṇḍī paṇnar : “Bhayābahin purukhār koe; sirāsītā nālenū ra’anar, kakrō latā erpā koe : sirāsītā nāle nū ra’anar.”

44. LODHĀ DARĀ ASSUR GAHI KHĪRĪ.

Barā bhāi Lodhā tērā bhāi Assur ond ullānū kūṭī dhukālagyar, khane mojkhā merkhā nū argyā. Adin Dharmēs sah’ā pollas darā dhicuan manā nanā taiyas; khane ār adi gahi ānkān malā pattācar kī ā dhicuan ānyar, “ī sār dhicua manā nanā barcā” bācar kī adi gahi kholan sārsī tī dharcar, ā bīrim dhicua gahi khoīā khambhā lekhā manjā darā innā gūṭī annem ra’ī, ā khōkhānū baklān taiyās, khane adi gahi khēsrān sārsī tī dharcar kī natagyar khane baklān gahi khēser dighā manjā darā innā gūṭī dighām ra’ī; annu-hō ār malā pattācar; ā khōkhānū kerkeṭān taiyas; āḍ barcā darā manā nanā helrā, adi gahi katthan hō malā menjar, baakan adi gahi nartīn sārsī tī pēdkhar aulantim kerkeṭa gahi nartī gusan mokhārō manjā darā innāgūṭī mokhārim ra’ī. Antile Dharmēs manā nanā hārcas darā tānim khasrā khudrū kukos lekh’ā manjas kī barcas darā ār gahi kūṭī dhuknā gusan kēras khanegā endran ērdas barā bhā’ī Lodhār darā tērā bhāi Assurar mukkar bārī kūṭīn dhuka’āgē lakkar ra’anar, khane khasrā khudrā kukos ārin ānyās “nim ekāse kūṭīn dhukdar darā pannā cāṇe malā bi’ī, enḡan kūṭī

ulā kōrā ci'a" bācas kī kōreās. Kōrnānti mund ānkas ra'acas, "cie khōb handkāro'ō hole punnā āri nū khēnā amman ondarkē darā eehkē" bāckas ra'acas. Khane eican darā kuilān kūtinū sajjar kī khōb dhuka'a helrar arā cie khōb handkāra helrā, khane punnā āri nū khēnā amman ondrar kī eeha'a helrar kī dhukā lagyar. Annem annem urmī kuilā ōlā ōlā eind manjā; khane kūtin calkhar khane Dharmēs khasrā khudrū manjas kī kūti nū kōrekas ra'acas ās sōnā rūpā trū khōb jhābrāras kī urkhas darā ārin anā helras, "ērā gā nīm ekāse poldar dhukā, ērā ēn akkun bēs bēs alon bidkan kī jhābrārkan darā urkhkan. Akkun nīm hō khakhdar, hole lagē kūti nū ormar kōr'a nīmhai mukkar dhukōr" bācas khane abrā bārā bhāi Lodhā darā tērā bhāir Assurar hō ormārim kūti nū kōrekar. Khane ār galū mukkar kūti nū kuilan darā eican nindar kī dhuka'a helrar, cie handkāra helrā khane ār ōlā helrar darā ulā ulā kāir kōēr manā helrar darā uparārā kaerār'a helrar, khane Dharmēs āndas "khōb dhuka'a akkun ār kaenakhra'a lagnar baggē baggē hō'āgē," khane ār gahi mukkar khōb dhuknar ēōdā ār uparārnar āūdā adkō capuān dhuknar. Khōkhānū urmī kuilā ullyā kī eind manjā, khane kūtin calkhar darā ērnar gā ormar ullyar kī eind manjar; khane ār gahi mukkar āsin dharear kī malam kālā ci'inar darā ānnar "nīn emhai mētārin thakackae darā kūtinū dhuktackae darā eman nīngāgē pōsnā manō; akkū nīngan em malā kālā ci'om" ba'anar kī āsin mallam ambnar; antile Dharmēs hārcas darā abrā mukkārin ānyas "akkū nīm torāṅg nū kālār kī kaisaigō khopā manā, hole nīmāgē onāgē khakhro'ō" bācas kī pēsās; khane abrā mukkārim torāṅg nū kirkī darā kaisaigō khopā manjār; āūgem akkū guṭi ālar torāṅg kānar hole kaisaigō khopānū apjhārnar; ād ār gahi kheddan khāsi kī khēs urkh'i. Dharmēs bār ciekas ra'adas āūgem ālar karam ullā kaisaigō khopān darā tēlā khopan saūgem gārnar darā gar'ō bīri arkhin bhel mūnō jhāran adi māiyā tundnar kī kabsī khal nū gārnar kā rō'a khal nū gārnar.

45. KURUKHAR GAHI RUIDĀS TĪ BOŅGNA.

Hullō bīri Kurukhar Ajab garhnū ra'acar aiyaṅti boṅgar kī Hardiban barear; ēō ullā guṭi ayā ra'acar, ānun tī boṅgar kī Pipripāt barear. Aiya ra'acar; aiyaṅti boṅgar kī Ruhidās nū ra'alagyar darā kōrem kōrem onālagyar.

Antile khōkhānū Kurur gane lagānakrnā manjā, khane khōb larear darā adin iklam hō harāba'a malā cicar. Khōkhānū ārgē endr hō ōr nanā pollar, khane oṇṭā mährā mukkan gaīsī lagabācar ; ā mukkā ullā ullā dudhi bisā gē Rohidās nū kālālagyā ; dhēr oān tī kālāgyā āūgē ād aiyanti urmī nēgcāran akkhī darā irki ra'acā ; ār gahi majhī nū ennē nēgcār ra'acā : Ār saūsē rājintā ālar oṇṭa candō darā oṇṭa ullānū khaddi manālagyar, arā khaddinū urmī erpānū dhēr dhēr jhārā lada'alāgyar darā arkhin hō kam'alāgyar ; khaddi ullā khōb ōnā mōkhāllāgyar darā unkhā unkhā ormar keckā lekhām manar kālālagyar ; adin mährā mukkā irki ra'acā āūgē Kururin ānyā "nīm ārin auhārī ullānū harāba'a pollar," khane ār menjar ki ānyar "anti ekā ullānū ārin harāba'a oṅgom," khane ād ārin ānyā "ekā ullānū khaddi manō āullā kāor, hole ārin harāba'a oṅgor," khane ār khaddi manjar ki jharā darā arkhin ondar kī khōb unkhyar, khane Kurur tamhai gohondan ondarki barcar darā Rohidās rājinū kōrcar ; ērnargā ormar unkhyar kī keckā lekhā manjkar ra'anar. Antile Kurur Kuṛukharin lauā pitā helrar, khane mukkar ērnar mētar ormar unkhkar ra'anar arā dokhar barcar kī ormā mētarin pitālagnar, mukkarim kareyā cōc cōc tūrsin darā manan dharcār laṛā helrar darā Kururin harāba'a malā cicar ; anti mährā mukkan ānyar "nīm eman ṭhakaackī" bācar khane ād ānyā "thū thū nīm mukkar gane laṛā'a poldar," khane ār ba'anar "nīm ānki rackī khaddi ullā ormar jhārā arkhī onnar kī keckā lekhā mannar bāckī, okhō unkhyar, ormargā ērdim laṛnar," khane mährā mukkā ānyā "nīmgame laṛnar ār mukkar talnar ār gane nīm laṛā poldar," ār ānyar "anti kareā gā cōekar ra'anar" khane ād ānyā "mukkarim kareā cōcar tūrsī darā manan dharcā dharcā laṛnar nīm eṅghai katthan malā pattā'adar hole ērā kālkē kaṇḍarkā nanōbīrī ekāse mūthin mūnjhurnar oṇṭā khekhā trū mūhi mūnjhurnar hole gā mētar hēknar kā eṇḍānim khekhātrū mūhi mūnjhurnar hōlegā mukkar hēknar," anti joha'a helrar, khanegā ērnar mukkarim kareā cōekar ra'anar darā eṇḍānim khekhātrū mūhin mūnjhurnar ; antile akkar kī kiryār kī Rohidās nū kōrcar darā lauā lauā pitā helrar. Ābirim ortos nijaryas darā boṅgā helras ; buṅnum buṅnum Nāgpūr nū barcas ār āsin khedāba'anutim ondrā helrar ; ā bīrī Nāgpūr nū Mundā bha'ir ra'alāgyar ār ḍaṅgrā passkar ra'acar darā ḍaṅgrā ahrān mōkhāgē khondrkar ra'acar ; ā bīrī Kuṛukhargē janai ra'aca āūgē ormā mētar janai tāṅgālagyar, ekā ortos Nāgpūr nū boṅgkāsīm barcas ās gusān hō

janai taṅgekā ra'acā; bongkāsīm ā daṅgrā muncur gusan barcas ārin ānā helras, "engan bachāba'ā bhairō, engan bachāba'ā bhairō;" khane ār ānyar "ninghai janain hebrā darā emhai mōkhā hōlegā ningaṅ bachāba'om, ninghai janain malā hebroe darā emhai daṅgrā ahraṅ malā mōkhoe hole gā malā bachāba'om." Khane ās elenā trū taṅghai janain hibryas ki daṅgrā ahraṅ hō mokhas cicas antile ār asin khēdnum ondra'ā lagyar; ār ārsyar ki ānā helrar "ijgōnū ortos bongkāsīm barālagyas ās ningusānim barālagyas, āsin nim eksan nūḍkar?" Khane ār ānyar "nēhō itrā malā barcar, ērā sāi isan gā emhai ālarim ra'anar," Kurukhargā janai taṅgnar ērā se nēkhai dim ra'i hole." Khane ērā kudnar khane nekhai hō janai malā ra'acā, khane ār kērar. Antile ās Nāgpur num ra'ahelras darā ās gahi khaddarin akkū Nāgpur nū barhkar ra'anar.

46. KARMĀ DARĀ DHARMĀ.

Karmā darā Dharmā nāmē irb bhair ra'acar. Dharmās khelukhrī nanālagyas, baekan Karmās malaṅg lada'alagyas. Karmās malaṅg lada'ā kēras khane Dharmās taṅghai erpam bārīr saṅge bhādō candō gahi ekādasī ullā nū karam tāryar ki ondrar darā cālinū gaḍḍar ki kīrā amm onkā nemhā tī ādi gahi nēgōār nannar, ādi gahi mundbhāre pārnar bēcnar. Ā birim kharkā kīrāsārkā Karmās hō barcas darā cālinū dahūrā gaḍḍkā iryas darā menjas "id endrā tali?" Ār ānyar "Karam gōsāi tali." Ās kadrāras darā bācas "ort Karman ēn, nannā ekākaram isan ra'ō." Caḍḍaskī, hibryas cicas. Anūtim Karmas gahi kaprē bagrārā, pahē Dharmas gahi nalkh pard ki kālā helrā. Ās kīrā manā helras darā āsgē onāgē hō mal khakhra'ā helrā. Undul Dharmas gahi rōā idnā ra'acā, khane Karmas taṅghai paccō ānyas "ana paccō gucāe innā gā namhai gutyās gahidim ra'i, ēn bīrā chit'on nin id'ōe hole pachait gā cior." Irbārim kērar darā ās bīrā chitdas, ād id'i. Put bīrī Dharmas ormārīn pachait onāgē eḍḍas, pahē irin malā eḍḍas, "eḍḍā bar'or" ba'anar ki pāb ērnar pahē malā eḍḍar. Karmas kadrāras darā taṅghai paccō ānyas, "an paccō gucāe nin ekā uḡgō iddkī adin cad'ot ci'ot, ormargē ciccār naman endrnā malā eḍḍar." Ād kērā darā tamhai iddkā uḡgōntan cada'ā cadr'ā hebrā helrā. Īdī gahi khōkhānū Dharmas gahi ālar onghon barcar ki iryar ki ādin ānyar "nin ekā urti hik'dī?"

Ād ānyā “ēn Karmas gahi āli taldān” ār bācar; “nīm endrnā iddkā rōan oardarī” Ar bācar “em irbānim tān iddkam, eman pachait onāgē ēdda’a hō malā ēddar.” Dharmas gahi jōkhar ānyar “nīmhai kaprē bagrārā nīm karam gosāin ōhmā malā nanjkar, nīm karam gosāin gahi ōhmā nannōr hole nīmhai kaprē paltārā’ō.” Khane Karam Gosāin beddāgē kēras. Kānum kānum kharā kīrā sārkas ra’acas. Ontā dumbārī mann nū khajkā iryas kī kēras. “Ontā dumbārin mōkhōn” bācas kī carīyas darā ērdas gā āiyā poegō ra’i. Malā mōkhas, hibriyas ciccas. Kānum kānum ajgut kōrhē ammōnkā sārka, ra’acas. Anti ērdasgā ort māhrās dūd’hi binā binā jūtan ōpdas, ās gusan kēras darā ānyās “ē bhai engā tanī kunā dūd’hi ci’a kharā ammōnkā sārkan ra’adan,” māhras onāgē ciccas, onāgē bai gusan oas hole ērdasgā ad khēsō manjā darā kērā, adin hō malā ōndas annem hibriyas ciccas. Kānum kānum ērdasgā Gāngā nindkī ra’i darā ā pakkhē karam mann ra’i. Ās mēkhā helras, “ē Karam gosāi barā’e eng gusan; nīngan hibirkan aulantin enghai dasā bagrārā aūgē nīngan beddā barekan. Innāntim annem malā nanon.” Karam Gosāi ānyā, “ēn nīngusan malā kāōn, hō’odae hole nīnim bararkī engā cōnhātī cōda’ar kī ho’ōc.” Khane ās ammnū helras darā khane mulkhdas khane urkhdas, annē annem ajgut gahrī nū ārsyas kī adin ollagyas kī cōdas darā ondras. Aulantim ormar cān cān Bhādō gahi pun’intī ulmund mundim Karam Gosāi gahi ōhmā pūjā nannar darā Karmās gahi dasā[hō paltārā darā urb manā helras.

D.—DESCRIPTION OF KURUKH CUSTOMS AND USAGES.

47. PACBĀ ĀLAR.

Ort ālas undul bemār manjas kī keccas kēras; khane āsin bassāgē masrā occar darā basyar ciccar; antile putbīri dālī manḍī occar darā sōrā patgāli gutḥāinū khattā khattā uiyar ciccar, enne bācar kī erpā barcar; “hudi pacbā ālarō nimāgē ciar kāldam, mōkhkē ōnkē darā ra’akē.” Itī ort ālas bācas “pacbā

ālar ōnnar mōkhnar ba'anar adin ēn ērā kālon," bācās darā kerās darā masrā gustā onta mann nū argyas darā ērā helras; mākḥā manjā khane endr ērdas, pacbā ālar urkhar darā kachnakharnar kachnakharnar darā khatrnakrā mōkhnar ōnnar. Khane ort pacbā ālas bācas "anā harō, ortos gē gā mōdharkar;" ār bācar "nēkā?" Khane ās bācas "adā mann maitas gē" kḥanegā ormar ērā helrar; kḥanegā ās ittyas capyas kī bongā helras darā erpānū kēras kī ba'ahelras: "mānim harō pacbā ālar ujjnar darā khatrnakhrā ōnā mōkhālagyar, adin īrkan ra'adan;" anti keckas gahi bhaīs ānyas "bhōjē gā bākim ra'i, igē undul ās gahi nāmetī ontō'on ci'ōn." Aulanti keckā taṅg bhaīs tamhai erpā mākḥā mākḥā barāhelras; khane ekā bīrī ormar cūtnar ā bīrī ālar lekham ēknūti bardas darā tamhai allā hō malā bhūkī pahē ekāse ujjnā ra'acas ā bīrī ās gane lepher kī kudkī kuddālagyā; annem manālagyas ennēm dīnkī bardas khane jōhā helrar kī sachem ērnar āsim talyas; khane dharā beddā lagyar, hole chayā manar kālagyas, erpānū hō balī latanti kōrālagyas darā mundantā lekbā āl man'ar kālagyas. Antile ōkkā kā cūtā kā ijkas rāalagyas hole āsin dharā beddā lagyar; khane cādem bali latanti kōrdas kālagyas, ennēm ekā gūti malā bhōjē nanjar ā gūti barālagyas; antile bhōjē āsī gahi nāmetī nanjar; kḥanegā aulanti malā barcas āōgē ālar ba'anar "ekā gūti bhōjē malā nanor ā gūti ār āse nannar;" āōgē bhōjē nannar darā pacbā ālar ujjnar ba'anar kī parb tihānū asmā kiener darā khēkhēl nū arkhi; kā bōre' tundnar, anti mōkhnar darā onnar.

48. KARAM PARAB.

Kurukhar gahi majhīnū Karam ontā kōhā parab ra'i, adigē mūndim tim nahrā mannar kī samā nannar; ondrkā kḥai gutthiyārin mundim naihārnū ārst'āro'ō cior. Id Bhādo candō gahi ekādasi ullānū manī. Karam ārsnantī āth ullanti mund jauā khopnar, adin calkurnū erpānū khopnar darā ullā nitkī bālkā amm chīchra'ānar adin parbb ullā mējherā gē; iklā karam garṇar adinti mund ullā khurtī bīrī dālī injō darā rakam rakam gahi arkḥā kamnar darā aulā pakkā urucnīngā'ā onnar, igē pairinti gā ubusnā manō; arā ennem kukkō kukoe khaddar darā jōkhar pellor hō nē ubsā beddnar ār ubsnar. Karam gararnanti mund mākḥan sanjōt ba'anar. Pairī bijgharin tim bēcāgē nādṇar, darā pairī bīrī tim jhanā dīndā khaddar

karam tārā kānar, pahē ā ganem malā tārnar kānar kī asānum khāpnar,
 “emhai karman nēhō ambnar khāpnar neka’ā” bācar darā paddā nū ra’ā
 ubsur bīrī dū pahar mannā gūṭī ākhrā nū bēcnar. Bēcō bīrī khēl sōyko jhājh
 jhālī singār nanjar bājā assnar. Ārsō bīrī manjā hole bēcnantī uḍrārā’or taṅga’ā
 taṅga’ā erpā kānar. Bēgar kandrā nānam nīdī jharā amman eklā ōnōr. Antlē
 karam ondrā kānā bēra manjā hole jōkhar assnā bājā darā singār ghughrī caṭr
 darā kieri hōor’ kī kā’or darā pellar hō isung sindrī hō’or darā ormā jōkhar
 pellar sert’o emnā khajrnā addānū kandrā nanōr em’or khajrōr kī bēcnā aḍḍā
 nū kālor. Aulā khōb rījh nanōr darā tamhai urmī attnā pundūrnān attōr darā
 bēcōr. Eō gahī karman ondrōr kī malā bar’or, ā gūṭī bēcnūm ra’or. Karam
 ārsyā hole punā ubsūrim karam nā sindrī cito’or darā baggē nēg cār nannar.

Nē nē pūrnaridāto cutṭe kollorkā bārī attrā ittrā boṅgor nakhrkār kuddnar.
 Bīrī putbīrī karman ormar majhyāekar tinā ḍebbā assnum pārnūm bar’or darā
 ākhrā nū gar’or kī uruṅg bēcōr darā taṅga’ā taṅga’ā erpā kālor. Arā ortosin
khāpāgē asan uiyōr, āsgē oṇṭā jhārā ci’or, darā jhārā’ gūṭī ōnōr darā ākhrānū
khonḍōr darā assā pāra pāra ukkā bārī mēkhnar. Kuk’ōe khaddar punā
 baugi nū ekdan karam dōṛō ba’anar aiyā oṇṭā billin kisgō attkhatī
 kullnarkī ondrnar darā karman ond bēra kīrnar kī taṅga’ā addānū okknar.
 Ormar khonḍnar khane oṇṭā manōi darā kullā ondrnar kī nikim cān cān khīrī
 teṅdas ās manōi nū okkos darā kullāṭī ekh manōs kī khīrī teṅgā helrōs.
 Khīrī munjurkantī ormā ubsū kuk’ōe khaddar ā khīrī tīngusgē alakhrā
 isung māsī ci’inar darā ormar uruṅg bēcōr kī taṅga’ā taṅga’ā erpā kālor.
 Antle asmā, bōrē, arkhī onar mokhar kī oṅghon bēcā bar’or, makhle uruṅg
khandrnar kī bijta’ā gūṭī nālnar bēcnar. Nannā ullān parnā ba’anar ānu
jōkhar caḍ’or darā jōkhar pēllor mojrōro’or kī bēcōr; parnā ullā elkharnā
 bēra gūṭī bēcōr sannī kā kōhā ormar darā mal ubsūr addō mankhā tarā kālor.
 Putbīrī manjā hole karman caḍ’or darā mund naigas gahī panbharās gahī
 mahtos gahī erpā kutt’or. Anne annem saṭse paddānū khūṭ khūṭ nū assnum
 pārnūm kuttā’anar. Urmī gusan pārcā hole assnum pārnūm bōhāb’āge kānar.
 Bōhābā’ō bīrī urmī atkhān cōkhnar darā kaknā gūṭī endrā endrā taṅgā bārī
 ammnū hebernar ci’inar darā kandrā gūṭī nanor; khed kekhān nōrhrōrki
 āsan alkhrā gūṭī mōkhōr darā kuk’ōe khaddar gahī palkhanjō ra’ō adīn
khadd kamnar. Antle taṅga’ā taṅga’ā erpā kāor kī jharā asmā mandī amkhī
 ōnor mōkhōr.

49. KURUKHAR GAHI JATRĀ KA'ANĀ.

Kurukhar gahi majhi nū jatrā ka'anā khōb manī. Nik'im Kurukharim kā Khaṭṭarin gahi majhi nū khōb urb manjar darā taṅghai ōhmā cō'dā bīdyar ār jatrā lagaba'anar darā jatrā cō'āgē tamhai khurjin hō uthāba'anar. Ār paddā paddantā ālarin eḍar ci'inār kī ārgē tikhil dālī, arkhī, bōdē mankhā ōnā mōkhāgē ci'inār. Anti jatrā ullā jatrā ṭonkā nū nād pūjā nannar ekāti laucnaknā ambau manānekka'a darā ormar bēs bēsīm erpā kirrnarneka'a, igē nād gē dāre ci'inār. Akkugāennē jatrā guṭṭhi Kurukhar gahi majhi nū dhēr ra'i darā abrā nū hō ekdā ekdā gā khōb naujadi ra'i, idatō Muḍmā darā Guṭuantā jatrā abrā ullā darā mākhā hō lagī. Neḍḍā ullā nū Kurukhar jātran cōdnar darā mākhantim ullā birī adhā birī gūṭi khōb bēcnar. Antile udhrār-narkī mandī ōnā ka'anar, darā mandī onnarkī ārti birī mukkar mētar khad-darin ho'onarkī jatrā gē urkhnar darā jōkhar tām gane bairakhī, tōpor, khēl, damuā, jhājh, sōēko, dhōl; dhāk, peṇdre, bāk, tiriyo, murli ho'onar kī ka'anar. Ibrāgā urmī surrā saprau talī, ormar ibran hō'a oṅnar darā nēkhai pāṭi ra'i ār kāṛṣ bairakhī rampācalpā, kaṅk gahi lakṛā, aḍḍo, siṅgbahādur, mākmarg, teṅgrā, kullā, injō, gōdō darā temdāṅg darā endran endran jējētā argnar. Ibran nik'im punā kamnarkī jatrā ṭonkā nū argnar hole khōb launā manī, darā jiyā kānan hō balnar annem laucnaknār darā jatrā ṭonkā num sendra tonkantā khisan khettnar. Ibrā metā likhekā urmī saprau Kurukhar ho'onar kī jatrā ṭonkā argnar darā asan ārsnar kī oṅhon hohkārī nannūti jatrā ṭonkan kindrārnar, antile taṅga'a taṅga'a buhī mandnar kī urmī bairakhī guṭṭhin majhi nū uīnar darā ormā jōkhar pellar dharnarkī dandī pārā pārā bēcnar. Birī puttobirī ormar udhrārmarkī nē gā pāhī ka'anar nē gā erpā kirrnar darā paddā barnar kī jākhrā nū hō adhā mākhā gūṭi bēcnar; arā aulā khōb bōde arkhī onnar darā pāhī ērāge ār gē khēr, kiśṣ piṭnar darā ondkā mōkkantī pāhiar erpā kirrnar mak'le ullend gūṭi hō pāhī onnar.

50. KURUKH BEŃJĀ.

Pūse anti Māghe candō nū Kurukhar beñjnar. Mundā beñjantī mund beñjru'u kukkos gahi tambas pāb id'us gahi lēkē ek'am paddantā ek'am ortos gahi taṅgdan ānta'adas; ās kādas arā kukoe gahi taṅgyō kā tambāsin mendas,

“ek'am tarti i ninghai kukoe ge ārsor hole bēcor kā malā?” Antile kukoe gahi tangyō tambā ānnar “ek'am tarti idnam ārsor holegā kukoen bisom.” Khane pāb'id'us end tartā kathā guthin atrā itrā ho'odas ondrdas anti end tartim kathā ukki hole pāhī gē kānar barnar. Kukkos kā kukoe tartile kālō bīri ālar sagun īrnum kānar, attī ār ērā anti akh'a beddnar īr gahi beñjā t̄haukam manō kā malā. Kānum kānum eksa'anum chucchu kā coṭṭo keekā khakhor kā ēror hole ba'anar “ībrar gahi beñja dau mal manō” pahē annuhō beñjro'or hole kukkos kā kukoe nīd'im cādē gā khēor kālōr, i cādē ibrar ambarnakhrnar. Mundā kālō bīri murkhur dhicuan mennar, hole ba'anar “idgā anthan dau sagun manjā,” itti ār orgnar “ī punā khai.khōkhā nū oṇṭā narmiyā, dhirijā, conhā anti nalakhnanu āli manō.” Pābe nū eksa'anum mārā bassnan ērnan hole hō ba'anar “ībrā punā biñj'rur gē kharā dau talī,” ār ghokhnar “ībrā kukkō kukoe gahi punā kundrnā manālagī, īr īrbārim paenā gūṭi juṭi pāti ra'a oṅgor. Eṭpā ārskanti barōbīri endran endran pābē nū menjar kā īryar abrā guthi teṅgnar arā mennar. Punā pāhiyar gahi barckō bīri amm aṛi khottro'o kā billi tēbro'o hole hō “sagun bēs mal manjā” ba'anar kī kaenakhrnar, mundā ennē malā manō hole gā daulem onā mōkhāgē ci'inar. Ār pāhiyarin khedd nōrhnar anti khedd nurhu āli gē pāhiyar oṇṭā dhibā ci'inar. Khōkhānū kukkō arā kukoe tartar ond addā num oknar darā kaenakhrnar. Pāhiyar gē arkhi ondrnar kā erpānū jhārā tundnar, antile ormā mukkar mētar onnar mōkhnar, kukkō kukoe gahi bārē nū mennar arā teṅgnar. Gōtr end tūrtādim oṇṭam manō hole gā beñjā malā cīenakhrnar. Ār orgnar “ībragā oṇṭā erpantā talnar, īr gahi beñjā ekāse manō īr īrbārim ond kūliyar manjar,” mundā naunā nannā gōṭrantar gane beñjā cīenakhrnar. Kukko arā kukoe gahi kundrkā cān guthin mennar teṅgnar. End tartarim pattārnar hole pattārkā gahi cīnhā ēd'āgē end tartā kheppar co'onar arā sandhī sandhī ba'anum barin dharnar antile eōkhon emsernakhrnar anti okknar. Ondkā okkā khōkhā taṅg'a taṅg'a erpā kīrnrar kānar. Enmem beñjā argō mannā gūṭi end tartim pāhī ka'anar barnar, beñjā gahi ullān cājnar. Pāhī eḍkā kukkos tartile hō erpan arā kukoen ērāgē ālar kānar, ār hō sagun guthi ērnum kānar pābē nū urmidim kōre kōrem manjā hole kukoe gahi erpā gūṭi ārsnar anti kukoe tartar hō ārin khedd nōrhnar arā pāhī khōjnar. Ībīrim dāli dhibā gahi kathā othornar, ābīrim end tartarim anā manā alkhna gahi kathan kaenakhrnar. Kukoe tarta kheppar mennar anti kukkos tartā kheppar teṅgnar.

Kukoe tartā kheppar: “Nim ekā ortar taldar, ekā tarti barekar, anti endran beddar, em niman baldam.” Kukkos tartā kheppar; “Ēm kharā geohanti barekam, gollas gahi cirkhi ondrkam be’edam, pūttbiri iyā ārskam, i paddā na ha’i i erpānum emhai ontā osar bachiya kanyā kōrcā, em ūrkam, ād ēōdā ēōdā ulanti ibsirki bi’i innā em adin iyā khakhom.”

Kukoe tartā kheppar: “Anti nīnghai osar ekāse ra’i, khēsō kā mōkhārō kā paṇdrū endr adi gahi marag hō ra’i, nīn adin akh’a oṅgor?”

Kukkos tartā kheppar, “Ha’i, mānim em adin akhdam, ād eṅghai dim tali.”

Kukoe tartā kheppar, “Akkun endr ā osar gahi mulli oi’ā oṅgor, em adin bidkam, pōskam be’edam, adi gahi kharā baggī dhibā manō,” ba’anar darā “bisoy eṇḍ doye, kā bisoy eṇḍ ūrū kā ond bisoy doye rupiā ba’adam” ba’anar.

Ennem kachnakhrnum, alkhnum dhiban etta’anar arā pāce rupiā dālī dhibā manī, adan hō doye nākhe annan oṇṭā rupiā kamnar, idi lekha nū rupiā nākh anti so’e annā manī, anti idim Kurukh beṅjā gahi dāl dhibā tali.

Beṅjā ullā hedde bar’i hole kukkos gahi tambas kukoe gahi tambas gusan pāb’ed’us ti ānā taidas, anti ās mendas “beṅjā iklā manō?” Khane kukoe tambas teṅgdas “eṅgdā hanni ullā kundra anti āulā adi gahi beṅjā mal manō,” anti beṅjrka khōkhā tainā ullan hō mundim cājnar arā annar “i ullā taiyā gē thaukam manō, ād dau mal manō.” Ibrā urmī manjā ā khōkhā nū barāt kālāgē saprānar. Beṅjā kālōbiri jōk jharā amm khēkhēl tuṇḍnar paobālargē, antile khusmārnā gahi cinhā gē kārāsā cōḍnar, kānanti mund uruṅg cālinū assnar, pārnar, nālnar. Kārāsā nū oṇṭā khaj gahi bhaṇḍā tali adin khēs gahi bāl ti tessnar, pūp mōjhnar anti orot mēt arā āli adin kummū darā naltā’i, antile barāt kālī. Beṅjr’ū kukkos anti oṇṭā khaṇḍā anti oṇṭā firin ho’odas arā kādās; ibragā mēt arā saṭgiā mannā gahi oṇṭā cinhā tali. Beṅjā ālar paddā gusan barnar hole kukoe tartar hō nālnutim urkhnar anti eṇḍ tartarim ond addā num khondrnar, arā nālnar, asan uruṅg paikī dēgnar, ā birim kukoe tartilē mukkar lōtā nū amm ondrnar arā taṭkhā dahurāti beṅjr’ū kukkosin arā pāhiyārin chitka’anar antilē ār erpā kōrnar. Beṅjr’ū kukkos taṅghai khaṇḍan anti firin dharar chāchem ijkas ra’adas, khane kukoe tambas kā taṅgdādas barar kukkosin pākdas antile māṇḍbā ulā ho’odas asan ās gahi khedḍan nōrnar.

khōkhānū āsin erpā ūlā kukoe gusan mankhnar. Kukkō kukoe irbarim iñar, kukkos kukoe gahi khōkhā tarā ijdās, antile tanghai epd khedḍ gahi āngliti kukoe gahi guḍkhin emserdas, kukkos gahi ennē nannā kukoen tanghai āli kannā gahi cinhā tali, anti kukoe āsin tanghai guḍkhin emsera'a oi'i id tābē nū mannā gahi ontā cinhā tali. Ennē manjā khōkhā ār irbarim ontā pitrinum okknar, ā piṭri kiyā maitā jargan u'inar, ennē mannā ābrā irbārim mukkā mēt mannā gē āsan gaohrtā'anar. Kukkōs tanghai debbā khēkkhā gahi nākhtā āngliti kukoe gahi kaprēnū isung arā sindri tuddas, anti kukoe hō tanghai debbā khēkkhantā nākhtā āngliti kukkos gahi kaprē nū isung arā sindri tud'i, id gā tām tām nū beñjrnā gahi ontā cinhā manjā. Beñjā addā gusan ontā ugtā anti ontā pagsi kukkos gē, kukoe gē paṭcācā ontā, ontā luḥi u'inar, ugtā arā pagsi mētas gahi oikhī anti nalakh gahi, paṭcācā arā luḥi mukkā gahi kunnā darā nalakh gahi cinhā gē ra'i. Asan kaṭikunā dubbā jargan ondrnar, itti punā beñj'r'ur gē ujnā baggi ullā mannan ēdnar, kā ir'irbarim kōre kōrem arōkhusmārnū tamhai ullān khēp'or. Beñjro'o bīri kicriti ārin ochor nannar, antile beñjā gahi nēgeār ort paccō āli nani, adi gahi mētas ujnūm ra'adas, hole ā paccō kukkosin arā kukoen beñjō bīri beñjā gahi kathan jōk tiṅgābā'i:—

Kukkosin, “Erā Hanni () id hanni () ninghai mukkā manjā; nalakh nanō bīri kā arkhā tokkhō bīri mannti khatro'o arā khedḍ khēkkhā esro'o, kā kāḍi kā sōḍi manō, kā ek'am sastiti adi gahi mūhī mutṭhan bigrārō, anū hō idin ambkē ambā, endrānim id niṅgāgē bit'o, adinim onkē mōkkhkē arā tarkae ra'ake anti nannā ek'am orti tarā ambkem ērā.”

Kukoen “An Hanni yō—ērā'e Hannis—ninghai mētas taldas, ās nalakhgē kā sendrā bēcāgē tōrang kā partā kālos, ās gahi khedḍ kā khēkkhā esro'o kā kāḍā manos, hole nīm āsin ambkē ambā, endrānim ās ondr'os adinim bit'ākē arā oi'ikē anti nannā ekam ortos tarā ambkē ērai.”

Beñjā manjā khōkhā nū ormā ālar onnar mōkkhnar. Idhī mākhā bīri kukoen tainar ā bīri erpantār nīd'im adin pāknar arā jok geohā paddānti othornar oi'inar. Antile kukkos tartar adin pāknar arā ho'onar, khane kalō bīri kukoe ennē bāo bāo oikhī, “an ayō, anā bābā hoe, anā dādā bagārō, nim engan ohipā lōtā lekh'a erpanti othorkar, khal sārē lekh'am engan hibrkar.” Aulā āli gane irb nub kukoe bagar kānar anti jōk ullā adi gahi argī hēbrnā guṭi ra'anar. Antile khōkhānū ād otkhīdim kāli bar'i.

51. KHADDĪ PARAB.

Phagū kerkā khōkhā nū khaddī candō ārsī hole ār khaddī mannār. Khaddī bīri urmintī kōrhe jhakkran kā cālā paccōn ōhmā nannar, anti adi gē dārē argnar. Iklā khaddī manā gē ōr man'ī aulam Naigas arā Iṛbus, anti ār gahi mukkar pairī bīrintim ubsnar. Naigas anti Iṛbus irbarim paddā nū erpā erpanti jōk jōk ābdā tikhil ūjnar, anti mukkar ābdā tikhil Naigas arā Iṛbus gusan ondrnar, Naigas jōk ābdā tikhilan mukkar gē kirta'adas, ennē mannāti Naigas urmī erpantā khurjī pājā nū dau ci'idas. Mukkar Naigas gustilē injrkā tikhilan erpā ondrnar arā tanghai erpā ūlā cākhnar, ār orgnar "ennē nanā khane erpantā khurjī pājā baggē manō." Kukc cappō bīri Naigas anti Iṛbus anti cōdā ālar nēg gahi ālon jhakkā kā cālā paccō gahi nemhā aḍḍa gusan ho'onar, idāto khēr ābdā tikhil, ābdā mēr punā arī, kaṭṭū, tauā, dābnā anti isung arā sindrī, punā kāntō, kalchur anti naur pūp, oṇṭā kēter ād oan bīrdantim Naigas gē cickā ra'ī, ās ā kēternum jōk ābdā tikhil arā naur pūp u'idas, jharā arā arkhi jōk ābdā tikhil guṇḍā, ibrā urmī ālon Naigas sapr'adas antilē nēg nanā gē ōr nandas. Iṛbus idhī mākhā ond cirkhī amm punā arī nū ninddas arā jhakkā gusan ārstādas. Mākhā bīri nindkā amm arintā jōk batti hole ālar ānanr "idnā cēp jukkī manō," mundā arintā amm mal batti hole ālar ba'ānar "idnā baggi cēp pōē." Naigas mund emdas antile nēg nanā gē ōr nandas. Urmintī mund Naigas jhakkā mann mūlī nū ābdā tikhil guṇḍan bīḍdas, antile ābdā tikhilan aḍi mūd jōk jōk khattdas arā u'idas, adin khēr pittī mūkhī, hole ālar kachnakhrnar "jhakkā pattārā." A khōkhānū Naigas jhakkā man mūlin isung arā sindrī tuṇḍdas, pār mund ābdā mēran mannū pojdas idāto jhakkran punā kicrī kurtādas, adin beṇjdas, khōkhānū tār isung sindrī kaprē, end bārī cōkh arā khēbdā guṭhī nū tuḍurdas. Khēran asan erbdas arā Naigas gohrārdas arā ba'adas, "Anai jhakkā paccō nin kōrē, kōrem idnā cēp amm taikē, paddā erpā palli, khal ukhī anti urmī khurjī pājā nū dau ci'ikē;" antile urmī nād guṭhī gē oṇṭā oṇṭā khēr asanum erbdas. Punā arintā annutī Iṛbus suṭhī maṇḍī bit'adas. Maṇḍī argi bi'inā guṭhī Naigas jōk khēppar gane paddantā khūri khūri kuddas arā mukkar gē naur pūp khattdas, arā cālā gusan kirrdas, ennē Naigas khēppar gane assnum pārnum kēter arā pūp ho'odas anti mētarin suṭhī maṇḍī onā ē

ērāgē paddā kōrdas. Ennem ās arā kheppar pār mund paddā kānar barnar,
kālō bar'o bīri ennē ḍandī pārnar:—

Sarindā gosāī sārem
Hiyō hī daldal hiyō hī,
Harē khaddi nanōt
Harē faggu nanōt
Hiyō hī daldal hiyō hī
Sarindā gosāī sārem
Innā khaddi kērā
Nēlā faggu kērā
Hiyō hī daldal hiyō hī.

Surhī mandī bickā khōkhā nū nubb kā pañce ceplō guthiyar mund onnar,
ā bīri Naigas urmī nād guthī gē khēr gahi umbalkhon arā suhī mandīn
argdas, antile ormā kheppar onnar mōkhnar.

Bīri puttī khane ortos Naigasīn pākdas arā erpā ondrdas, cālī nū ās gahi
kheddan Naigī nūri, anti ās erpā kōrdas. Aulam Naigī hō paddantā
ormā mukkar anti khaddargē taṅghai erpā nū mandī bit'i arā ormārīn
ont'i mōkht'i darā khusmārt'i. Anti putt bīri Naigas taṅghai erpānū naur
pūp kherdas. Pairī bīri ās ormā addiyar gahi erpantī ōr nanar gauror gahi
erpā gūti naur pūp kherñūtim kādas, ā birim mukkar Naigas anti Irbus
gahi kheddan nōḍnar arā ond aurkā ābdā tikhil arā ontā dhībā ei'inar, khane
Naigas passtī nū injrdas pahē jok tikhil arā pūp ās mukkar gē kirt'ādas, adin
ār tamhai kēternū injrnar; ā birim Irbus mesgā māiyā amm tuṇddas adin
mukkar taṅghai kēternū injrnar arā erpā māukhnar, ennē nannā tile abrar
orgnar "em Naigas tartile dau khakkhdam." Naigas ibrā urmī nēgeār
nanjkhacdas, khane taṅghai kēteran ontā khēr erbdas arā taṅghai erpā ūlā
okt'ādas, anti ād cān malā birdā gūti ās gahi erpānum ra'i. Ennē ennē nēgeār
nannātī Kurukhar orgnar "akkū urmī nād guthī taṅg'a taṅg'a aḍḍā nū
ukkyā khōkhēl beñjrā." Ār taṅghai nalakh nanāgē ōr nannar, arā ba'anar
"ui'ā khosā bihni cākh'ā, akkū endr elenā hō malā manō, onā mōkhā, kōrē
kōrem ullan khepp'ā."

52. KURUKHAR GAHI KUNDĪ.

Kurukhar nid'im khe'enar hole aulam bassnar. Obā kā mātā ti khe'enar arin māndnar ci'inar, antile cirdi gali ār gahi māran bassō biri kukkan kheḍḍ cappō tarā mannar arā bassnar, ulkā khōkhā nū kukk, kheḍḍ, khekkhā anti raggantā oṇtā oṇtā khocol pesnar. Māran bassnanti mund emt'ānar arā isung khassnar kaprenū sindri tuṇdnar anti bainū mandi arā dhiba tiṇdnar. Paddantā ormā paccō mukkar jōk jōk khess keekā alas kā alī gahi cālī nū ondrnar arā ās kā adi gahi erpanti hō jōk khess oth'rnar antile mēran kicri bāenar darā sāre nū cednar darā masran gusan ho'onar, asan kankti oṇtā sarā kamnar darā mēdan bassnar. Kālō biri jōk jōk khess pāb nū cākhnutim kānar. Erpantile māran othrnar hole erpan ēgnar arā cindan bindnar arā balin muenar. Masrā gusan ārsnar darā kank māiyā māran u'inar, antile erpantā urbas pār mund keekas gahi bai nū cic ti dāgdas, khōkhānū gottā mēdan oldnar. Masrā gusan diṇḍā kukkō, kā kukoe khaddar kā pellō ali guthyar mal kānar. Mēd oldkā khōkhānū mukkar kheḍḍ khekkhā nōdhornar darā erpā kirmnar. Balin tisignar arā ērnar erpā ūlā cindnū endr endr cambi manjā kā malā, cindnū ālar gahi kā berkhā gahi kheḍḍ cambin ēror hole ba'ānar “isin kā idin bis'hā guthi kā nād mokhā,” mundā cindnū mēr gahi cinhā ērnar khane orgnar kā “isin idin Dharmē ocea.” Mētar hō khōkhānū erpā barnar, asan ār keekā alas kā alī gahi nāmēti oṇtā kissan pitnar arā adi gahi jōk ahran pannpik gane mocnar arā erpā bali gusan māndnar. Paddantā ormā mukkar pacobā āl tikhil ondrnar. Mētar muṇḍ gotēng oitkhā atkhā ti oṇtā dhukri oinar ayā oṇtā kā muṇḍōṭe injō arā kaṭikunā baṅgur arā manī sajnar anti jōk gotmāsin pūkhnar arā māṇḍi gane aḅran mund gotāng patgālī nū khatnar arā kēternū u'inar arā khocol pesā kālō biri māsra gusan ho'onar darā kukk tarā u'inar ci'inar, māsra kālōbiri pacobā āl tikhilan cikhnum kānar. Keekar gahi urmī pōrentā oṇtā oṇtā khocol pesar punā sanjgi nū u'inar, antile erpā gahi khōkhā tartā cankhi gusan māndnar. Khocolan kūḍi nū argi huḍāba'anā guṭi ullā ullā khocol māṇḍkā addā gusan ond khētā māṇḍi ārsta'ānar. Cirdi khocolan ār kūḍi nū huḍāba'ānar. Kurukhar cirdi gali keekā ālar gahi anti Pūsē candō beñjā gahi nēg nannar. Kurukhar orgnar kā keekā ālar gahi khocolan kūḍi nū argi huḍāba'anā guṭi

erpā arā ālar sottrā manjkar be'ēnar, aṭṭi beṭjanti mund ārgē nemhā mannā cār ra'i. Khocolan kūḍi nū ho'onā gahi nēg ennē nannar, maṇḍkā punā sanjgin othrnar arā adin pūp mejhnar, anti asmā kuḍnar arā aṭṭi pūn kamnar darā adin atta'anar antile khocolan kūḍi nū etta'agē assnum pārnum khocol gahi sanjgin nalta'anutim kānar. Umdā mund kūḍin ēgnar, balkā amm ēchnar astā cācānū sindri tūḍnar arā aḍḍan nemhā nannar anti khocolan huḍāba'anar. Ibrā urmī nēg gā keckā ālarin pacbā ālar gusan ārsta'agē Kurukhar nannar. Kūḍi khāpnū kā nālnū kamckā ra'i. Nē tamhai addi paddā nū malkar ār tamhai keckā ālar gahi khocolan adi paddantā kūḍi nū ārsta'anar. Pahē akkū tamhai ra'anā paddānum addiyar gustile aḍḍā khēndā khēndā abgam ālar tamāgē kūḍi kamnar. I nēg nanō birī hō kharā baggē onnā arā mōkhnā manī.

E.—RIDDLES = AKHNĀ KATHĀ.

No. 1.

Pandrah bhair ra'acar, ār gusan ontā asmā ra'acā, adin caudā bhair ugin kocā mokhar darā kōhasgē phin sausem cicar, endrā tali? Candō.

No. 2.

Ontā āli ontādim khadnum pacci; endr tali? Kērā.

No. 3.

Ontā kukkos kundras, khane cār thur khedd ra'acā, jōkh manjās, khane end khedd manjā, pacci manjas, khane muṇḍ khedd manjā. Ālas.

No. 4.

Ūlā kukk darā malyā panjrā, adi malyā ērā poṭṭā. Carkhā.

(71)

No. 5.

Kiyā thathrā, maiyā hō thathrā, maj'hinū nāli mokhāra pathrū. Kiori
essnā dōngi.

No. 6.

Konkrō bonkrō dassē bhair argē kukk malā darā kūlnū bai ra'i.
Kakrō.

No. 7.

Taṅgyō bhaku'a taṅgdā thaku'a. Magi.

No. 8.

Khotka khasi, merkhā tarā mēn iri. Khes nārā.

No. 9.

Nannā paddānū cio lagyā, nannā paddānū mojkhā ou'i, nannā paddānū
gohār nannar. Endr tali? Hukkā.

No. 10.

Ontā ālas taṅghai ālō nū cio lagābācas darā alkhdas : akkū engāgē dhibā
khakhrō. Kumb'har.

No. 11.

Ālarin iri ki balin mucī. Ghunghī.

No. 12.

Ujō birī ontā nāme, piṭkantī sahasr nāme. Endr tali? Bās.

No. 13.

Ulā ahṛā bahṛī poṭṭā. Mōrā.

No. 14.

Ulā khāmi bahṛī kāth korōbā. Gungū.

No. 15.

Ontā pūp ulla birī dolkh dolkhī, mākhā birī bindri'i. Endr rāi?
Pitri.

(72)

No. 16.

Onṭā pūp ulla bīrī bithrārī, mākhā bīrī domphī'i. Kullā.

No. 17.

Onṭā mann nū bāgrkādīm bāgrkā. Kōrnjō.

No. 18.

Ort kukkos pairī bīrim duban māndas, kukk cappō bīrī urkhdas.
Endr rāi? Osgī.

No. 19.

Ort kukkosin paknar khane oikhdas, kidnar khane chachem ra'adas.
Endr tali? Dhāk.

No. 20.

Ort kukoe ir'ri nippī kī collā nū ukki ra'i. Endēr? Bāgarkā.

No. 21.

Ort kukkos kōhā saungīā, khōb jōr uiyu ālarin hō patkādas. Nē
taldas? Bōr'e.

No. 22.

Ort kukkos koṅkō soṭṭan oedkas kuddas. Ēkam ortas? Allā kholā.

No. 23.

Ort bēl kukkos endran hō malā sahdas. Nē hēkdas? Khann.

No. 24.

Urmī pūpantī ekdā sobhi'i? Kierī.

No. 25.

Kālō bīrī kērā, bar'a pullī. Endēr rai? Cār.

No. 26.

Kālō bīrī khaiki kār, bar'ō bīrī dhirdhirkī bar'i. Endr tali? Ari.

(73)

No. 27.

Khackā kankantī amm pajhrār'i. Kōlhū.

No. 28.

Cughuī Cughuī coṅṅā kukk malyā fudnā atkhā kītan. Nē akh'i?
Nerr.

No. 29.

Chipī chipī amm nū gisō injō ufār'i. Fatkhā.

No. 30.

“Nīn isānīm ra'a, ēn rājī kuddā kādan.” Ennē nē bā'i? Cambī.

No. 31.

Belas gahi barchan nē dhara'a oṅō? Oio.

No. 32.

Muṭhī nū sam'i, muṭhī nū malā sam'i. Endr ra'i? Kullā.

No. 33.

Mokhārō khasī gahi paṇḍrū ahrā. Adin akhdar? Māsī.

PART II.

SONGS=DANDĪ.

1. SARHŪL JĀTRĀ GAHI DANDĪ.

No. 1.

Dhirem oṭjoe Corēyā pellō
Mētās niṅgan bhokṛontī ērdas
Pairi bīrī Corēyā pellō
Mētās niṅgan bhokṛontī ērdas.

No. 2.

Dhirem ṭhokā gisō chailā
Mainā pellō niṅghai ērālā'i
Pairi bīrī ṭhokā gisō chailā
Mainā pellō niṅghai ērālā'i.

No. 3.

Dhirem ṭhokoe bhejoli gō
Dhūli rīrō argālaggi
Pairi bīrī bhejoli gō
Dhūli rīrō argālaggi.

No. 4.

Nanē nanē pōk arkḥā
Jiyā niṅghain koe pōso'e kā mal'a ?
Pairi bīrī pōk arkḥā
Jiyā niṅghain koe pōs'oe kā mal'a ?

No. 5.

Nannar gahi maṇḍi kōrē kā koe
Partā heddenū nari'ālagdi
Pairi bīrī kōrē kā koe
Partā maiyā nari'ālagdi.

(75)

No. 6.

Namāge cāuar khendā kēras
Iklā malā iklā bar'os
Kalkattā cāuar khendā kēras
Iklā malā iklā bar'os.

No. 7.

Namāgē paggā mallā tā
Namāgē paggā bandidim ra'i
Pairi bīri paggā mallā tā
Namāgē bandi paggādim ra'i.

No. 8.

Namā hō kōrā kēras
Iklā baro's iklā malā
Nannar gahi āsē nan'en
Iklā malā iklā bar'os.

No. 9.

Nalakhan nanā koe lañḍi pellō
Hudur hudurā nū kirā bar'alagī
Pairi bīri kōe lañḍi pellō
Hudur hudurā nū kirā bar'alagī.

No. 10.

Namāgē beñjroe koe
Diñḍā pellen bhejjā dhar'oe
Pairi bīri beñjroe
Diñḍā pellen bhejjā dhar'oe.

No. 11.

Nāmē jagarki kundi pellō
Nīng mētāsin cullō tī lauckī
Hai khaddi pairi kundi pellō
Nīng mētāsin cullō tī lauckī.

(76)

No. 12.

Nāsgō gahi punā kieri
Pokoe pōdōe manālagi
Bhejjā bēcō bīri tokoe
Pokoe pōdōe manālagi.

No. 13.

Niŋgan ērēdan ērēdan
Malā etherdae eksan ra'adae
Bhejjā bēcāgē ērēdan ērēdan
Malā etherdae eksan ra'adae P

No. 14.

Niŋgan koe niŋgiyō
Kuhū lekh'a jogābā'i
Jōkhar gē niŋgiyō
Kuhū lekh'a jogābā'i.

No. 15.

Niŋgāgē erkhō, nāri kūr'i
Eŋgāgē erkhō, kollam laggi
Pairi bīri erkhō, nāri kūr'i
Eŋgāgē erkhō, kollam laggi.

No. 16.

Niŋgyō koe pellō saiḥā nanjā
Thatherā bali nū sindiri ra'i
Pairi bīri saiḥā nanjā
Thatherā bali nū sindiri ra'i.

No. 17.

Niŋgiyō, paccō kecā darā kērā kō
Niŋgāgē deōrā, nēhō tihā malā nannar
Pairi bīri keccā darā kērā kō
Niŋgāgē deōrā, nēhō tihā malā nannar.

(77)

No. 18.

Niṅgiyō pellō kharā rijhābā'i
Bijim'ta bhejā dhamesāaggi
Pairi birī kharā rijhābā'i
Bijim'ta bhejā dhamesāaggi.

No. 19.

Niṅgiyō hole kēbō koe
Nimbās hole mugarā tī lauos
Pairi birī kēbō koe
Nimbās hole mugarā tī lauos.

No. 20.

Niṅgis khedō do ayāṅg
Tūsā kērā darā malam bar'i
Aṛin khutiyā do ayāṅg
Tūsā kērā darā malam bar'i.

No. 21.

Niṅghai erpā raṇḍi paccō
Niṅghai erpā nū kharā joro manī
Nannā mēt nanna raṇḍi paccō
Niṅghai erpā nū kharā joro manī.

No. 22.

Niṅghai dūlhas koe pellō
Terhai barsi nū paredālagdas
Dhirijā nanai koe pellō
Caudhai barsi nū paredalagdas.

No. 23.

Niṅghai pārikān pellō pāriyā
Polloe ko'e dharnā muṇḍri pāṛā
Pairi birī dharnā muṇḍri pāṛā
Niṅghai pārikan pellō pāriyā

(78)

No. 24.

Niṅghai mukkā pareā manī kō
Nin mētāyō muguran dhār'ā
Pairi birī pareā manī kō
Nin urbāyō muguran dhar'ā.

No. 25.

Nin urbāyō bōr'e jharā ondae
Karāpī gamak bar'ā laggi
Pairi birī bōr'e jharā ondae
Karāpī gamak bar'alaggi.

No. 26.

Nin kō mahtō jōkhai
Niṅghai dharnā pellon singār nanā
Pairi birī mahtō jōkhai
Niṅghai dharnā pellon singār nanā.

No. 27.

Nin koe beñjerkā pellō
Nin koe munugā kharāgē kādi
Pairi birī beñjerkā pellō
Khurti birī munugā kharā'gē kādi.

No. 28.

Nin guīram cāl malā nandai
Khane bēkār ekan laggi
Pairi birī cāl malā nandai
Khane bēkār ekan laggi.

No. 29.

Nin chailā kōrā kādai
Niṅghai dharnā pellon nē singār nanō
Pairi birī chailā kōrā kādai
Niṅghai dharnā pellon nē singār nanō.

(79)

No. 30.

Nin bhaiyā rē khūrī ra'adai
Pellō niṅghai ākhrā nū ēralaggi
Pairi bīri khūrī nū ra'adai
Pellō niṅghai ākhrā nū eralaggi.

No. 31.

Nin bhaiyā hāsā pōsdai
Hāsā niṅghai ghurri okkālaggi
Pairi bīri hāsā pōsdai
Hāsā niṅghai ghurri okkālaggi.

No. 32.

Nundim khōrē dimbō bōhā
Pellō maiyā hilō dōlō manī
Pairi bīri dimbō bōhā
Pellō maiyā hilō dōlō manī.

No. 33.

Nēkā tali ko guṅgū jaunī
Nēkā tali ko ranḍi pellō
Pairi bīri nēkā tali guṅgū jaunī
Nēkā tali ko ranḍi pellō.

No. 34.

An khadarō baredar
Cālī nū tiriyo ra'i
Jōkhhar pellor baredar
Cālī nū tiriyo ra'i.

No. 35.

Nēkāgē uiyā kādai
Nēkāgē khosā kādai
Niṅgiyō nimbā malā beñjor
Nēkāgē khosā kādai.

No. 36.

Nēkhai mokhārō mankhā
Bēlas gahi hajurē piṭar'ālaggi
Namhai mokhārō mankhā
Bēlas gahi hajurē piṭar'ālaggi.

No. 37.

Paciyas ba'adī koe khayā rōyrā pellō
Lauon pellō cepetē nanon
Pairi bīrī koe khayā rōyrā pellō
Dhīrem lauon koe cepetē nanon.

No. 38.

Pachi rē gōlā naḍḍō
Goṇḍrī biyan tirikhālaggi
Hāy dharmē ender nanon
Goṇḍrī biyan tirikhālaggi.

No. 39.

Pandrū khākhā mokhārō bakilā
Ekesan beddoe paṇḍrī pellō ?
Pairi bīrī mokhārō bakilā
Ekesan beddoe paṇḍrī pellō ?

No. 40.

Patran kibā laucā
Pellōgē dau bana'ālaggi
Pairi bīrī kibā laucā
Pellō gē dau bana'ālaggi.

No. 41.

Pārā cī to koe Murtō pellō
Daṇḍin menoe arā dhīrem ṭhokoe
Bhejjā bēco bīrī ḍaṇḍī menoe
Anti dhīrem ṭhokoe.

(81)

No. 42.

Pārus gahi rōbā id'ā
Pellō ambkkē kalā
Bhejjā bēcō birī malā dhardas
Pārus gahi rōbā id'ā ambkkē kalā.

No. 43.

Punā khaiyan ullā mākhā
Hai rē bhosōdī parmālaggī
Pairī birī ullā mākhā
Hai rē bhosōdī parmālaggī.

2. CIRDĪ DANDĪ.

No. 1.

Kōrā rājī kerkai kō
Bujhur bujhur jīyā kalpālaggī
Pairī birī kerkai malam bardai
Bujhur bujhur jīyā kalpālaggī.

No. 2.

Kōre kōre dandīn pārā kō pārū
Pacbāl ērāgē kālōt
Mal kōrē dandīn pārā kō pārū
Pacbāl ērāgē kālōt.

No. 3.

Koñklō koe pellō rōbā id'ā kērā
Bakilā lekh'ā layā koyā manī
Sāban Bhādō rōbā id'ā kērā
Bakilā lekh'ā layā koyā manī.

(82)

No. 4.

Koronjō pūpan kurdi koe
Ekā lekh'ā rijhubar mandi
Kēter kēsō birī kurdi
Ekā lekh'ā rijhubar mandi.

No. 5.

Koronjō mann nū
Tetengā aregālaggi
Mai kukoe kholānim dharecā
Tetengā aregālaggi.

No. 6.

Khatarī hole khatar ṭatkḥā
Malā hole kirim bi'ōn
Pairī birī khatar ṭatkḥā
Malā hole kirim li'ōn.

No. 7.

Khaddi caṇḍō ēdā koe pellō
Naur pūp tilāidim rai
Pairī birī ēdā koe pellō
Naur pūp tilāidim ra'i.

No. 8.

Khār nū onṭa injon koe
Kirkirā munjiyā mokhā
Bār ēroe cēḍā pellō
Kirkirā munjiyā mokhā.

No. 9.

Khūri khūri pellō man beddā kādi
Man niṅghai pellō kōḍā nū rai
Mētaṅgū pellō man beddā kādi
Man niṅghai pellō kōḍā nū ra'i.

(88)

No. 10.

Kheddantā dhūlin kheter koe
Niṅgyō kharā kēbālaggi
Nimbās gā malā kēbdas
Niṅgyō khara kēbālaggi.

No. 11.

Khōkhā tarā ambā bēcā ambā hō
Jiyā enghai pellō bēkār ekan laggi
Pairi birī pellō biēdi koe
Jiyā enghai pellō bēkār ekan laggi.

No. 12.

Khōkhā tarā pellō biēi kā
Karri ghōrō lekḥ'ā lathar'ālaggi
Birī argō birī biēi kā
Karri ghōrō lekḥ'ā lathar'ālaggi.

No. 13.

Gaṅgā tīrē nān koe pellō
Nāri kōrnā niṅghai kōrē manō
Pairi birī nān koe pellō
Nāri kōrnā niṅghai kōrē manō.

No. 14.

Barekē barekē ba'adai juri
Bardan khane Jhariyā ka'adai
Hē pairi birī ba'adai juri
Bardan khane Jhariyā ka'adai.

No. 15.

Bar to koe bannā kieri pellō
Bar to koe bhejjā janū tōkto'on
Jātrā pairi bannā kieri pellō
Bar to koe bhejjā janū tōkto'on.

No. 16.

Bar to koe bhejjā dhardan
Khekkā dharnāgē ender manō
He pairi bīri bhejjā dhardan
Khekkhā dharnāgē ender manō.

No. 17.

Bās'i gulaici pūp
Dhirem nukar'alaggi
Pairi bīri argō bīri
Dhirem nukar'alaggi.

No. 18.

Bindo bisiyā biṇḍō bisiyā
Manekhā khendāgē kāli
Pairi bīri biṇḍō bisiyā
Manekhā khendāgē kāli.

No. 19.

Biārkhō machindar dēōtā
Kandō lekh'ā urukhālaggi
Kāl pellō ērāgē kāl koe
Kandō lekh'ā urukhālaggi.

No. 20.

Bēcā gā cickat bhāi
Nangāgē nē mandī ci'ō
Pairi bīri bickat bhāi
Nangā gē nē mandī ci'ō.

No. 21.

Boṅgā boṅgā pellō naihar kādi
Ayōdular pellō ēō ullā ra'ō
Sāsudulār pellō janm jugā
Ayōdular pellō ēō ullā ra'ō.

(85)

No. 22.

Bongoe koe landi pellō
Telg'ae khaṇḍā tī launar
Hairē pairi bīri landi pellō
Telg'ae khaṇḍā tī launar.

No. 23.

Bolō bīri uiyā kādai
Hilō ḍōlō namboe manā
Saban Bhādō uiyā kādai
Hilō ḍōlō namboe manā.

No. 24.

Bhāiyā bahin urkhar
Sirā sitā nālē num ra'anar
Kankrō latā erpā
Sirā sitā nālē num ra'anar.

No. 25.

Bhallem kirā bicā pellō
Bhallem sotorā manjki
Mānim khūrī kuddā kādi
Bhallem soterā manjki.

No. 26.

Bhaṭrō beddā nū koe
Jhingā pūp kanyā annem ra'i
Ērā ērā pāhi nānā
Jhingā pūp kanyā annem rai.

No. 27.

Pāhi nanjkā ḍhibā kiriya
Mārā ninghai olan koe ṭahilō pellō
Pairi bīri ḍhibā kiriya
Mārā ninghai olan koe ṭahilō pellō.

No. 28.

Mukkān pakkā lauā bhaiyā
Mukkā bhaifuṭ nanālaggi
Ayaṅgan ambā kēbā bhaiyā
Kharā khilpat pōsālaggi.

No. 29.

Musuṛ kūṭā lauālaggar
Hairē dadā eksan ra'adai
Pairi bīri lauālaggar
Hairē dadā eksan ra'adai.

No. 30.

Mokhārā kicirī mokhrārdai
Hairē bhaiyā rē cinhā hō polkan
Rājī kīrā nū mokhrārdai
Hairē bhaiyā rē cinhā hō polkan.

No. 31.

Ratā jhīngā panjā hole
Mukkā mēt khoyāgē kānar
Pairi bīri panjā hole
Mukkā met khoyāgē kālor.

No. 32.

Bhutaṅglō amkhī bēk malā
Pellō gahi panjerā bilicālaggi
Pairi bīri bēk malkā
Pellō gahi panjerā bilicālaggi.

No. 33.

Bhejjā dhar'agē jōkhan ba'adai
Ugutan thok'agē baledan ba'adai
Khūrti bīri jōkhan ba'adai
Ugutan thok'agē baledan ba'adai.

(87)

No. 34.

Bhejjā dharaekā pellen bhalē bichirkai
Dhani ninghai bēra kō eō ullā ra'ō
Pairi bīri pellen bhalē bichirkai
Dhani ninghai bēra kō eō ullā ra'ō.

No. 35.

Raf rāfrā gulaici buiyā
Pellō maīyā hilō dōlō manī
Ērā khanem jiyā sal'i
Pellō maīyā hilō dōlō manī.

No. 36.

Rājī gahi bēlas koe
Hāthī maīyā cauran koe dhuk'ālagdas
Hairē rājī ērā urkhas koe
Hāthī maīyā cauran koe dhuk'ālagdas.

No. 37.

Rim rimra'a bir'ālaggī
Pellōgē ammōnkā laggī
Pairi bīri bir'ālaggī
Pellōgē ammōnkā laggī.

No. 38.

Gudlū panjā bēra manjā
Pellō gahi captā nukra'ālaggī
Pairi bīri bēra manjā
Pellō gahi captā nukr'ālaggī.

No. 39.

Gollāsin belāsin
Bhūsundī parmālaggī
Pairi bīri belāsin
Bhūsundī parmālaggī.

(88)

No. 40.

Gauriyāsin hēār lauā
Surlī nū nādan rasāba'adas
Pairī bīrī hēār lauā
Surlī nū nādan rasāba'adas.

No. 41.

Cān mund bhejjā dharcas
Idnāgā jōkhas lajera'alagdas
Pairī bīrī bhejjā dharcas
Khurti bīrī jōkhas lajera'alagdas.

No. 42.

Cāli bali nū ambā pāhi nanā
Cāli bali bēkār ekan laggi.
Cāli bali nū dhibā kirriyā
Cāli bali nū bēkār ekan laggi.

No. 43.

Ciā campā muddin enghain
Ender ender sasurār kādan
Jharā mallā gundā mallā
Ender ender sasurār kādan ?

No. 44.

Ciō ciō malā ciō
Kalā to kō samdin menar barā
Boṛ'e ciō maṇḍi ciō
Kalā to kō samdin menar barā.

No. 45.

Cūja kālō bīrī loslosordi
Bhejjā bēcō bīrī jhamjham'arā thokdi
Pairī bīrī koe loslosordi
Bhejjā bēcō bīrī jhamjham'arā thokdi.

(89)

No. 46.

Cūjā laṇḍi ti boṅgā darā kērā
Laṇḍi pellō gē nē maṇḍi ciō
Pairi bīri boṅgā darā kērā
Laṇḍi pellō gē nē maṇḍi ciō.

No. 47.

Ceṇḍā jōkhas bara'alagdas
Kaṭṭū ci'i koe karkōyā pellō
Pairi bīri bara'alagdas
Kaṭṭū ci'i koe karkōyā pellō.

No. 48.

Ceṇḍā pellō parā pulli koe
Kaṭrārā pellō kō nitki pāri
Pairi bīri parā pulli koe
Kaṭrārā pellō nitki pāri.

No. 49.

Ceblō dahurā cīrō cilpi
Mainā juṛō nū bilicālaggi
Pairi bīri cīrō cilpi
Mainā juṛō nū bilicālaggi.

No. 50

Cō koe boṅg koe bariyār pellō
Coṭṭō aḍḍō tirikhālaggi
Pairi bīri bariyār pellō
Coṭṭō aḍḍō tirikhālaggi.

No. 51.

Cō pellō cūjā kāl koe
Hardi rangā bīri gā aregālaggi
Pairi bīri cūjā kāl koe
Hardi rangā bīri gā aregālaggi.

(90)

No. 52.

Cō pellō cūjjāgē kalai khēr cīkhālaggi
Uḍḍū nū khess kōrā nū man ra'i
Cō pellō bijiyā khēr cīkhālaggi
Cō pellō cūjjā gē kalai bīrī argnā gūṭi cūtkidim ra'oe?

No. 53.

Caṭrā ba'adi koe caṭrā manekhā lekh'a
Dhīrem dhames'a laggi
Jōkhas lekh'a ba'adi koe caṭrā manekha lekh'a
Dhīrem dhamesa'a laggi.

No. 54.

Chāchem kalā barā bhāi
Pellō kōrā nū ra'i
Pairī bīrī kalā barā bhāi
Pellō kōrā nū r'ai.

No. 55.

Sanni ekan dimbō pellō
Jiyan enghain patiyārālaggi.
Bhāi bhejjā malā dharnāgē
Jiyan enghain patiyārālaggi.

No. 56.

Sanui bhaiyā rallin urū kheṇdoe
Kā mukkan urū kheṇdoe
Rāji kīrā rallin urū kheṇdoe
Kā mukkan urū kheṇdoe.

No. 57.

Jatrā ṭonkā nū bhaiyā rē
Jōkhas jhikā tirā nandas
Pellō gahī bāgrkā khattrā
Jōkhas jhikā tirā nandas.

(91)

No. 58.

Janī sikār bara'alaggī
Kissan mōkhoe hē oēdā pellō
Pairī bīri bara'alaggī
Kissan mōkhoe hē oēdā pellō.

No. 59.

Jīno jīno koe thikārī nū ra'i
Coppō injō koe jarpā nū ra'i
Pairī bīri koe thikārī num ra'i
Coppō injō koe jarpā num ra'i.

No. 60.

Jūrī jūrī nōl khañjā
Onṭā cī to koe tuhilā kam'on
Pairī bīri nōl khañjā
Onṭā cī to koe tuhilā kam'on.

No. 61.

Jūrī jūrī bhejjā bec'en
Beñjrkā mētas gandhūp nanālagdas.
Satte gōṭā ḍaliyā kērā
Beñjrkā mētas gandhūp nanālagdas.

No. 62.

Jōkhāsin māyā nandī
Nīng mētasin māyā malā nandī
Khurtī bīri māyā nandī
Luhārī bīri māyā malā nandī.

No. 63.

Jhiko jōkhae uiyā baldai
Pellō gane maserat nandai
Pairī bīri uiyā baldai
Khurtī bīri maserat nandai.

No. 64.

Dindā gūṭi cikan man'oe
Pisā gā pellō roporō manoe
Pairi birī cikan man'oe
Pisā gā pellō roporō manoe.

No. 65.

Dimbō bōhā nambā caḍ'ā
Ond ullā kharā nalakh bar'ō
Pairi birī ambā caḍ'ā
Ond ullā kharā nalakh bar'ō.

No. 66.

Dombō madgi dō ayaṅ
Rāsē rāsērā khatera'ālaggi
Bērā kērā dō ayaṅ
Rāsē rāsērā khatera'ālaggi.

No. 67.

Taṅg mētas kōrā kēras
Taṅg mukkā bhejjā bēcālaggi
Pairi birī kōrā kēras
Khurti birī bhejjā bēcālaggi.

No. 68.

Tile tile hō'ā bardai
Malā taiyon harō eṅdan kalp'ālagdai
Pairi birī hō'ā bardai
Malā taiyon harō eṅdan kalp'ālagdai.

No. 69.

Tūsā ḍahrenti bhalū cōcā
Bīndō bhokorōnti īrdi koe pellō.
Pairi birī bhalū cōcā
Bīndō bhokorōnti īrdi koe pellō.

3. KARAM DANDĪ.

No. 1.

Akkun jōrī cotor koe ba'adai
Pisā jōrī barākē ba'adai
Khandiyan attā'oe barekan jhaproe
Kullātī ohārī nanoe.

No. 2.

Asār Sāban nū cēp pōeyī
Ender hō mal ithrī khēkhēl nū
Eō kōdē khār bara'alaggi
Khāran kattā gē pollot.

No. 3.

Ēn malā kāon koe cēdā, bhariyā
Ēn malā kāon koe kum'a, bhariyā
Jōkhāsin te'yo'e cēdā, bhariyā
Pellō nīnghain teyoe kum'a, bhariyā
Jōrā jōrā kālon cēdā, bhariyā
Jōrā jōrā kālon kum'a, bhariyā.

No. 4.

Karam bēcō birī malā bardai
Jhapi bēcō birī gotta'a nandai
Ned pellō mănō hole kuriyā khāpoe
Dindā bēṛā nīnghai nēō ullā ra'ō
Gucā koe pellō nadā ērā kalot
Dindā/bēṛā rijhan baldas ba'adī.

(94)

No. 5.

Kāl koe kāl maī bariyam taidan
Kāl koe kāl maī bariyam taidan
Karam gē barkē ba'adan
Karam gē barkē ba'adan
Kāl koe kāl maī bariyam taidan
Kāl koe kāl maī bariyam taidan
Jitiyāgē barkē ba'adan
Jitiyāgē barkē ba'adan.
Bar'a gā bar'on dadā naiyō babā kēbor
Bar'a gā bar'on dadā naiyō babā kēbor
Nē niṅgan dhirjā nanor
Nē niṅgan karjā nanor.

No. 6.

Kahu rē khākhā kahu rē khākhā.
Gudlun mūkhdi gudlun mūkhdi
Sonā gahi tadē rūpā gahi manoi
Okkon arā khendo'on.

No. 7.

Kahu rē khākhā khessan enghain mōkhdi
Kahu rē khākhā gudlun enghain mōkhdi
Khēdā koe maī gō bār'hai hāth dāngti
Khēdā koe maī gō tēr'hai hāth dāngti
Khēdā koe maī bār'hai hāth dāngti.
Khessan enghain mūkhī
Khēdā koe khēdā maī bār'hai hāth dāngti
Khēdā koe khēdā maī tēr'hai hāth dāngti
Bārhai hāth dāngti
Irkidim khēdā tēr'hai hāth dāngti
Nītkidim khēdā.

(95)

No. 8.

Kālō bīri irkam khaikā khār
Kīrrō bīri eṇdim khār nindyā
Ondā sēyam keṭṭā eṅghai sonā gahi muddin ci'adan
Eṅgan kaṭ'ta'ar ci'ā.
Malā ho'on muddin niman kaṭto'on.

No. 9.

Kūl kīran bujharki koe aṅglō pellō aṅgalki ra'adi
Pairi bīri koe aṅglō aṅgalki ra'adi
Kuhur kuhur uiyā kādan koe
Dalai dalai amm ho'okē
Amm naṅgā maṇḍi ho'okē koe
Karmā nū bēk marcā
Pairi bīri uiyā kādan koe
Arti bīri amm ho'okē
Amm naṅgā maṇḍi ho'okē koe
Karmā nū bēk marcā.

No. 10.

Khūri kādai sagri khūri kādai
Pellō khūri ambkē kālā
Pellō khūri ambkē kālā
Pellō khūri nū gā alkhna dumbi māni
Pellō khūri ambkē kālā
Pellō khūri ambkē kālā.

No. 11.

Khēl khendoe Lalu bhaiyā rē
Mukkā ra'anā lekhā laggō
Khēl khōtro'o Lalu bhaiyā rē
Mukkā kerkā lekhā laggō laggō.

No. 12.

Guc koe pellō nad ērā kālot
Diṇḍā bēṛā niṅghai eō ullā ra'ō
Jōkh mēt koe guṅgū kam'a balī
Pacbāl gusanim kāloe
Pacbāl gusanim kālē.

No. 13.

Cāriyō kōḍā cēp gā pūi'i
Nam gusan iklam malā pūi'i
Ender gē cēp iklam malā pūi'i
Badāli iklam malā murri
Endergē badāli iklam malā murrđi
Mūkhā iklam malā oikhī
Ender gē mūkhā iklam malā oikhđi
Doḍō nunkhā gem biddi.

No. 14.

Jhitir jhitir cēp gā bar'i
Hairē jūrī eksan ra'ot
Hairē jūrī eksan ra'ot
Khandiyan aṭṭot barkan jhapro'ot
Kullāti nohāri manot,
Kullāti nohāri manot.

No. 15.

Gucai koe ba'adan
Cotor ko ba'adi
Pisā jūrī barkē ba'adi
Pisā jūrī barkē ba'adi
Cūtā hō cūtōt ; khandrā'a hō khandro'ot
Anti janu dhiyā (hani) manō.

No. 16.

Nayō gē guṅgū babasgē kullā
Kullā ti rōbā nīd'a malā ban'i
Bijā put'a cēp gā pōi'i
Ēn ender nanon nīn ender nanoe
Dharmē i dasā nanjā namā nē maṇḍī ci'o
Khaddāsin ērēn khaddan hō ērēn
Ēnim ender nanon
Tambas hō kēras darkas
Khaddar hō kalbalarnar.

No. 17.

Nīngan dadā ba'alakkan hō
Nīnim purukhā manjkai
Nin ekā tarā hō ēn ekā tarā
Dharmē ennē dasā nanjā.

No. 18.

Bichra'a kō bichra'a jurī
Barid eṅghai khacra'a laggi
Barid eṅghai khacra'a laggi.
Bichra'a gā bichro'on jurī
Hairē eṅghai dasā dim mallā
Hairē eṅghai dasā dim mallā.

No. 19.

Bichirā bhaiyā bichirā kō
Pun khocol bhaiyā khacerā laggi
Ayō hō mallā babā hō mallā
Dharmē hō mallā conhā nannī
Ohārī malkar dehārī malkar
Dharmē hō mallā conhā nannī
Kūār bārī ambiyar kī kērar
Dharmē hō mallā conhā nannī.

(98)

No. 20.

Bongā pellō naihar kā'oe
Nayō dular niṅghai nēō ullā ra'ō
Nayō dular niṅghai nēō ullā ra'ō.
Malam ra'oe pellō naḍḍo keddal kālō
Pañcē rupaiyā dālī nēō ullā ra'ō.
Nayō dular niṅghai nēō ullā ra'ō
Nin pellō ra'oe ēn jōkh ra'on
Nayō dular niṅghai nēō ullā ra'ō
Nayō dular niṅghai nēō ullā ra'ō.

No. 21.

Rāji nū koe cēpgā pūi'i
Naṅgusan jhalā malā nanī
Naṅgusan jhalā malā nanī
Nin purab tarā ēn pachim tarā
Dharmē i dasā nanjā
Nin pel ēn jōkh ra'on
Jogā jogī ullā dim kālō.
Jogā jogī ullā dim kālō.

No. 22.

Khēl khotorkā dhiban cādē oī koe
Jōkhar kharam dhirābānar
Cēdā cēdā jōkhārin pai'ik lagāba'ānar
Paegī jōkhar ne'okhtārā barnar.

No. 23.

Ān koe raṇḍī paccō -
Taṅgdā kom arkhan mōkhdi;
Ghōrā lekh'ā khandardī, cuñjā lassā baldan ba'adī,
Biri biri kom arkhan mōkhdi
Ghōrō lekhā khandardī, cuñjā lassā baldan ba'adī.

No. 24.

Bhalē niṅgan dadā ba'alakkan kē
Dharamē ī dasā nanjā
Nin ekā gusan kō ēn ekā gusan
Dharamē ī dasā nanjā
Pairī put biṛi dadā ba'alakkan kō
Ninim purukhā manjkae.

No. 25.

Bhalēa nandī gō nandī ender nandī
Ender malā khaddim taṅgyō khēran hō pityā
Jholoi hō malkar moco'i hō malkar
Gallen kappā kappā ekhi.

4. BEŅJĀ DANDĪ.

No. 1.

Ayō hō kibi kibi
Babā hō kibi kibi
Urkhon arā kalon
Holē ayō hō ekho
Babā hō ekhos.

No. 2.

Onṭā addā mal kā'on
Nannā khal lassā kā'on
khaddā ekho mulli khakhro'o
Kuṭṭā cuñjnum ullā kā'ō.

No. 3.

Ond khettā arkhā ond laṭum asmā
Dharmē hō mal mayā nanī bhāi
Nurbar gā lassābā'ar khōkhā kassā
Dharmē hō mal mayā nanī bhā'i.
Ond laṭum assā ond khettā arkhā
Hay Dharmē mayā malā nandō
Dadās hō kēbdas nasgō hō kibi
Nayō hō kibi babas hō kēbdas
Kakas hō kēbdas kakī hō kibi
Ontim gotaṅ bhaiyāsin nērā khane
Jiyā kirri malā holē urkhon kī kālon
Oī nayō khotor tumbā
Ēn nayaṅ jōgī mannā kālon.

No. 4.

Kōrē nayō kōrē nayō
Khōkhā tarā kōrē nayō
Ohamhē tarā kōrē nayō
Ohamhē tarā kōrē nayō
Gayā Gaṅgā kā'on ayō;
Gayā Gaṅgā kā'on nayō
Kir'on ayō kir'on ayō
Bārā bacar kir'on ayō
Tērā bacar kir'on ayō.

No. 5.

Chotēkunā rādan dadā hoe amboe bisā
Dadā hoe ambōe bisā
Man khaddā khendoe dadā hoe cūjon bēcon
Dadā hoe cūjon bēcon
Kēter khaddā khendoe dadā hoe kēson bēcon
Dadā hoe khōyon bēcon.

No. 6.

Pōs'a pard'a uikī nayō akkun uiyā pulkī
Nengā nuiyā pulkī
Undim khaṇḍā kicrīgēm nannar oālī nanjki
Nannar balī nanjki
Nundim tippā sindrīgēm nannar oālī nanjki
Nannar balī nanjki.

No. 7.

Bābus cēḍas pannā tempan
Maīyā kumiyā bannā ṭunkin
Bābus cēḍas pannā tempan
Maīyā kumiyā bannā ṭunkin.

No. 8.

Rāji rāji kuddiyān nayaṅg
Dēsē dēsē kuddiyan
Konkō mētan biddiyan
Boṅkō mētan biddiyan.

No. 9.

Hairē ayaṅgō hairē ayaṅgō
Kukoe bāri raṇḍī manj'ēn
Gurkhaṇḍī kicrin kuri'ēn
Kukoe bāri raṇḍī manj'ēn
Cocārē carai'i badi rē ceta
Khijurē patai'i dḥilbā jhulai
Raimon carai'i dadi rē gola
Khijurē patai'i dḥilbā jhulai
Khijurē patai'i dḥilbā jhulai.

No. 10.

Hairē engdan hairē engdan
Gōl beñjā biñji'an ayaṅ,
Bēl beñjā biñji'an nayaṅ
Neṅdā kerkā dahrē nū ayaṅ
Cīrō baruṅ kundiya ayaṅ
Pondrā baduṅ kundiya ayaṅ.

No. 11.

Hairē engdā ērā khāpu
Hairē engdā mērhō khāpu
Endran beddā kērā endran ondrā dō
Kha'i kukoen beddā kērā
Pellō buyan ondrā dō
Mai kukoen beddā kērā
Paccō buyan ondrā dō.

No. 12.

Gueai ayō bidā cī do nīn ayō erpānū ra'oe
Nīngdan eicki nīngdāsin biddki
Nīn erpānū nicot ra'oe.

5. JĒTH JĀTRĀ GAHI DĀṆḌ.

No. 1.

Halu malu Tillā pārū ghōrō maīyā nariyālagdai
Pellō nīnghai khēkhēl kiya ghōrō maīyā nariyālagdai.

No. 2.

Kank gahi ghōrō nū nē argō nehālū pārū
Kank gahi ghōrō nū pellō argō nehālū pārū.

(103)

No. 3.

Kir Laliyā ender kādī, malā kirron nan tarā kādan
Jūri jōkhas kōrā kēras malā kirron nan tarā kādan.

No. 4.

Nīnghai pārkan pellō pariya polloe kō dhanāmudi pārū
Pāiri birī pellō pariya polloe kō dhanāmudi pārū.

No. 5.

Bali kamā hō bali kamā pell erpā daṅglō ra'i
Jōkh erpā ringī cingī pell erpā daṅglō ra'i.

No. 6.

Ēkā'm sāheb itiyas Panārī pargan nū barāldas
Rassal sāheb itiyas Panārī pargan nū tailēngarin ondrdas.

No. 7.

Rājā hō rājā Jagarnāth rājā nīnghai rājī nū larekā manjā
Nīnghai rājī Bhūdū Tāmār nīnghai rājī nū larekā manjā.

No. 8.

Bēlas gahi kukk māiyā kāresā jhilmilirālāgi
Cōḍā pellō mār laucā kāresā jhilmilirālāgi.

No. 9.

Endergē pellō kabrā khēran arigta'adi
Jōkhar pellō bhejā malā dharnar
Adi gem pellō kabrā khēran arigta'adi.

No. 10.

Nīngan koe pellō Naipāl ērāgē ho'on dhibā ci'a ci'a
Hār mānālagdan nīngan koe pellō Naipāl ērāgē ho'on.

(104)

No. 11.

Hairē engdā gangō pellō gangela chōrē jhūr nū ra'i
Gāngelā khoyā kērā gangela jhūrē jhūr nū ra'i.

No. 12.

Ayang gā kecā kērā bhaiyārē nēkan ayaṅg bā'ot.
Dharmē tu'ar nanjā bhaiyārē nēkan ayaṅg bā'ot
Hairē ayaṅg baṅg malkā hairē bēkār ekan laggī
Hairē ender nanot hairē bēkār ekan laggī.

No. 13.

Kalā hudin ho'ar barā, hudi ganē ullā malā kālō
Tīnā kheddan dhēkoe nani, hudi gane ullā malā kālō.

No. 14.

Hiri bar koe bannā kieiri pellō; niṅgan ambar rījh hō malā laggī
Hiri bar koe bannā kieiri pellō hāri kāl koe
Jhikā bilēā pellō barālagdī.

No. 15.

Mani sāe bēlas sanni nū conhā ra'acas
Taṅgyō kecā darā sanni nū conhā ra'acas.
Cōreā paddā nū bongas ki bāchrāgē
Shērghāti paddā nū bongas ki bāchrāgē.

No. 16

Kampani Urbar gūli ambnar
Hājāribāgh tā teleṅgar mēyā;
Mākhā biri gūlin ambnar
Teleṅgarin bhaiyā rē chek'ā

No. 17.

Teleṅgar jirōṅg jorōṅgrā barālagyar
Tikū paddā nū chaunī nanjar
Endernā Jagarnāth sāe bēlay
Bongdae ki ka'alagdai?

No. 18.

Haridal, Giridal irbarim larekā paṛiyā keccar
Jian diṭh nanā bhaiyā larekā paṛiyā keccar.

No. 19.

Bhaurontā Gaṇpatrae rājin dhīrē dhīrē piṭṭa'adas;
Lōknāth sae bhaiyā re rājin dhīrē dhīre sambhra'adas.

6. KHADDAR GAHI BĒCNĀ-DANDĪ

No. 1.

Guo Caṭīrī Bhaṭīrī gō murkā cīpā kā'ot
Nāle num ghokṛōnum bhaiyāgō jīrō jīrō dhaniyā dhanyā bēcot.

No. 2.

Aīcī maīcī cenekhō nippyā kā lafuā nippyā,
Khaddan durā nippyā, kā budhin durā nippyā, hudim janu khaī gō
Sōnā gidbhīnī kā rūpā gidbhīnī.

No. 3.

Sasurār kālō bīrī dhīrē dhīrē: naihar kālō bīrī dalaē dalaē.

No. 4.

Goēṭhā pesā ker'an dāī gō: cīrī capā pāhī ker'an;
Jōkhar pellar laucar dāī gō: karmad enghai rahi kērā.

No. 5.

Konkō bonkō pālākī jīyan kalapī;
Mārā niṅghai bassāgē; bēlāyō kuṭī kuṭī amboe manā,
Mahtō majhī manoe saggāī manoe.

No. 6.

Sanī bēṛānū sanī cōrō, kōhā bēṛānū kōhā cōrō
Pahī nandae hole uiyā kā'on malā hole kaṅkan bēcon
Malā hole datā bēcon.

No. 7.

Nin koe ratā jhīngā pellō bīṛnin hasulī kamdī,
Tūsā dahrenū kamdī, jōkh'ēn bhalē rijhāba'adi.

No. 8.

Guc lundrī caurī gō cīdhri cīpā kāot.
Cīdhri gahī mūli nū bhaiyāre bēre bēre bēcot
Bhaiyā rē jurī jurī bēcot.

No. 9.

Tācī gō tācī, jīnō dim jīnō, gadri dim gadri, tip'en to ūli, iryen to tabsi.

No. 10.

Khudiyae cuniyae pōsālō bhaiyārō, sē bhaiyā gelā, paradēsā
hō hay rē ont goṭā pith kā bhaiyā gelā paradēsā hō.

No. 11.

Māghē māghorī pūrucā bhareṅgae māghē māghorī pūrucā janū,
ciōim nonḍorī ciō'im hole gā saram bakilā mandīdim janū,
ciōim nonḍorī ciō'im holegā cērom cērontā dubukin janū.

No. 12.

Būtūtū bītūtū pesā mōkhā kēras, hū jōkhas dayangō tarkī rangō
pellō bīdyas.

No. 13.

Pūrb tartī barecā kadam mann nū ukkiyā
Radhē bhalē rijhirkae.
Gucā Radhe nīngan ērā taikan
Radhē bhalē rijhirkae.

No. 14.

Ci cōrō ci cōrō pān gundā
Baroe raji kālāgē bût kumbā.

No. 15.

Namhai mesgā nū ender ōrā iri jūh'i dadā iri jūh'i
Siloe sopoe khami turū baiyar ci'a dadā baiyar ci'a.

No. 16.

Mani ari nū dhibā ra'i do ayaṅgō,
Othr'ar ci dō ayaṅgō hebrar ci dō ayaṅgō.
Dhōl āni dēdēng dēdēng.
Tēndē āni torō torō,
Torō rorō ro rō ro rō—tenē nē nē nē nē nē nē.
Bābus āndas ho'on ba'adas; mai āni malā kālōn
Torō ro rō ro rō ro rō—tenē nē nē nē nē nē nē
Bābus ceddas rangā sōttan; mai kumyā rangā baugin.
Torō ro rō ro rō ro rō—tenē nē nē nē nē nē nē.

No. 17.

Tului tului tului jargā dē bhaiyārē
Taṛki rangō jōkhōdā, biyō rangō pellō dē bhaiyā rē,
Nēō'kharā biddi dē sībā khārā biddidim bhaiyā rē
Kucāi kucāi toṛaṅg ūli dē bhaiyā rē
Bāroe pañjar sālī dē tēroe pañjar sālī dē bhaiyā rē.

No. 18.

Hacā caṛak caṛak dadā naur pūp pūidā
Gucā dadā ērā kōt khildi dadā rijhirā.

No. 19.

Ācā ācā bālā malā kasri'i
Tani tani amm ciā khane kasri'i.

No. 20.

Sannī tuṅgrī nū, sannī mūyā cōcā dadā bagarō
Dadā cādē cādē man mungā pūidā dadā bagarō
Kōhā tuṅgrī nū kōhā mūyā cōcā dadā bagarō
Dadā cādē cādē man mungā pūidā dadā bagarō.

No. 21.

Oi bindī ei bindī bār bindī
Nayō kē debō pānri gūidā
Babā ke debō celri chātā.

No. 22.

Jinō injō pasrā kañji ekāse khaṭon
Sai pellae sai jōkhae ekāse khaṭon,
Ekāse irton.

No. 23.

Sannī bēra iriyan suī sutri khadā,
Nayāri tāngedā oūjā lasā jugiyā;
Nayāri tāngedā kēsā lasā jugiyā.

No. 24.

Tar man nū kā koronjō man nū khapālagdai
Rār bañdarō kā rār oigālō
Khāpālagi jōhālagi dadā hoe.

No. 25.

Kaurī koe ran ban, kaurī bēcē bēcōban
Nagar malā pamplā dhōcē.
Nagar malā pamplā dhōcē.

B. S. Press—2240J—350—23-4-1905—E. J. H.

4012

WB